

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**TOPLUMSAL HAREKETLERE KATILIMDA
DUYGULARIN ROL VE ETKİLERİ**

Nur BAŞTIRYAKI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Ertan BEŞE

Çankırı – 2023

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

TOPLUMSAL HAREKETLERE KATILIMDA
DUYGULARIN ROL VE ETKİLERİ

Nur BAŞTİRYAKİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ertan BEŞE

Bu alışma, ankırı Karatekin niversitesi tarafından 0000-0003-2593-0522
nolu Yüksek Lisans tez projesi olarak desteklenmiştir.
ankırı – 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	iii
TEZ KABUL VE ONAY	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR	viii
TABLÖLİSTESİ	ix
ŞEKİLLİSTESİ	x
1. GİRİŞ	1
2.KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE	2
2.1. Toplumsal Hareket Kavramı	2
2.2. Toplumsal Hareket ve Kolektif Eylem Arasındaki Fark	3
2.3. Toplumsal Hareketlere Teorik Yaklaşımlar	4
2.3.1. 1960 Öncesi Toplumsal Hareketler (Eski Toplumsal Hareketler) ...	4
2.3.2. 1960 Sonrası Yeni Toplumsal Hareketler	5
2.4. Eski ve Yeni Toplumsal Hareketlerin Parametreler Üzerinden Karşılaştırılması	6
2.4.1. Katılımcı Profilleri (Aktörler)	7
2.4.2. Örgütlenme Esasları	9
2.4.3. Değerler	10
2.4.4. Araçlar	10
2.4.5. Yöntem	12
2.4.6. Amaçlar	12
2.4.7. Duygular	13
2.5. Toplumsal Hareket Kuramları	14
2.5.1. Kolektif Davranış Kuramı	14
2.5.2. Kaynak Mobilizasyonu Kuramı	17
2.5.3. Yeni Toplumsal Hareketler Kuramı	21
2.5.4. Rasyonel Tercih Kuramı	25
2.5.5. Siyasi Süreçler Kuramı	25
2.6. Yeni Toplumsal Hareket Türleri	25
2.6.1. Sınıf Hareketleri	27
2.6.2. Kadın Hareketleri	28
2.6.3. Hayvan Hakları Hareketleri.....	30
2.6.4. Alternatif Yaşam Tarzı Hareketleri	31
2.7. Duygular ve Toplumsal Hareketler Teorisi	32
2.7.1. Toplumsal Hareketlerde Duygulara Dönüş	37

2.7.2.	Duyguların Toplumsal Hareketlerdeki Önemi ve Etkileri	39
3.	YÖNTEM	42
3.1.	Anket Verilerin Analizi	42
4.	BULGULAR	44
4.1.	Güvenirlilik Analizi	44
4.2.	Hipotezler	46
4.3.	Demografik Bulgulara İlişkin Değerlendirme	47
4.4.	Değişkenlere Yönelik Betimsel Analizi Sonuçları	53
4.5.	Fark Testleri	54
4.6.	Hipotez Değerlendirmesi	74
5.	TARTIŞMA	77
6.	SONUÇ	86
	Araştırmaya katılan katılımcıların kişisel özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde;	86
	Araştırmaya katılan katılımcıların kişisel özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde;	86
	Araştırmaya katılan katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar dağılımları incelendiğinde;	86
	KAYNAKÇA	90
	Etik Kurul Onay Formu	96
	ÖZGEÇMİŞ	97

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım **Toplumsal Hareketlere Katılımda Duyguların Rol ve Etkileri** adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgiler bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

../../2023

İmza

Nur BAŞTİRYAKİ

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Nur BAŞTİRYAKİ tarafından hazırlanan *Toplumsal hareketlere Katılımda Duyguların Rol ve Etkileri* başlıklı bu çalışma, 04/05/2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	:Prof. Dr. Ertan BEŞE	İmza:
Üye	: Prof. Dr. Aytekin GELERİ	İmza:
Üye	:Dr. Öğretim Üyesi Hediye Şirin AK	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 02/02/2023 tarih ve 2023/06-04-C sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışmada gerek Türkiye gerekse dünya siyasetinde ve toplumlarında önemli bir yeri olan toplumsal hareketlere disiplinler arası bir yaklaşım getirilmeye çalışmıştır. Çalışmada nicel ve nitel yöntemler bir arada kullanılmıştır. Nicel yöntem olarak 180 kişi üzerinde anket çalışması yapılmış olup elde edilen verilerin analizi için SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Bunun yanı sıra toplumsal hareketlere katılmış 25 kişi ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiş olup yaptığımız bu nitel çalışma, nicel anket çalışmamız ile desteklenmiştir. Siyasette duyguların etkisi üzerine özellikle de toplumsal hareketler özelinde ne yazık ki sayısal verileri olan ve aydınlatıcı bir çalışma bulunmadığından ötürü bu çalışma gerek siyaset bilimi gerek sosyoloji gerekse psikoloji literatürü açısından önemlidir.

Bu konuyu çalışmamı lisans dönemimde Duyguların Siyaseti isimli dersimizde fikir olarak belirten, Çankaya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi Sayın Doç. Dr. C. Akça Ataç hocama ve bütün yüksek lisans dönemimde en büyük destekçim olan ve şu anda da tez danışmanlığımı yapan Çankırı Karatekin Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi öğretim üyesi Sayın Prof.

Dr. Ertan Beşe hocama teşekkürlerimi arz etmeyi kendime borç bilirim.

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Toplumsal Hareketlere Katılımda Duyguların Rol ve Etkileri

Tezin Yazarı: Nur BAŞTİRYAKİ

Danışman: Prof. Dr. Ertan BEŞE

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Bilim Dalı: Siyaset Bilimi

Kabul Tarihi: 07-09-2021

Sayfa Sayısı: 103

Bu araştırma, toplumsal hareketleri ve bu hareketler içerisinde yer alan kişilerin (aktivistler) profillerini, sahip oldukları duygular üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda araştırma çeşitli toplumsal hareketlere katılmış gönüllülük esasına dayalı olarak 181 kişi ile yürütülmüştür. Veriler; Sosyal Kişilik Özellikleri (SKÖ), Bireysel Özellikler, Güven Duygusu, Öfke Duygusu, Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu, Umut(suzluk) Duygusu, Korku Duygusu, Güncel Politika/Siyasete İlgili Konusu, Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık ve Toplumsal Hareketler ölçekleri ile elde edilmiştir. Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla SPSS (Statistical Package for the Social Sciences Version

25.0.0; SPSS Inc., Chicago, IL, ABD) programı kullanılmıştır.

Araştırmanın sonunda katılımcıların yaşı ve cinsiyetinin SKÖ, bireysel özellikler, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu gibi hususlarda grup ortalama düzeylerini etkilediği görülmüştür. Ayrıca katılımcı bireyin çalıştığı sektörün; sosyal kişilik özelliklerini, umut(suzluk) duygusunu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeylerini etkilerken; gelirin, SKÖ ve toplumsal hareketlerin grup ortalama düzeylerini de etkilediği ve yaşanan şehrin, toplumsal duyarlılık/farkındalık bakımından grup ortalama düzeyleri üzerinde yine benzer şekilde etkili olduğu görülmüştür. Bunun yanında medeni durumun, SKÖ, öfke duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusunda grup ortalama düzeylerini etkilediği görülmüştür.

Ek olarak ailedeki kişi sayısı ve eğitim durumunun ise hiçbir değişkeni etkilemediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Hareketler, Duygular, Kişilik Özellikleri

Cankiri Karatekin University Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: The Role And Effects Of Emotions On Participation In Social Movements

Author: Nur BASTIRYAKI

Supervisor: Prof. Dr. Ertan BEŞE

Department: Political Science And Public Administration

Sub-field: Political Science / Social Movements

Date: 07-09-2021

This research aims to examine social movements and profiles of their participants (activists) through their emotions. In this direction, the research was carried out with 181 people who participated in various social movements on a voluntary basis. Data were obtained with Social Personality Characteristics, Individual Characteristics, Feeling of Confidence, Feeling of Anger, Feeling of Exclusion and Disappointment,

Feeling of Hope(lessness), Feeling of Fear, Current Politics/Political Interest, Social Sensitivity/Awareness and Social Actions scales. SPSS (Statistical Package for the Social Sciences version 25.0.0; SPSS Inc., Chicago, IL, USA) program was used to examine the relationship between research variables.

At the end of the study, it was seen that the age and gender of the participants affected the average levels of social personality traits, individual characteristics, feeling of anger, feeling of exclusion and disappointment, feeling of hope (despair), fear, and interest in current politics/politics. In addition, the sector in which the participant works; while social personality traits, feeling of hopelessness (hopelessness) and social movements affect group average levels; It has been observed that income, social personality traits and social movements also affect the average group levels, and the city in which they live has a similar effect on the group average levels in terms of social sensitivity/awareness. In addition, it was observed that marital status affected the group mean levels in terms of social personality traits, feelings of anger, and interest in current politics/politics.

In addition, it was determined that the number of people in the family and the educational status did not affect any variable.

Keywords: Social movements, Emotions, Personality Traits

TABLÖLER

Tablo 3.1. Ölçeklerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	43
Tablo 4.1.1 Güvenirlik Analizi Sonuçları	45
Tablo 4.3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile İlgili Bulgular	48
Tablo 4.3.2. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile İlgili Bulgular (Devamı)	49
Tablo 4.3.3. Sorularla İlgili Bulgular	50
Tablo 4.3.4. Sorularla İlgili Bulgular	51
Tablo 4.4.1. Değişkenlere Yönelik Betimsel Analizi Sonuçları	53
Tablo 4.5.1. Yaş Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu	55
Tablo 4.5.2. Cinsiyet Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu ...	57
Tablo 4.5.3. Eğitim Düzey Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu	59
Tablo 4.5.4. Çalıştığı Sektör Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu	60
Tablo 4.5.5. Gelir Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu	63
Tablo 4.5.6. Yaşadığı Şehir Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu	65
Tablo 4.5.7. Medeni Durum Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu	66
Tablo 4.5.8. Aile ile Yaşama Durum Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu	68
Tablo 4.5.9. Ailedeki Kişi Sayısı Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu	69
Tablo 4.5.10. Dini İnanç Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu	71
Tablo 4.5.11. Grup/Takım Çalışmasında Bulunup Bulunma Durum Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu	73

KISALTMALAR

ETH: Eski Toplumsal Hareketler

KMT: Kaynak Mobilizasyonu Teorisi

SKÖ: Sosyal kişilik özellikleri

YHT: Yeni toplumsal hareketler

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Kaynak Tipolojileri	19
Şekil 2.2 Toplumsal Hareketlerin Kaynaklara Ulaşma Metotları	21

1. GİRİŞ

1.1. TEZİN KONUSU

Bu tezin konusu, toplumsal hareketlerin geçmişten günümüze yaşadığı değişimi teorik olarak açıkladıktan sonra; günümüzde gerçekleşen toplumsal hareketlerde, bu hareketlere katılımın bireylerin yalnızca rasyonel tercihleriyle değil, sahip oldukları duyguların da etkisiyle gerçekleştiğini ortaya koymaktır.

1.2. TEZİN AMACI & ÖNEMİ

Günümüz dünyasında yaşanan ekonomik ve teknolojik gelişmeler, toplumların değişimini de beraberinde getirmiştir. Yeni toplumsal sınıfların oluşması, meydana gelen siyasi gelişmeler ve ekonomik değişimler 'toplumsal hareket' olgusunu da değiştirmeye başlamıştır. Toplumsal hareketlerin aktörleri, bu hareketlerin değerleri, araçları zamanla değişime uğramıştır. Toplumsal hareketlere katılım konusunda çalışan birçok toplumsal hareket araştırmacısı, toplumsal harekete katılımın rasyonel tercihlerle ve çıkar amaçlı gerçekleştiğini savunmaktadır. Bu çalışmada ise, bir toplumsal harekete katılımı rasyonel tercihlerin yanı sıra insanların sahip olduğu duyguların da etkili olduğu öne sürülmektedir. Bu çalışmanın önemi, bu konuyla alakalı yerli ve yabancı literatürde sayısal verilerle desteklenmiş herhangi bir çalışmanın olmamasıdır.

1.3. TEZİN METODOLOJİSİ

Çalışmada geniş kaynaklı yerli ve yabancı literatür taraması yapılmış olup, Türk vatandaşı olan 18 yaş üzeri 180 kişinin katılmasıyla üniversitemiz etik kurul onayı ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışmasında elde edilen veriler istatistik uzmanlarının değerlendirmesiyle çalışmada kullanılmıştır. Bunun yanı sıra 25 adet gönüllü katılımcı ile yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, herhangi bir toplumsal harekete katılmış 18 yaş üstü bireyler ile gönüllülük esasına göre yapılmıştır. Katılımcıların kimlik bilgileri kimse ile paylaşılmamıştır.

1.4. TEZİN SINIRLILIKLARI

Bu tez çalışması yapılırken, konuyla ilgili yerli ve yabancı kaynak bulmakta sorun yaşanmıştır. Bunun yanı sıra en büyük sorun, ankete katılımcı bulmakta yaşanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Toplumsal Hareket Kavramı

‘Toplumsal hareket’ kavramına dair net ve tek bir tanım yapmak ne yazık ki mümkün değildir. Fakat her toplumsal hareket kendi içerisinde farklı dinamikler barındırdığından, bu hareketlerin temel özelliklerine göre çeşitli tanımlamalar yapmak mümkündür ve yapılmaktadır. En genel anlamıyla açıklamaya çalışacak olursak toplumsal hareketler, toplumdaki insanların bir araya gelerek bir değişim gerçekleştirmesi veya bir değişimi engellemesi girişimidir diyebiliriz (Uysal, 2016, s.1).

Tarihe bakıldığında ‘toplumsal hareket’ diyebileceğimiz birçok olay yaşanmıştır ve halen yaşanmaktadır. 1950’lerde ve 1960’larda anti-ırkçılık hareketleri, 1960 sonrası yükselişe geçen öğrenci hareketleri, LGBT hareketleri, kadın hareketleri; yakın zamana bakıldığında Arap ayaklanmaları, Türkiye’de Gezi Parkı eylemleri ve Fransa’daki Sarı Yelekliler hareketi ve yakın zamanda İran’da gerçekleşmiş olan ve bütün dünyada etkisini gösteren Mahsa Amini hareketini toplumsal hareket örnekleri olarak söyleyebiliriz. Bunların hepsi birbirlerinden farklı amaçlara, birbirlerinden farklı yöntemlerle ve birbirlerinden farklı içsel dinamiklere sahip toplumsal hareketlerdir. Fakat hepsinin ortak noktaları gerek kendi ülkelerinde gerekse dünya düzeninde yarattıkları etkileri ve uzun sürelerde gerçekleşmiş olmalarıdır. Yani meydana gelen bir eylemi toplumsal hareket yapan şeyler; eylemin plansız ve kendiliğinden gelişken olması, ortak amaç ve/veya kimliklerle toplanılmış olması, sürekliliği ve toplumda ve siyasal düzlemde etkisinin olması gibi hususlardır denebilir. (Balkaya, 2014, s.43).

Toplumsal hareketler, birbirlerinden farklı dinamiklere sahip oldukları gibi, bu hareketlerin ortaya çıkış sebepleri de çok çeşitli olabilir. Gurr’a göre bu sebeplere başlıca iki yaklaşım vardır: İlki Yoksunluk Teorisi’dir. Bu teori kendi içinde 3’e ayrılır. İlk yaklaşım, Azalan Yoksunluk Yaklaşımı’dır. Bu yaklaşıma göre; insanlar

yeterli yiyeceğe, barınağa veya temel ihtiyaçlara erişemedikleri zaman toplumsal hareketler meydana gelmeye başlar. Yani ekonomik krizlerden veya savaş dönemlerinden sonra; işçi sınıfının katılımının ağırlıkta olduğu hareketler bunlara örnek gösterilebilir. Kısaca, ortalama yaşam standartlarının ani düşüşünden sonra meydana gelmeleri çok olasıdır. (Gurr, 1970, s. 53).

2. Yaklaşım ‘İlerlemeci Yoksunluk Yaklaşımı’ diyebiliriz. Bu yaklaşıma göre ise, eğer bir toplum ekonomik anlamda belirli bir ilerleme kaydetmiş, temel yaşam standartlarını yükseltmeye başlamışsa ve ardından da bu şartlar kötüleşmeye başlarsa veya yaşam standartları beklentilerinin altında kalırsa yine toplumsal hareketler meydana gelir. Son yaklaşım ise, İstekli Yoksunluk Yaklaşımı’dır. Bu yaklaşıma göre, yaşam koşulları kabul edilemez şekilde değiştiği zamanlarda toplumsal hareketler meydana gelmeye başlar.

Toplumsal hareketlerin meydana geliş sebeplerinden ziyade; bu hareketlerin oluşum süreci, gerçekleşme şekli, örgütlenme esasları bu hareketlerin imzalarını oluşturur. Toplumsal hareketlere teorik yaklaşımlarda detaylı şekilde bahsedeceğimiz gibi, her hareketin içsel dinamikleri, katılımcı profilleri, amaçları birbirlerinden farklıdır. Örneğin, nükleer santral karşıtı çevreci bir hareket ile Fransa Sarı Yelekliler hareketlerini kıyaslamak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bu sebeple her toplumsal hareketi kendi dinamikleri çerçevesi içerisinde değerlendirmek gereklidir.

2.2. Toplumsal Hareket ve Kolektif Eylem Arasındaki Fark

Toplumsal hareketleri detaylı şekilde açıklamaya başlamadan önce toplumsal hareket ve kolektif eylem arasındaki farklara değinmek, doğru bir yaklaşım olacaktır. Kolektif eylemler, genellikle çok kişinin katılımıyla gerçekleşen ve statükocu eylemlerdir. Toplumsal hareketler ise içerisinde kolektif eylemler de barındıran, birden fazla değişene ve bileşene sahip hareketlerdir. Her toplumsal hareket bir kolektif hareket iken, her kolektif hareket bir toplumsal hareket değildir. Kolektif eylemler genellikle önceden planlanmış, örgütlülük isteyen eylemlerdir.

2.3. Toplumsal Hareketlere Teorik Yaklaşımlar

Toplumsal hareketler, araştırmacıları ve uzmanları tarafından 1960 öncesi ve sonrası hareketler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bunun başlıca sebebi ise 1960 öncesi dönemlerde sınıf ve sistem bazlı hareketler yaygın iken (işçi hareketleri, sosyalist hareketler gibi) ; sonrası dönemde liberalizmin ve demokratik düşüncelerin tüm dünyada yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte daha hak ve istek temelli hareketlerin meydana gelmeye başlamasıdır. 1960 öncesi hareketlerin tanımlanması yapılırken ABD merkezli Kaynak Mobilizasyonu Kuramları ön plana çıkarken; 1960 sonrası hareketlerin tanımlanmasında Avrupa merkezli Yeni Toplumsal Hareketler Kuramı ön plana çıkmıştır. Bir sonraki bölümde dönem karşılaştırmaları yapıp, kuramlar özet şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

2.3.1. 1960 Öncesi Toplumsal Hareketler (Eski Toplumsal Hareketler)

1960 öncesi hareketler birçok araştırmacı tarafından “eski toplumsal hareketler” olarak adlandırılmıştır. Bu hareketler aslında genellikle işçi sınıfı hareketleridir ve iktisadi ve idari kazanımlar elde etmek amacıyla meydana gelmişlerdir. Fakat yaptığımız bu tanım geleneksel sol hareketlerini işçi hareketlerine indirgemek anlamına gelmemekte, yalnızca sınıfsal ön plana çıkışa vurgu yapmaktadır (Çetinkaya, 2008, s. 44-45).

Toplumsal hareketler üzerine yapılan çalışmalarda yapılan en büyük yanlış, 1960 öncesi hareketlerin 1960 sonrası hareketlerden tamamen kopuk ve bağımsız olduğunu düşünmektir. Bu iki dönem hareketleri arasında bariz farklılıklar olsa da kazanım elde etme yöntemi açısından birbirlerine benzerdirler. Her iki dönem hareketlerinde de iktidar karşıtlığı mevcuttur. Bu karşı oluş da yalnızca muhalefet değildir. Bu karşıtlık, eski dönemde de yeni dönemde de birbirlerine benzerdir.

Sanayileşmenin ve küreselleşmenin henüz yaygın olmadığı, özellikle 1960 yılı öncesindeki dönemlerde; işveren ve işçi sınıfı arasında hem ekonomik ve hem de sosyal statü olarak uçurumlar vardı. Sanayileşmenin artmasıyla birlikte, fabrikalarda çalışan işçilere hem daha çok görev yüklendi hem de çalışma şartları daha da

ağırlaştırıldı. Eskiden tarım yapıp topraklarını ekip biçerek geçimini sağlayan ve üreten köylülerin kentlere göç etmesiyle birlikte bu kentlerde emek fazlası ortaya çıktı (Şahin, 2015, s.165).

Emeğin giderek metalaşması; işçi ve köylü sınıflarını da artık tüketmeye başlamıştı. Çoğu emekçi, eş zamanlı olarak birden fazla iş yapmak zorunda kaldı. İşçiler arasında herhangi bir uzmanlık ve seviye farkının olmayışının yanı sıra, zorlaşan bu şartlar ve bütün işçilerin aynı sorunlardan mustarip olması; işçiler arasında hem fiziki hem duygusal olarak bir yakınlaşma sağlamış ve bu işçiler arasında bir grup bilinci ve ortak hareket etme duygusu uyandırmaya başlamıştır. İşçi hareketleri, başlangıçta işveren karşısında zanaatçı işçilerin pazarlık elde etme gücüydü. Fakat hegemonya sorunu sebebiyle bu hareketler, bürokrasiyi ve devlet iktidarını hedefleyen hareketler olmaya başladı (Arrighi, Hopkins, Wallerstein, 2020, s.46).

Bir hareketin sınıf hareketi olduğundan bahsedebilmek için 3 temel koşulun sağlanması gereklidir. İlki, genel bir protesto modeli olmalıdır. İkinci olarak; protestonun sebebini, protestoya katılanların sınıfsal ve maddi durumunda görebilmeliyiz. Son olarak da bu protestolar, sınıflar arasında (işçi-işveren gibi) bir karşıt duruş türetmiş olmalıdır. Grevler, iş yeri içindeki protestolar, çiftçilerin ekinleri tahrip etmesi, köylülerin toplu şekilde işi bırakması bu işçi hareketlerine örnek olarak gösterilebilir (Arrighi, Hopkins, Wallerstein, 2020, s.68-69).

2.3.2. 1960 Sonrası Yeni Toplumsal Hareketler

‘Yeni toplumsal hareketler (YHT)’olarak adlandırılan bu hareketlerin kendinden önceki dönem hareketlerinden temel farkı; siyasal ve ideolojik kazanımlardan ziyade kimlik ve hak temelli hareketler olmalarıdır. Sanayileşmenin tüm dünyada, özellikle de Avrupa’da artmasıyla birlikte sosyal ve ekonomik değişimler meydana gelmeye başladı. Artan fabrika sayılarıyla beraber, erkeklerin yanı sıra kadınlar da bu fabrikalarda iş olanakları bulmaya başladı. Asıl değişim de zaten bununla birlikte başladı. Kadınların iş dünyasına katılmasıyla beraber toplumda özellikle iş ve ev alanlarındaki erillik sarsılmaya başlamış oldu. İş dünyasında kadınların erkeklerle

aynı pozisyonda çalışmalarına rağmen erkeklerden daha az maaş almaları ve meslek grupları arasında cinsiyetçilik söylemlerinin başlaması, 1960 sonrası meydana gelen hak ve eşitlik temelli toplumsal hareketlerin bir dalı oldu (Castells, 1997, s.169).

Bu dönem hareketleri; çatışma alanını, endüstriyel / ekonomik alandan kültürel alana taşımıştır diyebiliriz. Bu yeni hareketlere örnek olarak; Wall Street Eylemleri, Arap Baharı, Fransa Sarı Yelekliler hareketi, Türkiye’de Gezi Parkı eylemleri gösterilebilir. Wall Street eylemleri, çoğunu eğitilmiş gençlerin oluşturduğu; sosyal eşitsizliği ve şirketlerin ABD yönetimi üzerindeki nüfuzunu protestoyu amaçlayan eylemlerdir. New York’ta ABD’nin finansal kalbi, bankaların en yoğun olduğu yer olan Wall Street’te başlayan eylemler kısa sürede bütün ABD genelinde yayılmıştır.

Wall Street eylemleri; iktidar elde etmek amacı yerine hak temelli amaç gütmesiyle, etki alanının geniş olması ve belirli bir sınıf hareketi olmaması sebebiyle yeni toplumsal hareketlere güzel bir örnektir. Benzer şekilde, ülkemizde gerçekleşen Gezi Parkı eylemleri de, başlangıç noktası ve görünür amacı bakımından toplumsal hareketlere güzel bir örnektir. İnsanların bir anda Twitter üzerinden plansız bir şekilde, “Ağaçlar kesilmesin!” diyerek sokaklara dökülmeleri, bu eylemlerin Taksim Gezi Parkı’nda başlayıp bütün Türkiye’de yayılması ve günlerce sürmesi, katılımcıların çoğunun “sınıfsızlık” vurgusu yapması bakımından yeni toplumsal hareket terminolojisiyle örtüşmektedir.

2.4. Eski ve Yeni Toplumsal Hareketlerin Temel Parametreler Üzerinden Karşılaştırılması

Eski ve yeni toplumsal hareket kuramlarını incelemeye başlamadan önce, bu hareketlerin detaylı bir şekilde karşılaştırmasını yapmak, konunun bütünlüğünün sağlanması açısından doğru bir yaklaşım olacaktır. Ülkelerin, toplumların ve dünyanın; ekonomik, siyasal, kültürel ve her bakımdan bir değişim ve dönüşüm sürecinde olduğu bu zamanlarda toplumsal hareketler de geçmişten günümüze yapısal ve formsal değişikliklere uğramıştır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden itibaren başlayan hızlı sanayileşme, teknolojiadaki gelişmeler, kentleşme, modernleşme ve küreselleşmeyle birlikte çeşitli yeni toplumsal sınıflar, yeni istekler, yeni ihtiyaçlar meydana geldi. 1960'lı yıllarda Marksizmin etkisini hala yoğun bir şekilde devam ettirdiği dönemde toplumsal hareketlerin katılımcıları öğrenci ve işçi sınıflarıydı. Fakat 1970'li yıllardan itibaren toplumsal hareketler, sınıfsal hareketler olmaktan uzaklaşmış; LGBT, barış, kadın, çevre, insan hakları ve özellikle kimlik hareketleri olarak görülmeye başlamıştır.

Bunların yanı sıra bütün dünyada kapitalizmle birlikte özellikle hizmet sektöründe yaşanan gelişmelerden ötürü işçi sınıfı haricinde yeni bir ücretli çalışan “eğitimli orta sınıf” ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte yeni dönem toplumsal hareketler içerisinde bu sınıfa da çok sık rastlamaya başlanmıştır (Coşkun, 2006, 69).

Yakın dönem geçmişte, yani 2000'li yıllardan bu yana da toplumsal hareketler özellikle teknolojinin etkisinin de bütün dünyada artmasıyla birlikte, lokal ve merkezi hareketler olmaktan çıkıp daha küresel hareketler haline dönüşmüşler ve etkileri daha uzun sürmeye başlamıştır. Geçmiş dönem toplumsal hareketlere kıyasla yeni toplumsal hareketlerde bir lider kültü olmamakla birlikte sendikalardan uzak, tamamen “toplum” ve gönüllülük esaslı hareketlere dönüşmeye başlamıştır. Eski hareketlerin sahip olduğu ideolojik kaygılar ve iktidara gelme arzusu, yerini ortak hakların sağlanması ve ortak rahatsız olunan bir konuyu dile getirme isteğiyle meydana gelmeye başlamıştır. Eski ve yeni hareketlerin aktörleri, amaçları ve repertuarı (eylem biçimleri) değişmiştir.

2.4.1. Katılımcı Profilleri (Aktörler)

Eski ve yeni toplumsal hareketlerin değişimi ilk olarak bu hareketlere katılan katılımcıların profilleri üzerinden incelenmiştir. 1960 öncesi meydana gelen toplumsal hareketleri oluşturan katılımcılar, genellikle işçi sınıflarıydı. Gustave Le Bon bu hareketleri; toplumda sosyal, ekonomik ve kültürel açılardan sorun yaşayan kişilerin ortak bir psikolojiye bürünerek; kendi rasyonelitetlerini kaybetmiş bir şekilde şiddete meyilli insanların oluşturduğu bireyselci, elitist ve irrasyonel hareketler olarak nitelendiriyordu (Uysal, 2016, s.21).

Toplumsal hareketlerde meydana gelen değişimler, Le Bon'un yaklaşımının yanı sıra; Kaynak Mobilizasyonu Teorisi (KMT) ve Yeni Toplumsal hareketler yaklaşımı üzerinden de yorumlanmaya çalışılmıştır (Şendeniz, 2016, s. 3).

Toplumsal hareketler ekonomik olandan uzaklaşıp, bireysel ve kültürel olan öğelerle oluşmaya ve açıklanmaya başlanmıştır. Bir kişi artık herhangi bir toplumsal harekete katılmak istediğinde meydana gelebilecek artı ve eksi sonuçları göz önünde bulundurarak ve bunların bir analizini yaparak o harekete katılıp katılmamaya karar vermektedir. Yani eski toplumsal hareketlerde olduğu gibi, sırf bulunduğu sınıf sebebiyle veya sahip olduğu ideoloji doğrultusunda bir harekete katılmak zorundaymış gibi hissetmemektedir.

Eski ve yeni toplumsal hareketler arasındaki en büyük değişimlerden biri de bu hareketlerdeki katılımcı profillerinde olmuştur. Endüstriyel üretim tarzının değişmesi, yeni iş kollarının ortaya çıkması ve üretimde şartların değişmeye başlaması sebebiyle işçi kategorisinde olmayan fakat ücretli çalışan yeni gruplar meydana gelmeye başladı. Bunun yanı sıra, kadınlar da iş hayatına atılarak çeşitli ekonomik ve sosyal kazanımlar elde etmeye başladılar. Örneğin kadınlar ve erkekler arasındaki ücret farkları ve çalışma koşulları kadınlar için bir sorun haline gelmeye başladı (Porta ve Diani, 2012, s.55).

Bunların yanı sıra özellikle 1970'ler sonrasında yükselişe geçen LGBT savunucuları hareketleri, çevreci hareketler, insan hakları savunucusu hareketler de bütün dünyada yoğunlukla görülmeye başlanmıştır. Eski toplumsal hareketler genellikle iktidara gelmek isteyen sınıflar tarafından yapılırken; yeni toplumsal hareketlerde kadınlar, öğrenciler, işçi sınıfı, hayvan severler, etnik kimlik savunucuları gibi birbirlerinden tamamen farklı çok çeşitli insanlar yer almaktadır. Kimlik ve kültür ile açıklanmaya başlanan yeni toplumsal hareketlere katılım katı bir sınıf ayrıcalığıyla belirlenmez; bu hareketler tarihsellik, kültür, ahlak, bilgi üzerinde hakimiyeti olan toplumların hareketleridir (Touraine, 2016, s. 46).

Toplumsal hareketlere katılımın rasyonelliğine değinen Mancur Olson’a göre insanlar, bireysel çıkarlarını maksimize edebilmek adına toplumsal hareketlere katılım gerçekleştiriyorlar (Hira, 2016, s.147). Özetle eski toplumsal hareketlere kıyasla yeni toplumsal hareketlerde sınıfsallığa bürütülmemiştir (Çetinkaya, 2008, s.20). Düzendeki aksayan yönleri eleştirebilen ve fikirlerini demokrasi yoluyla açıklayabilen herkes; yeni toplumsal hareketlerin temelini oluşturmaktadır (Öngör, 2018, s.56).

2.4.2. Örgütlenme Esasları

Toplumsal hareketlerin yapısında en önemli değişikliklerden birisi de örgütlenme esaslarında olmuştur. Tourain’e göre yeni toplumsal hareketler, siyasi yapılar ve sosyal hareketlerin dönüşümlerinin yansımasıdır (Bulut, 2014, s. 52). Eski toplumsal hareketlerde, Le Bon’un da dediği gibi, bir lider kültü ve arkasında onun peşinden giden güç odaklı, iktidara gelme çabası olan “kalabalıklar” varken; yeni toplumsal hareketlerde belirli bir lider figürü bulunmamaktadır. (Uysal, 2016, s.30).

Eski toplumsal hareketlerde gözlemlediğimiz hiyerarşik yapıdaki örgütlenme tarzı, yeni toplumsal hareketlerde bulunmamaktadır. Eski toplumsal hareketler daha otoriter bir yapıda ve kolektivite üzerine kuruluyken, yeni toplumsal hareketler daha birey eksenli, duyarlılık esaslı, hiyerarşisiz ve demokratik bir yapıya sahip. Fakat yeni toplumsal hareketler birçok pozitif özelliğe sahip olduğu gibi aynı zamanda dezavantajlara da sahip durumdadır. Örneğin çevreci bir harekete katılımı ve bunun sürekliliğini sağlamak zordur. Çünkü bazı insanlar, bu türdeki hareketleri kendilerinin katılımının zorunlu olmadığını, her halükârda çıkacak sonuçtan kendilerinin de faydalanacaklarını düşünüp harekete katılmaktan vazgeçerler (Uysal, 2009, s.223).

Eski toplumsal hareketlerden belki de en büyük farklarından bir tanesi budur. Çünkü eski toplumsal hareketlerde “Sen yoksan bir eksikiz.” Düşüncesi hakimdi ve hareketi meydana getiren sınıflardaki her birey kendi katılımını mecburi olarak düşünüyordu. Bu sebepten dolayı yeni toplumsal hareketlere katılım, eski toplumsal

hareketlerdeki gibi katılım öncesi motivasyonlarla değil de katılım sonrası çeşitli ödüllendirmelerle (rozet vermek, plaket vermek, sembolik değeri olan şeyler vererek) sağlanmaya çalışılıyor (Uysal, 2009, s. 223).

2.4.3. Değerler

1960 öncesi toplumsal hareketlerdeki değerler, sınıfsal değerler üzerine kuruluydu. Marksizmin etkisini yoğunlukla devam ettirdiği o dönemlerde, sosyal sınıfların (özellikle işçi sınıfının) çıkarlarının gözetilmesi adına toplumsal hareketler meydana geliyordu. Marksizmin etkisinde olan işçi sınıfları, ekonomik çıkarlarını gözetebilmek ve hatta iktidarı değiştirebilmek adına bu hareketleri gerçekleştiriyorlardı. Sahip oldukları en büyük değer, kendi sınıfsal ve ideolojik değerleriydi. Fakat yeni toplumsal hareketlerde değerler aslında her şeydir. Yeni toplumsal hareketler yalnızca iktidar eleştirisi yapmamakla birlikte, düzenin de eleştirisini yapmaktadır ve gündelik olan her şeyi siyasete dahil etmeye çalışır (Demiroğlu, 2014, s.137).

Yeni toplumsal hareketlerde özdeşleşmek ortak amaç ve değerlere karşı duyulan dayanışma duygusunu gerektirir (Porta ve Diani, 2020, s.133). Etnik kimlik, din, cinsiyet, çevre, savaş karşıtlığı, barış, nükleer karşıtlığı, yoksullukla mücadele gibi aklımıza gelebilecek her şey yeni toplumsal hareketlerin meydana gelmesinde ve bu ortak duygunun oluşmasında bir değer niteliği taşımaktadır.

2.4.4. Araçlar

Toplumsal hareketlerin yapısındaki en büyük değişimlerden birisi de toplumsal hareketlerin kullandığı araçlarda meydana gelmiştir. Kullanılan araçlar özellikle örgütlenme ve düşünceleri yaymada en önemli etkiye sahiptir. Aslında bu araçlar başlığı örgütlenme esaslarını da bir sonraki başlıkta bahsedeceğimiz yöntemleri de belirliyor diyebiliriz. 1960 öncesi toplumsal hareketlerin gerçekleştiği zamanlarda teknoloji, günümüzdeki kadar gelişmiş değildi. O dönemde basın ve yayın daha ön plandaydı. Son yıllarda bilgisayar, internet ve internet teknolojilerinin yaygınlaşp gelişmesi toplumu etkilediği kadar toplumsal hareketleri de etkilemiştir (Babacan, 2014, s.141). İnternet sayesinde zaman ve mekân kavramları kaldırılmış ve

anlıklaşmış durumdadır (Şendeniz, 2016, s.2). Dünyanın bir ucunda meydana gelen bir hareket, dünyanın diğer ucundaki bir toplumda hareketlenmelere sebep olabilmektedir. Eski toplumsal hareketler, genellikle Sivil toplum kuruluşları, o kuruluşların broşürleri vb. aracılığıyla yapılıyordu. Yani erişilebilen kişiler daha kısıtlıydı ve sınıfsaldı. Fakat yeni toplumsal hareketlerde internetin bir ürünü olan sosyal medyanın kullanılması, bu hareketleri yerellikten küreselliğe taşımaya başladı.Yeni medya araçları bireylere yatay bir alan yani hem gündelik hayata hem de siyasete etki edebilme alanı yaratmaya başladı (Babacan, 2014, s.147).

Devlet kontrolünde olan kitle iletişim araçlarının aksine sosyal medya bireylere, iktidar kontrolünden uzak özerk bir iletişime onay verdi ve sosyal medyanın toplumsal hareketler üzerindeki etkilerini Tunus ve Mısır gibi ülkelerin otoriter rejimlerine karşı yapılan meydan hareketlerinde ve WallStreet’i İşgal Et hareketlerinde açıkça gördük (Özen, 2015, s.21).

Lance Bennet, dünyadaki bu teknolojik değişimin ve iletişim araçlarının kullanımının uluslararası alanda eylemciliği de değiştirdiğini söylemektedir. Charles Tilly’nin aktarımıyla (Tilly, 2008, s. 169) Bennet’e göre değişen noktalar:

- Eski toplumsal hareketlere özgün nispeten yoğun ağlar yerine eylemciler arasında iletişim ve koordinasyon için hayati önem taşıyan gevşek yapılı bağlar kurmak;
- Yerel meselelerin hareketlerin söylemi içine sokulması için geniş bir bakış açısı geliştirmek suretiyle bir bütün olarak hareketle yerel eylemcilerin özdeşleşmesini zayıflatmak;
- Toplumsal hareketlere kişisel katılım üzerindeki ideoloji etkisini azaltmak;
- Toplumsal hareketler içinde kaynakları yetersiz örgütlerin stratejik avantajlarının artması;
- Hızla değişen yakın hedeflere kalıcı kampanyaların (küreselleşme karşıtlığı ya da çevrenin korunması gibi) düzenlenmesinin desteklenmesi;

- Eski yüz yüze etkinlikleri sanal etkinliklerle birleştirmektedir.

Daha önce bahsettiğimiz gibi aslında kullanılan araçlarda meydana gelen değişiklik, toplumsal hareketlerin yapılarını tamamen değiştirmiştir. Artık insanlar, tek bir elektronik imza ile çeşitli hareketlere destek olabiliyor, kendi memnuniyetsizliklerini dile getirebiliyorlar. Teknolojik olarak yapılan eylemlerin dışında yani fiziki katılım olan eylemler için de yine online kanallar aracılığı ile binlerce insana ulaşma imkanına sahip oluyorlar. Kısaca, medyanın toplumsal hareketlerde birden fazla işlevi mevcut. Toplumsal hareket katılımcıları; medya aracılığıyla (hareketle alakalı) insanları bilgilendirmekte, insanlar ile birebir bağlantı sağlayabilmekte ve insanları yönlendirebilmektedir.

2.4.5. Yöntem

Toplumsal hareketlerdeki önemli bir değişim de bu hareketlerin uygulanış yöntemlerinde olmuştur. Eski toplumsal hareketler daha şiddet ve yıkım içerikli hareketlerken yeni toplumsal hareketlerin yöntemleri daha farklıdır. Günümüzde demokrasi fikrinin gelişmesiyle beraber bireyler taleplerini, memnuniyetsizliklerini farklı yollarla göstermeye başladılar. Bunların en belirgin olanları da yaratıcı protestolar, boykotlar ve sivil itaatsizlik eylemleridir. Sivil itaatsizlik, haksızlıklara karşı, hukukun da tükendiği noktalarda ortak bir hak arayışıyla ortaya çıkan yasadışı eylemlerdir (Öngör, 2018, s. 44).

Sivil itaatsizlikler; yasa dışı olmalarına karşın, toplumda duyulabilir bir hale gelmesi için vicdani ve siyasi bir duruşun ifade edildiği barışçıl söylemlerle yapılır. Eski toplumsal hareketlerin sahip olduğu yıkıcı şiddetin aksine sivil itaatsizlik örneklerinde herhangi bir düzeni yıkmaya yönelik tehdit veya şiddete yer yoktur (Rawls, 2013, s. 6).

2.4.6. Amaçlar

Küreselleşen ve liberalleşen dünyada yaşanan bütün sosyolojik, ekonomik, siyasi vb. gelişmeler toplumları derinden etkilemektedir. Dönemsel olarak ve bu gelişmelere bağlı olarak insanların ihtiyaçları, istekleri veya memnuniyetsizlikleri büyük değişimlere uğramıştır. Eski toplumsal hareketlerdeki amaçlar özellikle devlet ve

iktidarının değişmesi üzerineydi. Hareketi gerçekleştiren sınıflar; ekonomik bir değişim, iktidarda bir değişim ve hatta iktidarda güç sahibi olmak istiyordu. Fakat yeni toplumsal hareketler kökten bir değişim yerine, çeşitli hak ve talepler istemek üzerine kuruludur. Örneğin, feminizm hareketlerinde iktidara gelme amacı yoktur, iktidarlar tarafından kendilerine hukuki anlamda bir eşitlik sağlanmasını amaçlarlar. Başka bir örnek olarak; evre hareketlerine katılan bireyler, iktidarın değişmesini veya kendilerine ekonomik çıkarlar sağlamayı değil, bütün toplum adına ortak bir iyi talebinde bulunmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerin temel amaçları; hak, özgürlük, eşitlik, kimlik tanımı ve var olma talepleri olarak tanımlanabilir.

2.4.7. Duygular

Çalışmanın asıl konusu olan duygular için de bu bölümde, bu alt başlığın açılması doğru bir eylem olacaktır. Çünkü geçmiş ve günümüz toplumsal hareketlerinde sahip olunan duygular ile bu duyguların sahip olduğu etki yoğunluğunda bariz bir değişim gözlemlenmektedir.

Le Bon'a göre kalabalıkların bu derece irrasyonel olmasının bir sebebi de; kalabalığın içindeki kişilerde duyguların, normaldekinden daha fazla hakim olmasıdır. Örneğin, tek başındayken bir konu hakkında çok az nefret hissine sahip olan bir kişi, kitle içerisindeyken vahşi ve yırtıcı bir nefrete sahip bir bireye dönüşebilir (Le Bon, 2020, s. 51).

Hareketlerin sahip olduğu genel duygular da yine eski ve yeni toplumsal hareketler arasında değişiklik göstermektedir. Örneğin eski toplumsal hareketlerde, yani işi sınıfının ve ğrenci sınıflarının hareketlerinde özellikle bir smrlmşlk duygusu ve ezilmişlik hissi hakimken; yeni toplumsal hareketlerde hakim olan kimlik değerleri sebebiyle bir tekileştirilmişlik veyahut cinsel tercihler ile alakalı bir toplumsal hareketlerde dışlanmışlık duygusu veya toplumda düzgün gitmediği düşünülen bir konuyla alakalı (rneğin hayvan hakları hareketleri veya feminist hareketler) hareketlerde ihmal edilmişlik duyguları hakimdir.

2.5. Toplumsal Hareket Kuramları

Çalışmanın bu bölümünde, bir önceki bölümde yaptığımız eski- yeni toplumsal hareketler karşılaştırmasının temelinde, toplumsal hareketleri daha derinden inceleyeceğiz. Toplumsal hareketler gerek siyaset bilimciler gerek sosyologlar tarafından incelenmiş ve hala incelenmeye devam eden bir olgudur. Çünkü günümüz globalleşen dünyasında toplumsal hareketlerin yapıları da değişim göstermektedir.

Toplumsal hareketleri anlamak ve sınıflandırmada çeşitli yaklaşımlar mevcuttur.

2.5.1. Kolektif Davranış Kuramı

Kolektif davranış terimini ilk kullanan kişi Gustave Le Bon'dur. Le Bon, kitleler üzerinde yaptığı araştırmalar doğrultusunda; bir kolektif eylem içerisindeyken insanların diğer insanlarla tek bir benlik oluşturduğunu, bireylerin kendi benliklerinden uzaklaşıp bambaşka davranışlarda bulunabileceğini ve kalabalıkta kaybolduklarını öne sürmüştür. Le Bon'a göre bu durum rasyonel bir durum değildir. Kitle içerisindeki bireylerin sahip oldukları duygular, abartılıdır. Bireyler kalabalıklar içerisindeyken; kahramanlığa, kendilerini feda etmeye ve her şeyden vazgeçmeye yatkın halde olurlar (Le Bon, 2020, s.50).

Bu sebepten dolayı da toplumsal hareketler tehlikeli boyutlara ulaşabilir. Emile Durkheim ise, bu kurama farklı bir şekilde yaklaşmıştır. Durkheim'a göre gelişen modern sanayileşen toplumda bireyler, karşılıklı bağımlılık bağlarıyla birbirlerine bağlanan organik bir topluluktur. Bu toplumda aynı zamanda, duygular ve manevi değerler de ortak bir bilinçle geliştirilebilmelidir. Bu, dışarıdan bir dayatmayla değil de bireylerde kendiliğinden oluşmalıdır (Acar ve Uslu, 2016, s. 256).

Çalışmamızda da Durkheim'ın yaklaşımına yakın bir fikir üretildiğinden dolayı, bunu biraz daha ayrıntılı açıklamak gerekir. Durkheim, kolektif davranışın kolektif bilinç ile sağlanabileceğini savunur. Ona göre gerçekleşmiş büyük toplumsal hareketler, (Fransız Devrimi gibi) çok büyük kolektif şokların etkisi altındayken meydana gelir (Fisher ve Chon, 1989, s.3). *“Bir şey paylaşılan duyguların nesnesi olacaksa; ilk koşul, paylaşılması yani her bilinçte bulunması ve her bireyin onu bir tek, özdeş*

bakış açısı" sözleriyle de Durkheim, kolektif bilince vurgu yapar (Durkheim, 1984, s. 82).

Bu açıdan değerlendirildiğinde Durkheim'ın bu yaklaşımı, Le Bon'un yaklaşımıyla benzerlik göstermektedir. Le Bon'un kitle psikolojisi yaklaşımına göre de kitle içerisindeki insanların tümü veya büyük çoğunluğu kendi sahip oldukları duygulardan, psikolojiden uzaklaşıp kitle ile ortak duygulara sahip tek bir bütünlük oluştururlar. Buna örnek olarak da Aborjin ayinlerini gösterir. Aborjinler, yılın bereketli geçmesi için belirli zamanlarda çeşitli ritüeller yaparlar. Bu ritüeller esnasında da bütün yerel halk, aynı davranışları sergileyip aynı ruh haline bürünürler, ortak bir bilinç oluştururlar ve amaçları da birdir. Toplumsal hareketleri de bu bağlamda Aborjin ayinleriyle birbirlerine benzetir.

Kolektif bilince yönelik bir diğer yaklaşım da Wilhelm Wundt'a aittir. Bu yaklaşımın sosyolojinin diğer alt dalları gibi genel bir toplum tasavvuruna sahip olduğunu, modernleşme teorisinden oldukça fazla etkilendiği ve toplumsal hareketleri modernleşmenin tarihsel sürecinin bir sonucu olarak gördüğünü ileri sürmek yanlış olmayacaktır (Işık, 2011, s. 4).

Dolayısıyla kolektif davranış yaklaşımı, toplumsal hareketleri modernleşmenin ortaya çıkardığı yapısal ve köklü değişimlere bir tepki olarak ortaya çıkan geçici ve irrasyonel bir tepki olarak ele alır. Buna göre marjinal olarak nitelendirilebilecek toplumsal hareketlerin tabanını köksüz ve fakir insanlar oluşturmaktadır ve modernleşme sürecinin meyvelerinden herkes faydalanmaya başladığında bu hareketler kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Toplumda değişime neden olan itici güç ise, sosyal ve ekonomik kriz zamanlarında ortaya çıkan toplumsal hareketler değil tarihsel bir zorunluluğun kendisidir (Çayır, 2016, s. 11-12).

Psikolojik modellerden türetilen bu yaklaşım, kolektif davranışları bireysel davranışlar temeline indirgeyerek toplumsal hareketi bireylerin toplumsal düzlemde yaşadıkları yoksunlukların ve hayal kırıklıklarının yol açtığı saldırganlık

duygularının bir dışa vurumu olarak ele almıştır (Della Porta ve Diani, 2020, s.10). Buna göre toplumdaki hareketlenmelerin kaynağını temel olarak güçlü duyguları ve şikayetleri tetikleyerek insanları hareketliliğe iten toplumsal sorunlar oluşturur (Edwards, 2014, s. 10).

Toplumsal hareketlerin hayal kırıklıkları, köksüzlük, yoksunluk ve toplumsal krizlerin ve sorunların sonucunda kendiliğinden yaratılan bir olgu olarak ele alınması; kolektif eylemi bireysel davranışların yığılmasına indirger (Della Porta ve Diani, 2020, s.17) ve rasyonel olmayan grup davranışı olarak tanımlar (Edwards, 2014, s. 10).

Bu yaklaşım altında, aşırılık olarak ifade edilen kolektif davranışın ortaya çıkması, çoğunlukla aile ve topluluğa dayalı bütünleştirici bağların kaybolmaya başladığı kitle toplumu ile ilişkilendirilmiştir (Della Porta ve Diani, 2020, s.10). Bilindiği gibi klasik sosyologların çalışmalarında kentleşme ve modernizm sonrası ortaya çıkan toplumsal problemlerin sorunsallaştırılması önemli bir yer tutmuştur. Durkheim, toplumsal değişim ve dönüşümlerin sonrasında ortaya çıktığını düşündüğü normsuzluk durumunu ifade etmek için “anomi” kavramını kullanmıştır. Ona göre Endüstri Devrimi sonrası mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçiş ile birlikte kolektif bilinç önemini yitirmiş, geleneksel bağların ve değerlerin zayıflayıp bireyciliğin ön plana çıkması ile toplumsal bir hastalık olarak anomie ortaya çıkmıştır (Slattery, 2017, s. 36). Bu bağlamda kitle; aralarında bir bağ olmayan, köksüz, kısmen tesadüflerle toplanmış (Anık, 2014, s.162) anomik bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Klasik toplumsal hareketlerin örgütlü ve sistemli şekilde hareket etmesinden farklı olarak, yeni toplumsal hareketler kimlik, grup aidiyeti, kültürel ihtiyaçların karşılanması konusunda dağınık bir örgütlülüğe sahip olma bakımından farklılıklar göstermiştir. Bu açıdan bakılınca Yeni Toplumsal Hareketleri eski toplumsal hareketlerden ayıran önemli bir etken bulunmaktadır; 1789 ve 1848 dönemlerinde

hareketlerin üst noktalardan başlayıp 1968'e kadar doruk noktalara ulaştığı yaklaşımlar genellikle militan ve şiddet içeren bir yaklaşım benimsemişlerdir. Haklar noktasından başlayıp emek ve sömürü ilişkisi üzerinden devam eden, daha sonra kurtuluş mücadelesi şeklinde evrilen hareketler, 1968 yıllarına kadar silahlı çatışma, şiddet içerikli yöntemler benimseyip ulusal kurtuluş mücadelelerine dönüştüler. Afrika ve Asya'daki hareketlerin temeli de bu kurtuluş hareketleri üzerinden gelişmiştir.

Bush ve Morris'in (2008, s.168) vurguladığı gibi 1960'larda ABD'de ortaya çıkan hareketler ırkçılık karşıtı ve siyahi eylemleri olarak egemen güce karşı güç kullanımını savunan yaklaşımları da ortaya çıkardı. Bu yaklaşımı benimseyen birçok hareket aktörü, şiddete şiddetle cevap verilmesi gerektiğini savundu.

2.5.2. Kaynak Mobilizasyonu Kuramı

Kaynak Mobilizasyonu modeli, toplumsal hareketin neden olduğundan ziyade nasıl oluştuğunu araştıran, gelişim sürecini irdeleyen, belirlenen hedefler doğrultusunda atılacak adımların değerlendirmesini içermektedir. Bu değerlendirme fırsat, taktik ve çıkar çatışmaları doğrultusunda yapılmaktadır. Burada aktör sisteme dâhil olmayı ve sistemde yerini korumayı rasyonel eylemler gerçekleştirerek yapmaktadır. İnsanları bir arada tutmak ve kaynakları harekete geçirmek sınırsız bir alanda imkânları ve kararları paylaştırmak anlamına gelmektedir. Toplumsal ilişkiler tarafından sağlanan imkânlar ve sınırlar hareketi şekillendirmektedir. Kaynak ve sınırlamalar sadece aktörün etkisiyle harekete geçebilmektedir (Dede, 2015, s.70).

Bu teori Maree Gladwin'e göre (1994, s. 59), klasik toplumsal hareket teorilerini altüst etti. Kitleleşme konusundaki olumsuz bakış, geleneksel toplumun çözülmesi ve kaotik toplumsal ortamlara neden olan kitlesel psikolojinin varlığı ile ilgili yeni yaklaşımlar buna neden oldu. Ayrıca klasik yaklaşımı dile getiren Le Bon, Hoffer ve Arendt bu klasik teorilerin temsilcileri konumundaydı. Yeni anlayış, kolektif eylemin sosyal-psikolojik yorumuyla şekillenen sosyal dengesizlik çözümlemesine dayanan anlayışı reddeder. Bunun yerine analiz merkezine toplumsal hareketin kendisini,

insan ve maddi kaynakların mobilizasyonu yoluyla kolektif eylemin rasyonel örgütlenme üzerindeki yapısal değişkenlerin oluşturduğu bir teori öne sürer.

Toplumsal hareketin belli toplumsal koşulları gerçekleştiğinde ve onların mobilize edilerek örgütsel yapılarının imkân verdiği ölçüde harekete geçip ortaya çıkabileceklerini belirtmektedir. Bu teori, sosyal bilimlerde egemen olan işlevselliğin ana varsayımlarına meydan okumasıydı. Bu görüş çerçevesinde bu işlevlerin akılcı hareket eden ve tecrübeli toplumsal aktörler tarafından yerine getirilebileceğini belirtir. Aktörler açısından bu hareketlerin mobilizasyonu belirli toplumsal ve siyasal hedefleri gerçekleştirmek için bir araç olarak değerlendirilir. Adaletsizlik ve eşitsizliklerin varlığı toplumda her zaman şikâyet konusunu oluşturarak toplumsal hareket aktörlerine temel çıkış yolu sağlamaktadır. Mc Carthy ve Zald'a göre herhangi bir toplumda her zaman bir hareketin ortaya çıkmasına menba oluşturacak yeteri kadar hoşnutsuzluk bulunmaktadır. Bundan dolayı Kuzey Amerika'daki toplumsal hareket incelemeleri içinde önemli bir teorik dönüşüm olarak tanımlanır (Gladwin, 1994, s.60).

Kaynak mobilizasyonu kuramcıları psikolojik faktörlerin kullanılması, klasik kolektif davranış geleneğinin ekonomik çöküş biçimlerinin vurgusu gibi klasik gelenekçe tanımlanan mekanizmaların ötesinde, kolektif davranışı etkinleştirmek için örgütsel ve iletişim biçimlerinin geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedirler. Bu teorisyenler aynı zamanda “büyük ölçekli hareketlilikleri açıklamak için örgütlenme, çıkarlar, kaynaklar, fırsatlar ve stratejiler gibi “objektif” değişkenler üzerinde yoğunlaşmaktadırlar” (Cohen, 2016, s. 105).

Bu paradigmanın teorisyenleri şu varsayımları paylaşırlar:

- Sosyal hareketler kolektif davranışın çatışmacı perspektifinden anlaşılmalıdır.
- Kurumsal ve kurumsal olmayan kolektif hareket arasında temel bir farklılık yoktur.

- Her ikisi de kurumsallaşmış güç ilişkileri çerçevesinde çıkar çatışmalarını içerir
- Kolektif hareket grupların çıkarlarını rasyonel bir biçimde savunmalarını içerir.
- Amaçlar ve şikayetler güç ilişkilerinin daimî ürünleridir ve hareketlerin oluşumunu açıklayamazlar.
- Hareketin oluşumu kaynaklar ve fırsatlardaki değişimlere bağlıdır.
- Başarı grubun bir siyasal aktör olarak tanınması veya artan maddi fayda ile gerçekleşir
- Hareketlilik (mobilizasyon) büyük ölçekli, özel amaçlı, bürokratik ve resmi örgütlenmeleri kapsar (Cohen, 2016, s. 105-106).

Tüm bunların ışığında, KMT, sosyal hareketi, bir yoksunluk bilinciyle ve bir ideolojiye bağlı olarak gerçekleştirilen bir sosyal grubun hareketi olarak değerlendirmemektedir. Geleneksel anlayıştan farklı olarak, bu teorinin odak noktası çıkarları çelişen grupların kolektif aktörü ve siyasal koşullardır (Cohen, 2016, s. 106).

Teoriye göre kaynakların neler olabileceği tartışması da ayrı bir boyutu oluşturmaktadır. Teorinin ilk zamanlarında kaynakların neler olabileceğine yönelik çalışmalar ihmal edilse de yakın geçmişte kaynak formları üzerine çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Genel anlamda toplumsal hareketler beş tür kaynağa ihtiyaç duymaktadırlar:

Şekil 2.1 Kaynak Tipolojileri

Bütün kaynakların arasında maddi kaynakların önemi daha büyüktür. Çünkü maddi kaynaklar, parasal kaynakları, hareketin ofis alanlarını, ekipmanlarını ve malzemelerini oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, maddi kaynaklar, hareketin finansal ve fiziksel sermayesidir. Bir toplumsal hareket başka hangi kaynağı kullanılırsa kullanılsın belirli bir maliyet yaratmaktadır. Oluşan maliyeti giderecek tek kaynak ise maddi kaynaklardır (Edwards ve Kane, 2016, s. 5).

İnsani kaynaklar geride kalan diğer kaynaklardan daha somut bir yeredirler. Bu kaynaklar; emek, deneyim, beceri, uzmanlık ve insan kaynaklarını birleştiren liderliktir. İnsani kaynaklar daha genel olarak sosyal-örgütsel yapılardan veya kültürden ziyade kişilerin kendi iç dünyasında yer almaktadır. Bu nedenle bir toplumsal hareketin, çalışanı işe alma ve yetiştirme düzeyi, kişinin iş birliği ile doğru orantılıdır (Edwards ve Kane, 2016, s.4).

Sosyal-örgütsel kaynaklar hareketin hedeflerini aktif olarak takip eden KOBİ'lerden oluşmaktadır. Bu kaynaklar, toplumsal hareketin kaynaklarının rezervuarını ve her çeşit eylemini örgütlemek için kullanılan önemli araçlardan oluşmaktadır. Diğer bir kaynak türü ise kültürel kaynaklardır. Kültürel kaynaklar genel olarak, günlük hayattaki eylemleri yönlendiren ve insana ilişkin olan; semboller, inançlar, değerler, kimlikler ve davranış normları olarak kavramsallaştırılmaktadır. Ayrıca kültürel kaynaklar kategorisi, müzik, edebiyat, bloglar, web sayfaları, filmleri vb. araçları da kapsamaktadır. Çünkü bu tür kültürel ürünler yeni üyelerin harekete katılmasında ve sosyalleştirilmesinde kolaylıklar sağlamaktadırlar. Bir diğer kaynak türü ise ahlaki kaynaklardır. Ahlaki kaynaklar; meşruiyet, özgürlük ve destekten oluşmaktadır. Bu unsurlardan en çok değer göreni meşruiyettir. Çünkü meşruiyet, makro-kültürel bağlamlar ile mikro düzeyli örgütsel süreçler arasında bir bağlantı kurmaktadır. Çoğu toplumsal ahlaki yaratım ve meşrulaştırma faaliyetlerinde uzun vadeli başarıya ulaşmaktadır. 1960'ların ABD Güney Sivil Haklar Hareketi ve son yıllarda giderek uluslararası bir olgu haline feminizm, ekolojik hareket, LGBT hakları ve hayvan hakları gibi hareketler buna örnektirler (Edwards ve Kane, 2016, s. 217).Toplumsal

hareketler ihtiyaç duyulan kaynaklara ulaşmak için ise çeşitli araçlar kullanılmaktadırlar. Bu anlamda dört farklı araç kullanılmaktadır:

Şekil 2.2 Toplumsal Hareketlerin Kaynaklara Ulaşma Metotları

KMT'ne yönelik olarak birçok eleştiri kaleme alınmıştır.

Bu eleştirilerden birisi, ideolojinin, değerlerin, inancın ve adaletsizliğe karşı mücadelenin yeterince önemslenmemişidir. Bir başka eleştiri ise, toplumsal hareketler ile çıkar grupları arasında bir ayrıma gidilememesidir. Teorinin tartışılan bir diğer noktası ise profesyonel toplumsal örgütlere yoğunlaşarak, tabandan meydana gelen toplumsal hareketleri göz ardı etmesidir (Yaylacı, 2018, s. 48). Ayrıca teorinin, toplumsal hareketleri sıradanlaştırdığı düşünülmektedir. Teorinin toplumsal hareketleri olağanlaştırması, toplumsal hareketlerin sistem karşıtı yapısının zayıflamasına neden olmuştur. Ancak toplumsal hareketlerin sistem karşıtı yapısının zayıflamasının tek sebebi de bu değildir. Çetinkaya'ya göre pek çok toplumsal hareket zamanla sistem karşıtı olma özelliğini kendiliğinden yitirmiştir (Çetinkaya, 2008, s.31). Jenkins'e göre KMT'nin geleceği iki yönde yatmaktadır. Birincisi, temel yönetim modelinin daha çeşitli rejimlerle mücadele edebilecek biçimde genişletmek; ikincisi ise kolektif eylemin sosyal psikolojisini geliştirerek temel mobilizasyon modelini iyileştirmektir (Jenkins, 1983, s. 549).

2.5.3. Yeni Toplumsal Hareketler Kuramı

Toplumsal gelişme açısından özellikle politik ve ekonomik süreçleri etkileme, demokrasi ve yasal süreçlerde söz sahibi olma anlamında dünya politikasını etkileyen birçok hareket meydana çıkmıştır. Bu hareketlerin tarihsel süreç içinde geçirdikleri dönüşümlere siyasi süreçlerle bağlantılı olmakla beraber, modern dönemin kendine has sorunları sonucunda çevre, savaş ve barış politikaları, insan

hakları, bireysel hak ve özgürlükler, hayvan hakları ortaya çıkmıştır. Bu hareketler cinsiyet, cinsel politikalar, nüfus politikaları, ekonomi, kültür, teknoloji alanlarıyla da bağlantılıdır.

1968 dönemi ve sonrası bu açıdan yeni toplumsal hareketler için milat sayılabilir. Bahsedilen konular çerçevesinde kuramsal olarak yeni toplumsal hareketler kuramı geliştirilmiş olup, hareketlerin yeni olmasını sağlayan etkenler ele alınmaktadır. Bu kurama göre artık eski hareketlerden bir kopuş sağlanmıştır. Bu süreçle bağlantılı olarak sosyal bilimlerin birçok alanı toplumsal gelişmeler ışığında yeni toplumsal hareketlerle ilgili çözümlemeler yapmış, yeni kavramlar üretmiştir.

Yeni toplumsal hareket kuramını ele alırken qTouraine, Castells, Melucci ve Habermas gibi düşünürlerin fikirlerinden faydalanılmıştır. Bu düşünürler ortaya koydukları çeşitli yaklaşımlarla yeni toplumsal hareket teorisine katkı sunmuşlardır. Castells (Buechler, 2000, s. 24), kapitalist gelişmelerin kentsel dönüşümler üzerindeki etkisine ve bunun sonucunda meydana gelen kentsel toplumsal hareketlere odaklanmıştır. Kentleri, toplumsal çıkar ve değerler çatışmasının bir sonucu ve toplumsal bir ürün olarak gören Castells'e göre toplumsal hareketler, kentsel toplumsal yaşamı yeniden düzenlemeyi isteyen devlet ve diğer politik güçlerin diyalektik rekabetleri sonucunda yükselişe geçmiştir. Bunun sonucunda ortaya çıkan kentsel hareketler, kültürel kimlik, öz yönetim ve özerk karar alma, devlet tepkisi ve özel yaşam ile ekonomik etkenlere odaklanır.

Yeni sosyal hareketler ile ilgili çalışma yapan bir diğer düşünür Offe'dir. Eski ve yeni paradigma vurgusu yapan Offe'ye (2016, s. 50) göre, yetmişli yılların başlarına kadar eski paradigmanın hâkim olduğunu ve bu paradigmanın gündeminin, ekonomik büyüme, refah dağılımı ve güvenlik olduğunu vurgulamıştır. Yeni paradigma ise artık bunun dışında yeni isimlerle adlandırılmakta ve özellikleri farklılaşmaktadır. Yeni protesto hareketleri, yeni politikalar, yeni popülizm, neoromantizm, antipolitik, ortodoks olmayan siyasal davranış, düzensiz politikalar, yeni toplumsal hareketler,

teamüle uymayan, alternatif hareketler gibi isimler yeni toplumsal hareketler için literatürde kullanılan isimlerdir.

Touraine ve Melucci, toplumsal hareketleri tarihin yeni bir aşaması yeni bir toplumsal tip olarak nitelendirmektedir. Sınıf çatışmasının yerini kültürel kalıplar üzerinde bir mücadeleye bırakmıştır. Siyasal iktidarın ele geçirilmesi ve ülke nazarında bir devrim gerçekleştirmeye yönelik değildir. Eski siyasal paradigmanın konusu olan hiyerarşik bir örgütlenme olan sendikalar ve gruplar yer alır. Bu hareketler ekonomik büyüme, toplumsal güvenlik ve toplumsal kontrol gibi çatışma konularıyla meşgul olurlar. Burada tasvip edilmeyen aygıtlara ilişkin sorular ortaya atarak iktidarı görünür hale getirip toplumsal sözleşmenin sorgulanabilir olduğunu göstermeye çalışırlar. Temelde barış, çevre, insan hakları kimliğin korunması gibi sorunlar özelinde mücadele ederler. Kendiliğinden, duygusal, merkezilikten yoksun, duygusal ve eşitlikçi düşünceye sahip gruplar tarafından oluşturulur. Yaşam dünyalarının bürokratikleşmesine, sömürgeleştirilmesine karşı çıkan özerk ve parlemonto dışı mücadeleyi esas alır (Balkız, 1999, s. 129).

Ayrıca eski toplumsal hareketlerin grup dinamiğiyle harekete geçtiği ve çatışmalara veya şiddete doğrudan taraf olarak dahil olduğunu yeni toplumsal hareketlerin ise grup davranışı göstermekten uzak topluluklar aracılığıyla gerçekleştirildiği belirtilmektedir (Demiroğlu ve Topal, 2014, s. 139).

Tüm bunlara rağmen tamamıyla yeni nitelendirmesini hak eden hareketler de vardır. Çevreci hareketler, özellikle kirlilik, yeşil alanların tahrip edilmesi ve devasa nükleer tehditlerin boyutlarının gün geçtikçe büyümesi ve yaygınlık arz etmesi sonucunda toplumsal hareketlerin yeni konusunu oluşturmaktadır. Çevreci hareketlerin toplumsal faydayı esas alması ve bu hareket içerisinde yer alanların şahsi çıkarlarının bulunmayışı, harekete katılanların fedakâr, hareketin de masum olarak idrak edilmesini doğurmaktadır. Olumlu toplumsal yansımaları değerlendirmek isteyen bazı toplumsal hareketler, çevrecilik kimliğiyle ortaya çıkmakla birlikte, en azından

iktidarın sorgulanmasını sağlamak, ziyadesiyle de yıpratılmasını temin etmek amacını güdebilmektedir. Bunu, çevreci masum taleplerle başlayıp geniş katılımı müteakip siyasî iktidarı hedef alan hareketlerde görmek mümkündür. Bu durumda da yeni yüz arkasında eski muhtevanın gizlenmiş olduğunu söylemek mümkündür. Elbette ki bütün çevreci hareketleri, gizlenmiş niyetler çerçevesinde değerlendirmek de doğru değildir. Yeni toplumsal hareketlerde kullanılan yöntem içerisinde sivil itaatsizlik eylemleri de dikkat çekicidir. Sivil itaatsizlik, “Yasaların ya da hükümet politikasının değiştirilmesini hedefleyen, kamuoyu önünde icra edilen (alenî), şiddete dayanmayan, vicdanî ancak yasal olmayan politik bir eylemdir.” Sivil itaatsizlik, anlamlı sayıda yurttaşın ya geleneksel değişiklik yollarının tıklandığına, yani itirazlarının artık dinlenip incelenmediğine ya da tersine, birtakım değişiklikleri gündemine alan hükümetin yasallığı ve anayasaya uygunluğu ciddi biçimde kuşkulu olan bir politikada ısrar ettiğine inandıkları bir durumda ortaya çıkar. Kamuya açık bir biçimde şiddetten uzak barışçı yöntemlerle ifade edilmesidir. Başkalarının özgürlüklerini kısıtlamaya yönelik davranışlar eylemin sivil itaatsizlik özelliğini belirsizleşmesine yol açar. Çünkü sivil itaatsizlik, vicdani ve derin kanaatleri ifade ederken uyarıda bulunup ihtar edebilir; ancak tehdit edemez (Tatar, 2013, s. 13-14).

Yeni toplumsal hareketlerin yeni olarak tanımlanmasının sebebi; kronolojikten öte, bu hareketlerin sınıf ve çıkar temelli hareketlerden ayrılmak istenmesidir. Yeni kavramıyla yeni siyasal ve sosyal ilişkilerin oluşmasını ifade etmektedir. Nitekim 1980’li yıllarda yok olma eğilimi gösteren sınıfsal hareketler yerini temellerini 1968 olaylarına ve öğrenci hareketlerinin oluşturduğu 1970’lerde iyice kendini hissettirmeye başlayan yeni toplumsal hareketlere bırakmıştır. Bu yıllarda özellikle Alain Touraine ve Alberto Melucci gibi analistler eski ve yeni toplumsal hareketleri belirgin bir şekilde birbirinden ayırmışlardır. Böylece eski toplumsal hareketler politik, iktidar ve ekonomik yapılarla ya da gelir dağılımıyla ilgiliyken yeni toplumsal hareketler ise sınıf kavramından ziyade başka tür kimlikler etrafında örgütlenmektedir. Dolayısıyla bu hareketler politik iktidarla ya da ekonomik yapılanmayla değil kültürel değişimle ve gündelik hayatın değerlerinin

dönüştürülmesiyle ilgilidir. Yeni toplumsal hareketlerin kökenlerini 1960’larda Berkley’den Paris ve Berlin’e yayılmış öğrenci hareketlerinden doğduğu söylenir. Bu toplumsal protestonun geniş dalgalarını işaret etmektedir (Işık, 2011, s. 21).

2.5.4. Rasyonel Tercih Kuramı

Rasyonel tercih teorisi, klasik davranış teorisine karşı olarak doğmuş ve klasik anlayışın tersine toplulukları “kalabalık” olarak değil, rasyonel anlamda tercih yapan “faydacı” kişiler olarak tanımlamıştır. Bu nedenle “davranış” kelimesi yerine daha çok “eylem” kelimesi kullanılmıştır. Çünkü eylem kelimesi bilinçli bir tercihi ifade etmektedir. Rasyonel tercih teorisinin önde gelen ismi ise Mancur Olson’dur (Çetinkaya, 2008, s. 21).

Olson’a göre insan, hayatı boyunca gerçekleştirdiği her eylemde kendisine gelecek olan kârı ve zararı hesap etmektedir. Diğer bir deyişle, insan genel doğası itibariyle çıkarıcı bir varlıktır. Ona göre bireyler sadece kişisel çıkarlarını düşünerek kolektif hareketlere katılmaktadırlar. Olson bu tespitleriyle toplumsal hareketler literatürüne yeni bir bakış açısı kazandırmıştır (Çetinkaya, 2008, s. 22).

Rasyonel tercih teorisine göre insan davranışı hedefe yöneliktir. Bu yüzden tercihler, kişilerin hedeflerine ulaşmada ilgili olduğu düşünülen davranışları belirlemektedirler. Hedefe varmak, fayda ve maliyet aktörlerine bağlıdır. Bu aktörler, hedefe varmayı kolaylaştıran ya da engelleyen aktörlerdir (Opp, 2013, s. 1). Aynı zamanda rasyonel tercih teorisi, psikoloji ve birey odaklı olduğu için “kişisel” olarak tanımlanmaktadır (Satz ve Ferejohn, 1994 s.71).

Olson’un yaklaşımı toplumsal hareketleri gözü dönmüş kalabalıklar tarafından ifa edilen eylemler olarak gören sürü yaklaşımından kurtarması; kolektif eylemi, daha ölçülebilir ve tartışılabilir bir formda ele alması ve güncel birçok paradigmaya zemin teşkil etmesi açısından önemlidir (Çetinkaya, 2008, s.32).

2.5.5. Siyasi Süreçler Kuramı

Toplumsal hareket kuramında siyasi süreç yaklaşımı/siyasi fırsat yaklaşımı/siyasi süreç kuramı toplumsal hareketlerin siyasi boyutu ile ilgilenir. Tilly, McAdam, Tarrow, Oberschall gibi düşünürlerin öncülük ettiği bu yaklaşım, dış faktörlerin toplumsal hareketler üzerindeki etkisine odaklanır. Uysal'a göre (2016, s. 9) bu yaklaşımı savunanların vurguladıkları arasında, aktivistlerin görüşü, siyasi fırsatlar, toplumsal hareketlerin ve kolektif eylemin zamanlaması yer almaktadır. Bu konuda her bir yazar siyasi fırsatların farklı yönüne vurgu yapmaktadır; Tarrow devletin demokratik ve anti demokratik uygulamaları gibi siyasi etkenlere yoğunlaşırken, Charles Tilly kaynaklara sahip üst grupların yapısı üzerinde durur.

Della Porta da kolluk kuvvetleri ve emirlerini uyguladıkları devletin yapısı üzerinde durur. Literatürdeki siyasi fırsatların yapısı analizlerini dört temel bağlıkta özetleyen McAdam (Uysal, 2016, s. 9), siyasi sistemin açık ya da kapalı oluşu, elit yapılanmasındaki istikrar veya istikrarsızlık, bir amaç konusunda hareketlerin elitler arasından müttefik bulup bulamaması ve rejimin bir hareketi bastırma isteği veya kapasitesi bakımından çözümlemeler yapar. Bu yaklaşımların hepsi de özellikle son dönemlerde yaşanan siyasi gelişmeler, demokrasi hareketleri, ülkelerin siyasi eylemleri ve protestoları, devlet tarafından izlenen politikalar üzerinde odaklanmaktadır. Avrupa'da son dönemlerde yaşanan siyasi gelişmeler, demokrasi hareketleri bu sürecin temel konularıdır. Buradaki temel vurgu değişen dünyanın, çokuluslu şirketlerin, devlet politikalarının toplumsal hareketlere olan etkisidir.

Siyasi süreç yaklaşımın öncüsü olarak kabul edilen Tilly'e (Jasper, 2000, s. 71) göre, geçtiğimiz iki yüzyılda ulus-devletin ve şirketlerin ölçeğinin büyümesiyle, kolektif eylemleri ortaya koyan hareketler de savunmacı olmaktan ziyade aktifleşmişlerdir. En dikkat çekici olanı, ulusal sendikaların yerini makinelerle sabotaj düzenleme gibi münferit ve yerel eylemlere ve başka direniş biçimlerine bırakmasıdır. Bu direniş biçimleri siyasi sürecin çekışmeci/mücadeleci yönüne vurgu yapar.

Yıldırım'a (2013, s. 57) göre, hareketler süregiden çekişmeleri belirgin bölümlere, mekanizmalara ve süreçlere çevirerek tam anlamıyla bir toplumsal hareket oluşturur. Bu yaklaşıma göre toplumsal hareketleri yaratan etken demokrasiyi veya devleti yaratan politikaların toplumsal süreçte nasıl karşılık bulduğu ile ilgilidir. Örneğin devletin insan haklarına dair veya toplumun belli bir kesimine dair geliştirdiği bir düzenleme toplumsal rahatsızlık uyandırabilir. Ya da demokrasinin temel özelliği olan katılımın sağlanmaması, baskıcı bir rejime yönelme, hukuksal boşlukların oluşması, sivil toplum alanının kısıtlanması hareketlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Bayram'ın (2011, s. 118) vurguladığı üzere yönetsel pratikler çerçevesinde, günümüzde devletin aşırı büyümesi ve günlük yaşamın hemen her alanına nüfus etmesi; bireysel özerklik, halk egemenliği, hümanist kurtuluş gibi bazı demokratik idealleri aşındırmış, bireysel inisiyatif alanlarını daraltmıştır. Devlet, sahip olduğu devasa yönetsel aygıt marifetiyle, kural koyma ve geniş ölçekli düzenlemeler yapma iktidarını tekel olarak elinde tutmaktadır. Bu yapılanmada, tabanın taleplerinden ziyade kendi iradesini sürdürebilen parti sistemi, türdeşliği beslerken alternatifleri marjinal kılmakta, kitle iletişim araçları rıza, kamuoyu ve uzlaşayı seri olarak üretmektedir.

Bir anlamda Habermas'ın ifadesiyle yaşam dünyası sömürgeleştirilmiştir. Yaşam dünyasının sömürgeleştirilmesi üzerinden başlatılan tepkiselliğin sonucunda toplumsal hareketler aktörlerinin bir aya geldiği görülmektedir. Bu nedenle siyasi süreç yaklaşımının toplumsal hareket kuramına dair çözümlemeleri, hareketlerin dernek, sendika, parti ve partileşme süreçlerinin çözülmesi ve aktörlerinin bu yaklaşımdaki yeri bakımından önemlidir.

2.6. Yeni Toplumsal Hareket Türleri

Yeni Toplumsal Hareketler izledikleri eylem yöntemi ve vurguladıkları taleplere göre hiyerarşileri değişmekle beraber, yirminci yüzyılın son yıllarında, toplumsal değişimin ve siyasetin temel aktörü olmuş, belli bir süre sonra “yeni”

nitelendirmesini almıştır. YTH dahilindeki hareketlerden bazılarına alt başlıklar dahilinde değinilecektir.

2.6.1. Sınıf Hareketleri

Sınıf hareketlerinin YTH başlığında ele alınmasındaki temel sebep yeni olan hareketlerin öncülerinin Marksist teoriden faydalanan açıklamalara başvurmaları, yeni hareketlerin aktörlerinin argümanlarını sınıf hareketlerinin ideolojileri üzerinde geliştirmelerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca yeni sol hareketin de küreselleşme döneminde yeni toplumsal hareketleri açıklama girişimleri, Neo-Marksistlerin önemini göstermektedir. Yeni solun toplumsal hareketlere dair yaklaşımları göz önüne alındığında Marksist ideolojinin etkisinin tamamen yitirilmediği görülmektedir (Yaman, 2020, S.????). Bu nedenle sınıf hareketleri yeni değildir ama yeni hareketlere olan katkısı bakımından önemlidir. Toplumsal hareketlerin sınıf hareketleri özelinde ele alınmasını sağlayan temel yaklaşım Marksizm'dir.

Marx'ın tarihsel materyalizm yaklaşımı, toplumları ilkel komünalden sosyalist, komünist toplum aşamasına kadar sınıflandırması, ekonomik sisteme dayalı kapitalizmle sınıflı yapının sanayileşmeye bağlı olarak evrim geçirmesi toplumsal hareketler için önemli bir çözümleme alanıdır. Bu açıdan bakıldığında sınıf hareketleri genellikle sosyalist, sosyal demokrat, sol ağırlıklı işçi ya da komünist partilerle yakınlık kurmaktadır. Bu yakınlığın oluşmasındaki en büyük etken Marksizm'in vurguladığı gibi sınıflı toplum yapısındaki çatışmanın öncülüğünü sol ideolojilerin yapmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu özelliklerden yola çıkarak Touraine, işçi hareketini "Bir kültürel eğilimin özneleştirilmesini sosyal harekete dönüştüren ilk büyük kolektif eylem" (Touraine, 2017, s. 265) şeklinde tanımlamaktadır. İşçi eylemleri aynı zamanda sınıf hareketi olarak tarihte yerini almış kolektif bir harekettir.

Sınıf hareketlerinin yeni sol düşünürlerce ele alınması, Marksist düşüncenin yeniden yorumlanması ve neo Marksistlerin hareketleri sınıf hareketlerinden farklılaşan özellikleriyle ele alması, yeni toplumsal hareketlerin ekonomi temelli açıklanamayacağını göstermektedir. Çünkü savaş karşıtı ve barış taraftarı olan,

nükleer karşıtı kampanyalar düzenleyerek etkin olup, kadın hareketleri, öğrenci hareketleri, kimlik eksenli mücadeleler şeklinde gelişen hareketler kültürel etkenlere yoğunlaşmaktadırlar.

2.6.2. Kadın Hareketleri

Yeni toplumsal hareketler içinde yer alan konulardan biri de cinsiyet çalışmalarıdır. Cinsiyet çalışmaları yapılırken literatürde yeni olan yaşam standartları üzerinde durulmaktadır. Bu standartlar kadın hareketleri tarafından ele alınmıştır. Bundan dolayı kadın hareketleri eski yapısında radikal değişimlere gitmiş ve küresel sorunlara eğilmeye başlayarak, toplumsal sorunlara duyarlılığını artırmıştır. Kadın hareketlerinin çoğunun temel vurgusu cinsiyet ile ilgili çalışmalar iken bu çoğu zaman diğer evrensel sorunlara duyarlılıkla birleşebilmektedir. Kadın Hareketi (Women's Movement) terimi, kadınların toplum içindeki konumlarını değiştirme ve iyileştirme projesi etrafında seferber edilmesini anlatır. Bu terim, sıklıkla Kadınların Özgürleşme Hareketiyle aynı anlamda, 1970'lerden sonraki ikinci dalga feminizmi (birinci dalga, on dokuzuncu yüzyıl ile yirminci yüzyıl başlarındaki, doruk noktasını kadınların oy hakkını mücadelelerinin oluşturduğu feminizmdir) tanımlamak için kullanılmaktadır (Marshall, 1999, s.374).

Kadın hareketi cinsiyet çalışmaları kategorisinde kadınların toplumdaki durumlarını ele alan bir çabanın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu hareketin temel amacı kadınların yaşam koşulları ve toplumdaki konumlarının düzeltilmesini sağlamaktır. Bu açıdan bakılınca Uysal'a (2016, s. 151) göre, kadın hareketi, oy kullanma hakkı, evlilikte kimlik ve mülkiyetin sürdürülmesi ve çalışma ortamında eşit ücret ve adil muamele taleplerini dile getirmiştir. Benzer bir vurgulama da Touraine tarafından yapılmıştır. Touraine (2017, s. 270), kadın hareketini iki temel eksenle faaliyet gösteren gruplar olarak görülebileceği üzerinde durmuştur. Toplumdaki her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak isteyenler ile tam aksi yönde kadınsı kişilik ve kültürü hayatın her yanına vurgulamaya çalışmak şeklinde gelişen iki gruba ayrılmaktadır. Bu gruplar özellikle cinsiyet ile ilgili tartışmalarda daha fazla ele alınmaktadır. Çünkü toplum içinde iki farklı cinsiyet olarak kadın erkek

arasındaki ilişki birçok boyutuyla çatışma konusu olabilmektedir. Bu çatışmalar ve diğer konularla ilgili hareket yaklaşımları ortaya çıkmıştır.

Toplumsal çatışmanın cinsiyet alanında yoğunlaşması sonucu, kadın çalışmalarının bu ayrımı ortadan kaldırmak için geliştiği görülebilir. Bu gelişmeleri vurgulayan farklı hareketler ortaya çıkmıştır. Kadın çalışmaları ve cinsiyet ile ilgili hareketlerin çeşitlilik gösterdiğini vurgulayan Garner'a (1996, s. 150) göre, ekonomik olarak orta ve üst sınıflara ait, kaynak ve fırsat açısından avantajlı grupların oluşturduğu toplumdaki cinsiyet hiyerarşisini reddeden feminist hareket, toplumdaki cinsiyet hiyerarşisine doğrudan karşı çıkmadan kadınların durumlarını düzeltmeyi amaçlayan kadın hareketi ve son olarak liberal ve radikal akımlardan oluşan ve cinsiyet konusunda hakim ahlak anlayışını reddeden cinsel tercih hareketleri bu yaklaşımlar içinde yer alabilir. Kadın hareketleri veya cinsiyet hareketlerinin içinde en fazla dikkat çeken Feminist hareket olmuştur. Uzun yıllardan beridir süregelen feminist hareketin bizim konumuz açısından en önemli noktası ikinci dalga feminizm hareketidir. Çünkü klasik feminist yaklaşımların ötesinde artık yeni politikalar yürüten ve yeni yaklaşımlar sergileyen bir hareket ortaya çıkmaktadır.

2.6.3. Hayvan Hakları Hareketleri

Yeni toplumsal hareket biçimlerinin temel vurgusu içerisinde yer alan doğanın korunması, hayvan haklarının savunulması, çevrenin tahrip edilmemesi, yaşanabilir bir dünyada tüm canlıların yaşam hakkının olduğu konuları hayvan hakları savunucuları tarafından ön planda tutulmuştur. Hayvanlara işkence edilmesi, hayvanların kafeslerde tutulup eğlence aracı haline getirilmesi, oyunlarda veya sirklerde, ulaşım alanında veya avlanma sahalarında bilinçsiz uygulamaların olması son dönemlerde bu hareketin daha fazla ön planda olmasını sağlamıştır. Hayvanları korumaya dair birçok aktivist belli çalışmalar yürüterek çağdaş dönemde yeni toplumsal hareketler içerisinde yer edinen gelişmelerin öncülüğünü yapmıştır. 1960 ve sonrasında meydana gelen değişimlere paralel olarak çevre sorunlarıyla eşdeğer bir şekilde hayvan hakları savunuları başlamış ve giderek daha bilinçli bir kesimin oluşmasını sağlamıştır (Meran, 2021, s. 833).

Touraine'a (2017, s.137) göre, çevreci hareketlerde iki yönelim arasında karşıtlık bulunmaktadır. Deep Ecology doğayı, kimi otoriter ideolojilerle birleştirebilecek ya da ekonomi üstündeki siyasal ve toplumsal denetimi ortadan kaldırmaya çalışan kapitalist bir küreselleşmeden en ufak bir rahatsızlık duymayacak insancılık karşıtı bir din konumuna getirir; oysa kültürel çeşitliliğin ve yok olma tehdidiyle karşı karşıya olan hayvan ve bitki türlerinin savunulması sözünü ettiğimiz doğa görüşünden çok daha büyük ölçekli bir doğa görüşüne dayanır, hatta yaşam hakkı ve kültürel anlatım özgürlüğü için kaygılandığı gibi insan özgürlüğü için de kaygılanır. İkinci konumda olan yaklaşımlarda siyasal yaklaşımın ötesinde bir evrensel duyarlılık vurgusu geliştirmektedir. Kar uğruna değil dünya ve insan haklarının korunması uğruna önlemler alınmalıdır.

2.6.4. Alternatif Yaşam Tarzı Hareketleri

Bireylerde sınırlı değişimi vurgulayan alternatif hareketler kavramı aslında yakın dönemde ortaya çıkan ve kendilerine has eylem biçimleriyle farklılık yaratan hareketler için kullanılmaktadır. Klasik toplumsal hareketlerin eylem ve protesto biçimlerinin ötesine geçen, vurguladıkları konularla gündem yaratmaya çalışan alternatif hareketler kültürel, ekonomik, siyasi ve cinsel konulardan, iklim koşulları, çevre duyarlılığı, yaşam biçimleri ve hayat tarzlarına kadar birçok konuda alternatif yaklaşımlar ortaya koymaktadır. Bu alternatif yaklaşımları vurgulayan Jasper (2000, s. 29) siyasi partiler, ordu, endüstri alanındaki meslek gruplarının aksine toplumsal hareketlerin, kurumsal yolların dışındaki yollarla toplumun bazı yönlerini değiştirme amacı güden sıradan insanların oluşturduğu kolektif gruplarca yürütülen bilinçli, ortak ve görece devamlılık gösteren çabalara denk geldiği vurgulanabilir. Bu da yeni toplumsal hareketlerin alternatif çözüm yolları geliştirme çabası olduğunu göstermektedir.

Alternatif yaşam vurgularının temeli 1960'lı yılların bireysel ve özgürleştirici vurgularına dayanmaktadır. Alternatif gençlik hareketleri, doğanın özgürleştirilmesi, yaşam biçimi ve cinsel tercihlerin alternatif yaşam biçimleriyle desteklenmesi

konularına eğildiler. 1960'ların sonlarında, dünya görünüşte derin, dramatik dönüşümler geçiriyordu. Bu bir devrim, hatta bazı farklı düşünceler şeklinde oluşmuştur. Örnek olarak Amerikan sivil hakları ve savaş karşıtı hareketler, Fransa'daki Mai 1968 isyanı, öğrencilerin 1969'da "Sıcak Sonbahar"ın işçi-öğrenci koalisyonları olan İtalya, İngiltere veya Meksika'daki protesto gösterileri, Francoist Madrid ve komünist Prag, eleştirel Katolikliğin Güney Amerika'dan Roma'ya büyümesi, 1970'lerin yeni politikasını şekillendirecek kadınların ve çevresel hareketlerin ilk belirtileri: tüm bu fenomenler ve daha fazlası derin değişimlerin yaşandığını göstergesidir (Della Porta ve Diani, 2020, s. 1). Bu gelişmelere karşı alternatif söylemler geliştirilmiş ve değişimler yaşanmıştır.

2.7. Duygular ve Toplumsal Hareketler Teorisi

Araştırmacılar tarafından kişilerin hangi şekilde toplandıkları ve onları bu eyleme sürükleyen ve bu eylemlerin sürekliliğini sağlayan şartları açıklamak için belli başlı teoriler geliştirilmiştir. Bu kapsamda ilk yaklaşım olarak yukarıda bahsettiğimiz gibi; kalabalıklar teorisi ön plana çıkmaktadır. Bu teorinin öncül temsilcisinin Gustave Le Bon olduğu söylenebilir. Onun pek çok dile çevrilmiş olan "Kalabalık" adlı eseri toplumsal hareketlere ve olaylara olan perspektifi radikal bir şekilde etkilemiştir. Le Bon, gittikçe artan baskılar ve nüfuz sebebi ile yeni çağda kalabalıkların hâkim kuvvet durumuna geleceğini ifade ederek, bu dönemi kitleler çağı olarak tanımlamıştır (Çetinkaya, 2008, s.17).

Kalabalıklarla alakalı on dokuzuncu asırdaki temel anlayış, akıl yürüten, normal kişilerin bir kalabalığın durumunda şiddete eğilimli, öfkeli, etkilere açık ve genel olarak düşüncesiz duruma gelebileceği şeklinde olmaktadır. Kalabalığın, bulaşma ve telkin gibi hipnotik süreçler aracılığı ile bütün üyeler tarafınca paylaşılabilen bir tür ilkel kategori, sınıf, grup zihni ve grup duyguları oluşturabildiği düşünülmektedir. Bu durum kişisel karakterleri silik hale getirmenin haricinde onları mantığın ve normal duyarlılıkların ilerisine götürmüştür. 20.asıra kadar, kalabalıklar ve onların dinamikleri, sosyal eylemlerin ve öteki davranış şekillerinin inşa edilebildiği

çekirdek olarak ifade edilmiştir. Bu perspektif kapsamında, kişiler makul ve sakin kişiler iken, kalabalıklar mantıksız ve duygusaldır (Goodwin vd., 2000, s.67).

Le Bon için toplumsal eylemler daha fazla irrasyonellik hali olup kalabalıkların davranışları bir çılgınlık şeklinde ifade edilmektedir (Çetinkaya, 2008, s. 20). Dolayısı ile bu anlayış dahilinde sosyal eylemlerin, anonim yığınlar içerisinde kişiselliğin silik hale geldiği irrasyonelite oluşturarak gerçekleşebildiği belirtilmektedir. Bir diğer ifade ile kitle içindeki her kişi kolektif ruhla bütün hale gelerek akli dengesini ve karakterini kaybederek eşit duruma gelebilmektedir. Le Bon (1997) kalabalık içindeki kişinin kendisi olabilmekten çok uzakta olduğunu ve iradesini yitirdiğini ifade etmektedir. Le Bon'a göre kişi yalnız iken aydın ve terbiyeliyken, topluluk içinde olduğunda içgüdüleri ile eyleme geçen vahşi bir varlığa dönüşebilmektedir. Bu durumdaki bir kişi artık ilkel bir adamın heyecanına, merhametsizliğine ve kahramanlığına sahip olmaktadır.

Kitle hareketlerinin psikolojik dayanaklarının araştırıldığı çalışmaların da Hoffer (2017) her şartta bir duruma inanılması gerekli olan umutsuz bir fanatik sınıfa yoğunlaşmıştır. Ona göre tüm kitle eylemleri, taraftarlarında ölümü göze alabilme ve beraber davranışa geçebilme hislerini oluşturmaktadır. Dahası meydana getirdikleri telkin ve programları dahilinde öğreti her ne olursa olsun, tüm kitle eylemleri gayreti, aşırılığı, nefreti, umudu ve hoşgörüsüzlüğü ateşlemektedir. Tüm kitle eylemleri yaşamın belli aşamalarında kuvvetli bir uygulama akışı oluşturmaya mecburdur ve körü körüne bir sadakat ve inanç istemektedir. Kendilerini kolektif bir kimlik dahilinde kesinlikle inanmaları gerekli bir kitle eyleminde kaybetmeyi ummaktadırlar. Hoffer'e göre bir kişinin kendi mükemmelliğine olan inancı ne kadar zayıf ve az ise dininin, ulusunun, inandığı kutsal amacın ya da ırkının mükemmelliği yönündeki iddiaları da o kadar güçlü olmaktadır. Kişiselliğini kaybederek adeta ilkel bir kabiledaki gibi kesin inanç adamlarının dayanıklılığı ve mutluluğu, artık kendi kendisi olmayışlarından ortaya çıkmaktadır.

Jasper'a (1997) göre kalabalıkla ilgili araştırmacıların birçoğu, protestonun yaratıcı ve duygusal taraflarının protestocuları mantıksız hale getirdiği neticesine varmıştır. Öteki anlayış kapsamında kalabalıklar yaklaşımlarına odaklanan bazı araştırmacılarınsa irrasyonelliği yaratıcılığa dönüştürerek protestoculara karşı daha sempatik bir yaklaşımı ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu vizyonda bulunan araştırmacı kişiler, kurumsallaşmış uygulamalardan istikrarlı bir şekilde farklılaşmasına rağmen, kolektif eylemin patolojik ya da irrasyonel değil, normal olduğunu ifade etmektedir. Gerçeklikle ilgili belirsizlik durumunda, bir kalabalığın üyeleri yeni normatif, bilişsel ve duygusal anlayışlar oluşturacak biçimde etkileşimde olmaktadır.

Şüphesizdir ki dönemin yaygın şekilde kabul görmekte olan kalabalıklar teorisine yönelik karşı duruş sergileyenlerde bulunmaktadır. Gabriel de Tarde, bunların öncüsüdür. Tarde'in değeri, belirli bir seviyede Spinoza'dan, önemli seviyelerde de Leibniz felsefesinden oluşturduğu kişiselleştirme ilkelerini sosyal psikolojinin temel metodolojik kıstası olarak seferber etmesine temellenmektedir. Ona göre asıl olan toplum-birey ilişkileri gibi bir problem haricinde kişinin içerisindeki toplumları ve toplumlar içerisindeki kişisellikleri keşfe çıkmaktır (Tarde, 2004, s.10). Yine bu kapsamda toplum yekpare bir yapı olmamakta, ayrı ayrı niteliklere sahip bulunan kişilerden oluşmaktadır. Tarde'e göre kişi pasif bir halka olmaktan daha çok toplumun etkin öznesi ve dönüştürücü kuvveti olmaktadır. Dolayısı ile Tarde, dönemin hâkim anlayışları olan birliği ve benzerlikleri değil, çoklukları ve farklılıkları merkeze oturtmaktadır. Tüm bunlar neticesinde Tarde'e göre toplumlar, bu benzersiz olanların iç içe geçmesi ile meydana gelmektedir.

Toplumsal hareketi açıklamaya yönelikmiş olan ilk teori olarak kalabalıklar teorisine karşı gelişmiş olan kuramsal rasyonel tercih kuramı olmuştur. Buna göre, toplumsal eylemleri kör inanç ve sürü psikolojisi olarak kabul eden irrasyonellerin tam karşısında bulunmaktadır (Groves, 1995, s. 440). Rasyonel tercih teorisyenleri, aktivistlerin, katılımın fayda ve maliyetini ölçtükten sonra bir sosyal eyleme dahil

olduklarını ifade ederek kişiyi daha çok öne çıkarmaktadır (Çetinkaya, 2008, s. 22). Kuramın temsilcilerinin eylemleri yerine daha çok bir bilinç durumuna veya bir tercihe işaret eden davranış kelimelerinin araştırmacılar tarafınca kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Kuramın öncü ismi Mancur Olson'a göre kişiler kolektif duruma geçmeden evvel, katılımlarının bireysel maliyetini ve olası yararlarını tahmin etmektedirler. Bundan dolayı rasyonellik, hesaplamalardan ibaret olmaktadır. Olson, kalabalıkların zengin ama aşağılayıcı psikolojisini, kişileri pek yüceltmeyen fakat onları aşırı seviyelerde rasyonel gösterebilen basit mikroekonomi varsayımları ile değiştirmektedir (Jasper, 1997, s. 24).

Kalabalıklarla ilgili teorilere ikincil bir darbe, 1970'li yıllarda pek çok Amerikalı protesto öğrencisinin halen faaliyet gösterebildiği yeni kaynak seferberliği yaklaşımı ile ortaya çıkmıştır. Bu araştırmacıların, 1960'lı yıllarda toplumsal eylemlerin neler yapabileceğine dair sempatik fikirleriyle birlikte olgunlaşma yaşamıştır. Başlıca etkileri, protestonun siyasetin düzenli bir parçası durumuna geldiği, protestocuların makul amaçlar dahilinde koşmakta olan normal insanlar olabildiklerini ve hali hazırdaki iktisadi kaynakların protestocuların neyi başarabileceğini saptamaya destek olduğunu göstermektedir. Bu geleneklerin iyi hale getirilmesi, aktivistlerin uygulamalarını hangi şekilde finanse edebildiğini, hangi planların daha başarılı olabileceğini ve devlet yapılarının neticeleri biçimlendirme konusunda hangi rolü oynadığını gözler önüne sermiştir. Ancak objektif sosyal şartları, kişilerin bu şartlarla ilgili algıları ve yorumları ile karıştırmış olan araştırmacı ve teorisyenler, uzun süre boyunca devam eden şartlar ya da yeni kamu planları üstünde ahlaki öfkeyi alevlendirebilecek kültürel anlamları göz ardı etmişlerdir (Jasper, 1997, s. 32).

1960 yılından itibaren ABD'de etkin olan kaynak seferberliği kuramı, kişilerin toplumsal eylemlere, hareketin ağlarıyla temas kurabildikleri için katıldıklarını öne sürmektedir. Bu ağlarda kurulan temaslar ya örgütler ya da tek başına eylemci kişiler tarafınca meydana getirilmektedir. Her iki kapsamda da vurgu, belli bir husus ile

ilgili duygulardan ziyade aktivistlerin örgütsel bağlantıları ya da ağırları üzerine olmaktadır (Groves, 1995, s. 437).

John McCarthy ve Mayer Zald'ın Liderliğinde meydana gelen kaynak seferberliği teorisi, toplumsal eylemlerin, davranış odaklı kampanyalar başlatmasına ve istikrar oluşturmaya izin veren örgütlü ve kurumsallaşmış niteliklere sahip olmalarından dolayı, genel anlamıyla kolektif eylemlerden farklı olabildiğini ifade etmişlerdir (Moss ve Snow, 2016, s. 554). McCarthy ve Zald'a göre toplumsal eylemlerin merkezindeki olgu bunların kurmuş olduğu örgütlülüktür. Çünkü bir eylemin meydana gelebilmesi için başta iktisadi finansmanlar olmak kaidesiyle belirli kaynakların seferberliği gerekmektedir. Bu sebeple toplum nezdinde belirli tepkiler her zaman hazır şekildedir, asıl olan bunları harekete geçirebilecek seferberliklerdir (Çetinkaya, 2008, s.25).

Duygu ve hisleri göz ardı bırakan kaynak seferberliği kuramları kurnaz girişimcileri, katılımın fayda ve maliyetini soğukkanlı bir biçimde hesap eden rasyonel kişileri ve tutkulu öfke ya da haklı infial yerine teşvikler ile eyleme geçirebilen kişilerin tasviri yapılmıştır. Örgütlerle ilgili odak, kişileri tam anlamıyla araçsal bir mantık dahilinde yönlendiren hareket örgütleri lehine değiştirmektir (Goodwin vd., 2000, s. 72).

Toplumsal Hareketler anlayışlarının Sanayi Sonrası Toplum fikriyatıyla yakından ilişkili olduğunu ifade etmekte olan Çetinkaya (2008), bu teorinin sınıf temeline dayanan geleneksel sosyal eylemlere tepki şeklinde meydana geldiğini söylemektedir. Bir diğer ifade ile bu paradigma, sanayi sonrası toplum şeklinde tanımlanmakta olan yeni toplumsal şartların etkileyebildiği yeni bir siyaset şekli olarak meydana gelmiştir. Tam da bu hususta yeni sosyal eylemlerin evvelkilerden bir kopuşu değil bir devamlılığı ortaya koyduğu belirtilmelidir. Jasper'e (1997) göre eylemlerin birbirini dışlamak zorunda olmadığı bunun aksine birbirleri ile etkileşim içerisinde anlamlandırılabilir. Buna göre her sosyal eylem dahilinde

görülebileceği gibi bu paradigmayı da içerisinde bulunan süreç, dönem, kişiler ve toplum nitelikleri ile değerlendirmek daha doğru olmaktadır.

Toplumsal hareketleri yeni ve eski olarak ayırmanın tarihi olarak da bir yanı sıra sebep olacağını ifade etmek gerekmektedir. Çünkü son yıllarda görülmekte olan kadın eylemleri ya da çevreci eylemler on dokuzuncu asırda da benzer talepler ile meydana gelmiştir. Bir önceki yüzyıl ile beraber içerisinde bulunulan yüzyılda gözlemlenebilen önemli sosyal eylemlerden biri olarak milliyetçilik, bir diğer örnek olarak sunulabilmektedir. Yeni dönemdeki araştırmacı ve teorisyenler, kalabalık geleneklerinin yaptığı gibi öteki her şeyden hoşnut olmadıkları ve eskiler gibi hislerin mantıksız olduğu varsayımında hem fikir olmuşlardır. Daha önceki teorisyen ve araştırmacılar protestocuları mantıksızlıklarını göstermek adına duygusal olarak betimlerken, yeni araştırmacı ve kuramcılar duygularını inkâr ederek rasyonelliklerini ön plana çıkarmışlardır. Yeni toplumsal eylemler kuramcılarının iddialarına göre, iktisadi imal edilmiş ürünlerden bilgi üretimlerine akarken, tahakküm teknokratik kuvvetin hayatın bütün alanlarına artan bir nüfuzu şekline geçmiştir. Harekete dahil olan katılımcıları, yeni hayat şeklini ve ilişkileri, varoluşları itibari ile normalleştirici kuvvet sistemine kafa tutan hayat biçimlerini yaşama dahil edecekleri alanları aramaktadırlar (Goodwin vd., 2000, s.72).

Bu kuramcıların, bilginin denetimine sahip olduğu bir “bilgi toplumu” tanımlayabilmesi, onların direnci, çağdaş sistemlerin duygusal tarafsızlıklarından daha öte esas olarak fikirsel kodlara karşı kafa tutmaları bakımından duruma bakış açısı geliştirmelerine sebep olmuştur. Melucci, aktörlerin mobilizasyonun başlıca ürünü olan yeni kolektif kimliklere duygusal yatırımlara dikkat çekmiş ve duygu olmaksızın biliş olmaz uyarılarında bulunmuştur. Melucci’nin duyguları tanımlaması, sosyal hareket teorilerinden bir ayrılma olarak değerlendirilebilmektedir (Akt. Goodwin vd., 2000: 74).

Protestolara yönelik hareketler, duyguları ve gözlemleri biçimlendiren süreçlerin pek çoğunu gözlemleyebilmek adına bir tür laboratuvar sunmaktadır. 1960'lı yıllara değin gözlemciler, protestocuları irrasyonel şekilde kovmak adına kalabalığın barış duygularını kullanmışlardır: 1960'lı yıllardan 1990'lı yıllara değin analistler, protestocuların rasyonel olduklarını gösterebilmek adına bütün duyguları inkar etmişlerdir. 1990'lı yılların sonlarına doğru, kültürel kuramlar protestocuların davranışlarına yükledikleri anlamları araştırdıkça, entelektüel sarkaç bastırılanların dönüşünde geri dönmeye başladığı ifade edilmektedir (Jasper, 2014, s. 347).

2.7.1. Toplumsal Hareketlerde Duygulara Dönüş

Toplumsal eylem ve hareketlere duygusal yaklaşımlar, konuyla ilgili başlangıç zamanlarına değin uzanabilen teorisel duygu türlerini takip etmektedir. Marx, Durkheim ve Weber'in araştırmaları, duyguların sosyal yaşamdaki etkileri hususunda detaylı bilgileri ve teorileri barındırmaktadır. Durkheim kolektif coşku kuramında, ritüellerin eşlik etmiş olduğu kolektif eylem alanlarında beraberce hareket etmenin ortak duygular oluşturabileceğini ifade etmektedir.

Marx'ın yabancılaşma kuramı, kapitalizmin insani varlık ve öz arasında çelişkiler oluşturması ile meydana gelen duygusal süreç olarak belirtmektedir. Weber'in sosyal eylem tipolojisi rasyonel değer, araçsal, duygusal ve geleneksel arasında ayrımlar yapmaktadır. 20. Asrın başlarında William James gibi pragmatist hislere olan alaka ve ilgilerini devam ettirmiştir. Sosyoloji alanlarına Ayna Benlik kavramıyla katkı vermiş olan Cooley, utanç ve gururun motivasyonel ve sosyal köklerine değinmiştir. Uzun yıllar sonra Erving Goffman, hislerin duyguların ve görünümünün yönetimleri esnasındaki davranış süreçlerini canlılık olarak ifade etmiştir (Ness vd., 2019, s.412). Araştırmalarında duygulara vurgu yapan sosyal hareket teorisyenleri rutin şekilde daha evvelki teorisyenlerin alan yazındaki duyguların rolünü göz ardı ettiklerini veya kısaca değiştirdiklerini ileri sürmektedirler (Goodwin vd., 2000, s.72). Duygu sosyolojisinin disiplinde ayrı bir alt alan şeklinde meydana geldiği 1970'li senelerde, duyguların sosyal ve toplumsal hareket çalışmalarından kaybolmuş olması ironik bir durumdur. Ancak bundan sonraki üzerinde durulacağı gibi daha yakın vakitli

toplumsal hareketler teorisyenlerin duygulara yöneldikleri ve alan yazıma önem arz eden seviyelerde katkı verdikleri de ifade edilmelidir.

Hochschild'in *The Managed Heart* (Hochschild, 1979) isimli eserinin popüleritesi sebebi ile duygu yönetimi bakış açısı, duygular sosyolojisindeki en önemli paradigmalardan birisi olarak kabul edilmektedir. Beslenmiş olduğu türlü kaynaklar arasında Goffman'ın etkileşimciliği ve bunun yanı sıra Wright Mills'in bilhassa beyaz yakalı çalışanların sömürülmesine yoğunlaşan sınıfsal yapı teorilerine yer verilmektedir. Uçaklarda çalışanlar hususunda yazılar yazan Hschilds, duygusal ifadelerin yönetimlerini, yöneticiler tarafınca dayatılmakta olan bir tür ruhun sömürülüşü olarak ifade etmek üzere kültürel şekilde çerçevelenmiş duygu ilkelerine göre tanım yapmaktadır. Ona göre fikirler ve bedenler üstünde çalışmalar yaparak sürekli şekilde duygu yönetimi yapılmaktadır fakat firmalar insanları bu işin çok daha fazlasını yapmaya zorlamakta ve buna paralel olarak da duygular körelmektedir (Jasper, 2014, s. 346).

Kolektif davranış kuramlarının merkezine başkalarına bağlılığı ifade etmekte olan utanç ve gururu koyan Thomas Scheff, hareket duygularını daha geniş kültür kuramlarına bağlamakta olan aktivistlerin anlattığı anıların duyguları harekete geçirme konusunda önemli bir rol üstlendiğini ifade etmektedir. Jasper ise toplumsal hareket içerisinde karşılıklı paylaşılan duygular biçiminde iki tür kolektif hissin ortaya çıkarıldığını ifade etmektedir. Bir hareket ile özdeşleşmenin temel kaynakları olarak tanımlanan her iki tür kolektif duyguda bir protesto kategorisi içerisinde dayanışmayı ateşleyen kritik rolleri üstlenmektedir (Goodwin vd., 2000, s.77).

Geçmiş tarihlerden günümüze değin toplumsal hareket alanlarındaki kuramlar örtük veya açık bir biçimde duygulara yer vermiştir. Duygulara verilmiş olan değer günümüzde daha açık bir duruma gelmiştir. Alanla ilgili yapılmış olan araştırmalar değerlendirildiğinde toplumsal hareketlerde duyguların etkisine ve değerine artmakta olan ilgi ve alaka kolay bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Dolayısı ile toplumsal

hareketler konusundaki kuramsal tartışmaların duygulara tekrardan dönüşe giden bir yolda şekillendiğine vurgu yapılmalıdır.

2.7.2. Duyguların Toplumsal Hareketlerdeki Önemi ve Etkileri

Ahmed, Spinoza'dan almış olduğu ilham ile “duygular nedir?” sorusunun yerine “duygular ne yapar?” sorusuna temellendirmiş olduğu çalışması dahilinde duygu teriminin Latince “dışarı çıkmak, hareket etmek” anlamlarındaki emovere teriminden türetildiğine dikkat çekmiştir. Ahmed’e göre insanları eyleme geçiren, hissetmeye iten şey insanları bir arada tutabilen ve bağlılıklarını sağlayabilen bir sebebe dönüşmektedir. Bu sebeple hareket, bedenın mesken edildiğı yer ile bağlarını kopartmamakta ve bedenleri öteki bedenlere bağlamaktadır (Ahmed, 2017, s. 21).

Jasper’de (1997) tıpkı Ahmed gibi hisleri toplumsal hareketlerin arka planı olarak tanımlamıştır. Duygu ve hisler, belli türdeki toplumsal iletişimlere öngörülebilir tepkiler olmaları açısından sadece sosyal olmamakta: aynı şekilde genel olarak kolektif olmaktadır (Collins, 2014, s. 300).

Kolektif hisler, diğerlerine değer ve anlam bahşeden bir iktidar ilişkisine temellenmektedir. Mekân ve zaman üstünde istikrar gösteren kolektif hisler, bir eyleme eylem yapan durumdur. Bunu başarabilmek adına eylemin içerisindekileri dışarıdakilerden ayırabilen süreçler aracılığı ile kolektif kimlik ve dayanışma şekilleri ve hisleri meydana çıkarmaktadır. “Biz kimiz?” soruları “biz” olmayanları ve “biz” in neye karşı olabildiğini ifade etmektedir. Bu Öteki’ni çerçevelemek, bir eylemin karşı hareket yaptığı şey olarak, hareket oluşumlarının duygusal süreçlerinin bir parçası olarak ifade edilmektedir (Eyerman, 2005, s. 45).

“Yaşamımızda, bize dışarıdan bir enerji akımının gelmediğı bir an bulunmamaktadır.” (Jasper, 2014, s. 342) diyen Emile Durkheim, dünyaya olan duygusal bağları ifade etmektedir. Durkheim, kalabalıklar tarafınca ritüeller aracılığı ile üretilmiş olan duygu durumlarını “kolektif coşku” kavramsallaştırması ile vurgulamaktadır. Durkheim bu kolektif his durumunu “Tanrının yanınızda olmasından kaynaklanan bir güven ve enerji duygusu” (Jasper, 2014, s. 300) şeklinde

ifade etmiştir. Ona göre başarılı ritüeller sınıf dinamizmi ile bir hale gelerek daha kuvvetli hissettirdiği için insanlar ritüellerdeki mesajları içsel hale getirir, yaşamlarını bu ritüeller dahilinde yönlendirir ve onları yenilemeye meylederler.

Collins etkileşim ritüelleri kuramı ile etkileşim ritüellerinin duyguları dönüştürdüğünü ifade etmektedir. Collins'e göre sevinç, öfke ve hüzn gibi birinci derece hisleri alıp dayanışmaya dönüştürmekte olan etkileşim ritüelleri, daha ilkel hislerden yeni ve üst seviye sosyal hisleri oluşturmaktadırlar. Aynı zamanda etkileşim ritüelleri topluluk üyelerine yönelik türlü semboller oluşturarak kolektif hafızanın unsurları durumuna gelmektedir. Durkheim'ci anlayış ile kuramını meydana getirmiş olan Collins (2014, s. 302) bu semboller dahilinde geçmişin hafızasının şimdiki zamanda ritüellerin başarılarını belirleyeceğine değinmektedir. Bunu da dindarların uzun zaman öncesinin kutsal durumlarını anarlarken oluşturdukları duygusal dayanışmayla pekiştirmektedirler (Jasper, 2014, s. 302).

Belirtilmekte olan perspektif ile Tanrı kavramının sosyal temelleri, duygusal şekilde yüceltilmiş kolektif durumlarda meydana gelen yükseltme, kuvvet ve aşkınlık tecrübesidir. Bir diğer ifadeyle Tanrı, duygusal şekilde birleşmiş sınıfları sembolize etmektedir. Dolayısı ile bu duygusal birleştirici süreç yeterli seviyede geniş bir alana yoğunlaşır ise buna karşı hiçbir kuvvetin duramayacağı, neticesinde de kötülüklerin ona yenileceği duygusunun doğması durumu ortaya çıkmaktadır (Collins, 2001, s. 34).

1789 yılındaki Fransız inkılabının duygusal yankılarının hatıraları o kadar kuvvetlidir ki isyancı siyasi eylemler yüz seneden fazla bir vakit o anı tekrardan oluşturmaya çalışmıştır; bu, faşist bölümlenmelerin sembolik aktarımları o kadar bulandırdığı ve duygusal netliklerin kaybolduğu 20. Yüzyılın başlarına kadar rehber bir duygusal imge olmuştur. Fransız inkılabı gibi, 1960'lı yılların ortalarında sivil haklar eylemlerinin kazanmış olduğu odak, neredeyse bütün toplumsal hareketlerin, düşmanları ve dostları, son 30 senedir tekrardan oluşturmaya çalıştığı bir model olmaktadır. Duygu yüklü sembolik sermayeler, bir hareket seferberliğinden diğerine

yansımadır. Hareket dinamikleri yalnızca geçici olmamakta, aynı zamanda bir reenkarnasyon durumuna da gönderme yapabilmektedir (Collins, 2001, s. 44).

Grup bağlılığı ve kolektif hareket konusunda etkili olabildiği konusunda hem fikir olunan bir diğer öge müziktir. Kişileri tatmin etme duyguları içerisinde bir grup halinde eritmek adına olağandışı kapasitelere sahip olan müziğin, toplumsal eylemlere akılda kalıcı ideolojik sloganlar biçiminde bilişsel şekilde şarkılar söyleyen, danslar eden ve beraberce hareket eden üyeler üstünde duygusal etkilerinin bulunduğu göz ardı edilmemelidir (Jasper, 2014, s. 353). Bir fotoğrafa bakmak ya da bir film seyretmek, sembolik jestler, sahneleme ve drama gibi performanslara yönelik davranışlarda kolektif duygular üzerinde müziğe benzer etkileri oluşturabilmektedir (Eyerman, 2005, s. 45).

3. YÖNTEM

3.1. Anket Verilerinin Analizi

Tez çalışmamızda, Türk vatandaşı olan 18 yaş üzeri 180 kişinin katılımıyla üniversitemiz etik kurul onayı ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışmasında katılımcılara, 140 adet soru yöneltilmiş olup konu başlıkları şu şekildedir:

- 1) Demografik Sorular
- 2) Sosyal Kişilik Özelliklerine Yönelik Sorular
- 3) Bireysel Özelliklere Yönelik Sorular
- 4) Güven Duygusuna Yönelik Sorular
- 5) Öfke Duygusuna Yönelik Sorular
- 6) Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygularına Yönelik Sorular
- 7) Umutsuzluk Duygusuna Yönelik Sorular
- 8) Korku Duygusuna Yönelik Sorular
- 9) Güncel Politika / Siyasete İlgiye Yönelik Sorular
- 10) Toplumsal Duyarlılık / Farkındalık Soruları
- 11) Toplumsal Hareketlere Yönelik Sorular

Tüm istatistiksel analizler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences versiyon 25.0.0; SPSS Inc., Chicago, IL, ABD) programı ile araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla istatistiksel veri analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Analizlerde tanımlayıcı istatistikler frekans (f), yüzde (%), ortalama ($\bar{X}$), standart sapma (SS), minimum ve maksimum değerler olarak belirtilmiştir. Veri analiz yöntemleri olarak kişisel değişkenleri incelemek için betimleyici istatistiksel yöntemler, araştırma değişkenleri ve kişisel değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için ve veri ölçüm araçlarından elde edilen düzeylerin demografik değişkenlerle karşılaştırılmasında fark testleri kullanılmıştır.

İlk olarak SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler ölçeklerine normal dağılım hipotezine uyup uymadığı çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakılmak suretiyle tespit edilmiş ve parametrik test yöntemleri tercih edilmiştir (Tablo 1). Sonrasında iç tutarlılık analizi yapılarak ölçeklerin çalışmada kullanılmasında bir sakıncanın bulunup bulunmadığı ele alınmıştır.

Katılımcıların sosyal-demografik profili incelendikten sonra SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler ölçeklerine yönelik betimsel analiz sonuçları incelenmiştir. Katılımcıların kişisel bilgilerine göre değişkenlerin grup düzeylerinin farklılaşma durumu incelenirken normal dağılım varsayımını sağlayan değişkenlerin iki grup karşılaştırmalarında “bağımsız örneklem t testi” üç ve üzeri grup karşılaştırmalarında “ANOVA” kullanılmıştır.

Tablo 3.1. Ölçeklerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Ölçek		Çarpıklık	Basıklık
	N	-,582	,606
Sosyal Kişilik Özellikleri	181		
Bireysel Özellikler	181	1,189	1,239
Güven Duygusu	181	,203	-,211
Öfke Duygusu	181	,434	,197
Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	181	,113	,110
Umut(suzluk) Duygusu	181	,630	1,274
Korku Duygusu	181	-,627	,125
Güncel Politika/Siyasete İlgi Konusu	181	1,339	1,342
Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık	181	-,348	-,758
Toplumsal Hareketler	181	-,037	-,813

Seçer (2015, s. 28)¹ normal dağılım varsayımının; ‘çarpıklık ve basıklık’ değerleri bakılarak değerlendirmenin daha doğru bir yaklaşım olduğunu değerlendirmiştir. Tabachnick ve Fidell (2013)², çarpıklıkla basıklık değerlerinin +1,50 ve -1,50 değerlerinin arasında olduğu hallerde normal dağılımın sağlandığını kabul etmektedir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda değişkenlerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

4. BULGULAR

Bilgisayar ortamına aktarılan veriler, eksik/yanlış değerler ve aykırı değerler açısından kontrol edilmiş ve araştırmanın örneklemini, evren içerisinde basit tesadüfî yöntemle seçilen 181 katılımcı oluşturmuştur. SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler ölçeklerinde yer alan ifadelerle birlikte kişisel bilgi formunun uygulanması ile elde edilmiş olup verilerin analizi bu bölümde yapılmıştır.

¹ 1Seçer, İ. (2015). Spss ve Lisrel ile Pratik Veri Analizi, 2. Baskı. ss: 28, Anı Yayıncılık, Ankara. ²Tabachnick, B.G.,Fidell. L.S. (2013). Using multivariate istatistics. Sixth Ed. Boston: Pearson.

4.1. Güvenirlik Analizi

Araştırmanın örnekleme, evren içerisinde basit tesadüfî yöntemle seçilen 181 katılımcıdır. Bu bölümünde; veri toplama aracı olarak tercih edilen SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler ifadelerine yönelik iç tutarlılık analizi yapılacaktır.

İçsel tutarlılık, ölçme aracının ölçtüğünü varsaydığımız nitelikleri ölçen sorularının kendi içlerinde ne kadar birbirleriyle ilişkili olduklarını ne kadar homojen bir soru grubu oluşturduklarını tespit eder. İçsel tutarlılık, güvenirlik katsayısı (Cronbach's alfası) hesaplanarak bulunur. Güvenirlik katsayısı, ölçme aracındaki farklı soruların aynı niteliği ölçerken birbirlerini ne kadar tamamladıklarını tespit eder. Bir ölçme aracında güvenirlik katsayısının hesaplanabilmesi için ilgili niteliği ölçen iki veya daha fazla sorunun bulunması gereklidir (Tansel Çetin, 2007, s. 62). Cronbach's α katsayısı ile ilgili şu bilgiler verilebilir (İslamoğlu ve Alın açık, 2014, s. 283);

α değeri,	$0,00 \leq \alpha < 0,40$	ise	Güvenilir değil
	$0,40 \leq \alpha < 0,60$	ise	Düşük güvenirlikte
	$0,60 \leq \alpha < 0,80$	ise	Oldukça güvenilir
	$0,80 \leq \alpha \leq 1,00$	ise	Yüksek güvenilirdir.

Araştırma kapsamında verilerin ne ölçüde rastlantısal olduğu incelenmiştir. Araştırmamızda kullanılan ölçeklerin verilerine ilişkin güvenirlik analizi sonuçları Tablo 4.1.1'de görülmektedir.

Tablo 4.1.1 Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	Cronbach's Madde	
	Alpha	Sayısı
Sosyal Kişilik Özellikleri	,752	6
Bireysel Özellikler	,692	11
Güven Duygusu	,617	12
Öfke Duygusu	,777	11

Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	,814	14
Umut(suzluk) Duygusu	,629	11
Korku Duygusu	,714	9
Güncel Politika/Siyasete İlgili Konusu	,721	20
Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık	,770	9
Toplumsal Hareketler	,666	5

Araştırmada kullanılan ölçeklerden dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu güvenilirlik kat sayısı 0,814 olduğu görülmektedir. Bu değerler; ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu ve analizde kullanılmasında bir engelin olmadığını göstermektedir.

Araştırmada kullanılan SKÖ güvenilirlik kat sayısı 0,752, bireysel özellikler güvenilirlik kat sayısı 0,692, güven duygusu güvenilirlik kat sayısı 0,617, öfke duygusu güvenilirlik kat sayısı 0,777, umut(suzluk) duygusu güvenilirlik kat sayısı 0,629, korku duygusu güvenilirlik kat sayısı 0,714, güncel politika/siyasete ilgi konusu güvenilirlik kat sayısı 0,721, toplumsal duyarlılık/farkındalık güvenilirlik kat sayısı 0,770 ve toplumsal hareketler güvenilirlik kat sayısı 0,666 olduğu görülmektedir. Bu değerler; ölçeklerin oldukça güvenilir olduğunu ve analizde kullanılmasında bir engelin olmadığını göstermektedir.

4.2. Hipotezler

H1: Katılımcıların SKÖ bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketlere katılım ile yaş durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H2: Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketlere katılım ile cinsiyet durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H3: Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketlere katılım ile eğitim düzeyi anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H4: Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketlere katılım ile çalıştığı sektör durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H5: Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketlere katılım ile gelir durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H6: Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketlere katılım ile yaşadığı şehir anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H7: Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketlere katılım ile medeni durum anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H8: Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketlere katılım ile aile ile yaşama durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H9: Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketlere katılım ile ailedeki kişi sayısı anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H10: Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketlere katılım ile dini inanç anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

H11: Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketlere katılım ile grup/takım çalışmasında bulunup bulunma durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

4.3.Demografik Bulgulara İlişkin Değerlendirme

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların kişisel özellikleri ve sorulara verilen cevap dağılımları incelenmiş olup kişisel özelliklerine yönelik tanımlayıcı analizler yapılmış ve tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 4.3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile İlgili Bulgular

	Frekans	Yüzde
Yaş		
25 yaş ve altı	57	31,5
26-35 yaş	75	41,4
36 yaş ve üzeri	49	27,1
Toplam	181	100,0
Cinsiyet		
Kadın	92	50,8
Erkek	89	49,2
Toplam	181	100,0
Eğitim Durum		
Lise ve altı	34	18,8
Üniversite	106	58,6
Yüksek Lisans	36	19,9
Doktora	5	2,8
Toplam	181	100,0
Çalıştığı Sektör Durumu		
Çalışmıyorum	27	14,9

Öğrenci	56	30,9
Devlet	32	17,7
Özel Sektör	66	36,5
Toplam	181	100,0

Gelir Durumu

3000 TL ve altı	70	38,7
3001-5000 TL	54	29,8
5001 TL ve üzeri	57	31,5
Toplam	181	100,0

Tablo 4.3.1'deki analiz sonuçlarına göre;

Katılımcıların %31,5'inin 25 yaş ve altı, %41,4'ünün 26-35 yaş aralığında ve %27,1'inin 36 yaş ve üzeri olduğu, %50,8'inin kadın ve %49,2'sinin erkek olduğu, %18,8'inin lise ve altı, %58,6'sının üniversite, %19,9'unun yüksek lisans, %2,8'inin doktora eğitim düzeyine sahip olduğu, %14,9'unun çalışmadığı, %30,9'unun öğrenci olduğu, %17,7'sinin devlet memuru olduğu ve %36,5'inin özel sektör de çalıştığı, %38,7'sinin 3000 TL ve altı, %29,8'inin 3001-5000 TL aralığında ve 5001 TL ve üzeri gelire sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.3.2. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile İlgili Bulgular (Devamı)

	Frekans	Yüzde
Yaşadığı Şehir		
Büyükşehir	160	88,4
Şehir	21	11,6
Toplam	181	100,0
Medeni Durum		
Bekar	119	65,7
Evli	56	30,9
Diğer	6	3,3
Toplam	181	100,0
Aile ile Yaşama Durum		
Evet	139	76,8
Hayır	42	23,2
Toplam	181	100,0
Ailedeki Kişi Sayısı		
1	9	5,0

2	23	12,7
3	49	27,1
4 ve üzeri	100	55,2
Toplam	182	100,0
Dini İnanç Durumu		
Müslüman	146	80,7
Deist	11	6,1
İnançsız	24	13,3
Toplam	181	100,0
Grup/Takım Çalışmasında Bulunup Bulunma Durumu		
Evet	148	81,8
Hayır	33	18,2
Toplam	181	100,0

Tablo 4.3.2'deki analiz sonuçlarına göre;

Katılımcıların %88,4'ünün büyükşehirde yaşadığı ve %11,6'sının şehirde yaşadığı, %65,7'sinin bekar, %30,9'unun evli olduğu ve %3,3'ünün diğer medeni duruma sahip olduğu, %76,8'inin aile ile beraber yaşadığı ve %23,2'sinin aile ile beraber yaşamadığı, %5,0'inin ailedeki kişi sayısının 1 olduğu ve %55,2'sinin 4 ve üzeri ailedeki kişi sayısının olduğu, %80,7'sinin Müslüman, %6,1'inin deist ve %13,3'ünün inançsız olduğu, %81,8'inin grup/takım çalışmasında bulunduğu ve %18,2'sinin grup/takım çalışmasında bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 4.3.3. Sorularla İlgili Bulgular

	Frekans	Yüzde
Sahip olduğum fikirler yüzünden, çevremdeki bazı insanlar benimle görüşmeyi bıraktı.		
Evet	37	20,4
Hayır	144	79,6
Toplam	181	100,0
Korkuları olan bir insanım.		
Evet	131	72,4
Hayır	50	27,6

Toplam	181	100,0
Korkularım olmasa, yapmak istediğim bir çok şey var.		
Evet	73	40,3
Hayır	39	21,5
Emin değilim	69	38,1
Toplam	181	100,0
Herhangi bir parti üyeliğine mensup musunuz?		
Evet	28	15,5
Hayır	153	84,5
Toplam	181	100,0
Herhangi bir partiye yakınlık duyuyor musunuz?		
Evet	75	41,4
Hayır	106	58,6
Toplam	181	100,0
Haberleri ne sıklıkla takip edersiniz?		
Ayda bir / birkaç kez	3	1,7
Birkaç günde bir	29	16,0
Gün içerisinde defalarca	53	29,3
Günde 1-2 kez	75	41,4
Haftada bir / birkaç kez	17	9,4
Neredeyse hiç	4	2,2
Toplam	181	100,0

Tablo 4.3.3'deki analiz sonuçlarına göre;

Katılımcıların %20,4'ünün sahip olduğu fikirler yüzünden, çevresindeki bazı insanların görüşmeyi bıraktığı ve %79,6'sının sahip olduğu fikirler yüzünden çevresindekilerle bir sorun yaşamadığı, %72,4'ünün korkuları olduğu ve %27,6'sının korkuları olmadığı, %40,3'ünün korkuları olmasa yapmak istediği bir çok şey olduğu ve %21,5'inin korkuları olmasa da yapmak istediği çok şeyin olmadığı, %15,5'inin partiye üye olduğu ve %84,5'inin herhangi partiye üye olmadığı, %41,4'ünün bazı partilere yakınlık duyduğu ve %58,6'sının herhangi bir partiye yakınlık duymadığı, %41,4 'ünün haberleri günde 1-2 kez takip ettiği ve %1,7'sinin ayda bir kaç kez haber takip ettiği görülmektedir.

Tablo 4.3.4. Sorularla İlgili Bulgular

Frekans	Yüzde
---------	-------

Toplumsal Hareketleri ülke için tehlikeli bulur musunuz?		
Kararsızım	96	53,0
Tehlikeli buluyorum	32	17,7
Tehlikesiz buluyorum	53	29,3
Toplam	181	100,0
Toplumsal Hareketleri dünya için tehlikeli bulur musunuz?		
Kararsızım	87	48,1
Tehlikeli buluyorum	32	17,7
Tehlikesiz buluyorum	62	34,3
Toplam	181	100,0
Toplumsal hareketler, ülkede sosyal ve siyasal değişim için gerekli midir?		
Gerekli değildir	18	9,9
Gereklidir	120	66,3
Kararsızım	43	23,8
Toplam	181	100,0
Sizce Türk toplumu, tepkisini gösteren bir toplum mudur? (Ülkede ve/veya dünyada yaşanan olaylara Türk halkı tepki gösterir mi?)		
Evet	74	40,9
Hayır	107	59,1
Toplam	181	100,0
Toplumsal hareketlerin, yalnızca belirli grup ve sınıflar tarafından yapılmasını düşünüyorsunuz?		
Evet	103	56,9
Hayır	40	22,1
Kararsızım	38	21,0
Toplam	181	100,0
Toplumsal hareketlerin, sadece iktidara karşı yapıldığını mı düşünüyorsunuz?		
Evet	45	24,9
Hayır	99	54,7
Kararsızım	37	20,4
Toplam	181	100,0
Bir ülkede toplumsal hareketlerin olması, sizce iyi bir şey midir?		
İyi bir şeydir.	109	60,2
Kararsızım.	54	29,8

Kötü bir şeydir	18	9,9
Toplam	181	100,0

Tablo 4.3.4'deki analiz sonuçlarına göre

Katılımcıların, %53,0'ünün toplumsal hareketleri ülke için tehlikeli bulma konusunda kararsız olduğu ve %17,7'sinin toplumsal hareketleri ülke için tehlikeli buldukları, %48,1'inin toplumsal hareketleri dünya için tehlikeli bulma konusunda kararsız olduğu ve %17,7'sinin toplumsal hareketleri dünya için tehlikeli buldukları, %66,3'ünün toplumsal hareketleri ülkede sosyal ve siyasal değişim için gereklilik konusunda kararsız olduğu ve %9,9'unun toplumsal hareketleri ülkede sosyal ve siyasal değişim için gerekli olmadığı görüşünde olduğu, %40,9'unun Türk toplumunun yaşanan olaylara tepki gösterdiği görüşüne sahip olduğu ve %59,1'inin Türk toplumunun yaşanan olaylara tepki göstermediği görüşüne sahip olduğu, %56,9'unun toplumsal hareketlerin belirli gruplar tarafından yapıldığını düşündüğü ve %21,0'inin toplumsal hareketlerin belirli gruplar tarafından yapıldığı konusundaki düşüncesinin kararsız olduğu, %54,7'sinin toplumsal hareketlerin sadece iktidara karşı yapılmadığını düşündüğü ve %20,4'ünün toplumsal hareketlerin sadece iktidara karşı yapılıp yapılmama konusunda kararsız olduğu, %60,2'sinin toplumsal hareketlerin olmasının iyi bir şey olduğunu düşündüğü ve %9,9'unun toplumsal hareketlerin olmasının kötü bir şey olduğunu düşündüğü görülmektedir.

4.4. Değişkenlere Yönelik Betimsel Analizi Sonuçları

Araştırmanın değişkenleri; SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketlerden oluşmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, değişkenlerle ilgili tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 4.4.1. Değişkenlere Yönelik Betimsel Analizi Sonuçları

Ölçek	N	Min.	Maks.	$\bar{X}$	SS
Sosyal Kişilik Özellikleri	181	9,00	30,00	24,64	3,77
Bireysel Özellikler	181	29,00	55,00	37,98	3,45
Güven Duygusu	181	26,00	58,00	40,70	6,01
Öfke Duygusu	181	15,00	53,00	29,49	7,37

Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	181	21,00	70,00	42,40	9,37
Umut(suzluk) Duygusu	181	19,00	55,00	33,87	6,13
Korku Duygusu	181	20,00	45,00	37,30	5,08
Güncel Politika/Siyasete İlgi Konusu	181	48,00	92,00	60,20	7,67
Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık	181	23,00	45,00	36,64	5,64
Toplumsal Hareketler	181	11,00	25,00	19,06	3,32

Araştırmaya dahil olan katılımcıların SKÖ ifadelerine verilen yanıtların toplam ortalaması $24,64 \pm 3,77$ en az düzeyi 9,00 ve en fazla düzeyi 30,00 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların bireysel özellikler ifadelerine verilen yanıtların toplam ortalaması $37,98 \pm 3,45$ en az düzeyi 29,00 ve en fazla düzeyi 55,00 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların güven duygusu ifadelerine verilen yanıtların toplam ortalaması $40,70 \pm 6,01$ en az düzeyi 26,00 ve en fazla düzeyi 58,00 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların öfke duygusu ifadelerine verilen yanıtların toplam ortalaması $29,49 \pm 7,37$ en az düzeyi 15,00 ve en fazla düzeyi 53,00 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu ifadelerine verilen yanıtların toplam ortalaması $42,40 \pm 9,37$ en az düzeyi 21,00 ve en fazla düzeyi 70,00 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların umut(suzluk) duygusu ifadelerine verilen yanıtların toplam ortalaması $33,87 \pm 6,13$ en az düzeyi 19,00 ve en fazla düzeyi 55,00 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların korku duygusu ifadelerine verilen yanıtların toplam ortalaması $37,30 \pm 5,08$ en az düzeyi 20,00 ve en fazla düzeyi 45,00 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların güncel politika/siyasete ilgi konusu ifadelerine verilen yanıtların toplam ortalaması $60,20,64 \pm 7,67$ en az düzeyi 48,00 ve en fazla düzeyi 92,00 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların toplumsal duyarlılık/farkındalık ifadelerine verilen yanıtların toplam ortalaması $36,64 \pm 5,64$ en az düzeyi 23,00 ve en fazla düzeyi 45,00 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların toplumsal hareketler ifadelerine verilen yanıtların toplam ortalaması $19,06 \pm 3,32$ en az düzeyi 11,00 ve en fazla düzeyi 25,00 olarak tespit edilmiştir.

4.5. Fark Testleri

Çalışmanın bu kısmında araştırma grubunu teşkil eden katılımcıların demografik dağılımlarına göre değişkenlerden elde edilen ortalama puanlar arasındaki farklılaşmalar ele alınacaktır.

Tablo 4.5.1. Yaş Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu

Değişkenler	Yaş	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Karşılaştırma (Post Hoc)
Sosyal Kişilik Özellikler	25 yaş ve altı (1)	57	23,12	3,92	8,100	,000	3>2>1
	26-35 yaş (2)	75	25,00	3,64			
	36 yaş ve üzeri (3)	49	25,86	3,24			
Bireysel Özellikler	25 yaş ve altı (1)	57	38,89	4,34	3,312	,039	1>3>2
	26-35 yaş (2)	75	37,36	2,67			
	36 yaş ve üzeri (3)	49	37,88	3,19			
Güven Duygusu	25 yaş ve altı (1)	57	41,68	6,33	1,184	,308	
	26-35 yaş (2)	75	40,41	6,18			
	36 yaş ve üzeri (3)	49	40,00	5,31			

	ve üzeri							
Öfke Duygusu	25 yaş ve altı (1)	57	31,54	8,07				
	26-35 yaş (2)	75	29,57	6,82	5,308	,006	1>2>3	
	36 yaş ve üzeri (3)	49	26,98	6,66				
Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	25 yaş ve altı (1)	57	44,58	9,42				
	26-35 yaş (2)	75	42,25	9,37	3,096	,048	1>2>3	
	36 yaş ve üzeri (3)	49	40,10	8,91				
Umut(suzluk) Duygusu	25 yaş ve altı (1)	57	34,75	6,52				
	26-35 yaş (2)	75	32,39	5,25	3,941	,021	3>2>1	
	36 yaş ve üzeri (3)	49	35,12	6,54				
Korku Duygusu	25 yaş ve altı (1)	57	37,86	4,81				
	26-35 yaş (2)	75	38,23	4,98	5,899	,003	2>1>3	
	36 yaş ve üzeri (3)	49	35,24	5,06				
Güncel Politika/Siyasete İlgi Konusu	25 yaş ve altı (1)	57	58,84	8,52				
	26-35 yaş (2)	75	59,21	6,34	5,830	,004	3>2>1	
	36 yaş ve üzeri (3)	49	63,31	7,77				
Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık	25 yaş ve altı	57	37,63	6,38				
	26-35 yaş	75	36,43	5,20	1,466	,234		

	36 yaş ve üzeri	49	35,82	5,30		
	25 yaş ve altı	57	18,74	3,31		
Toplumsal Hareketler	26-35 yaş	75	19,60	2,95	1,764	,174
	36 yaş ve üzeri	49	18,59	3,77		

Üç ve üzeri grup karşılaştırmalarında “ANOVA veya tek yönlü varyans” ve gruplar arası fark için “Post Hoc” kullanılmış ve grup ortalamaları Bonferroni metoduyla incelenmiştir.

Tek yönlü varyans analizi sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.5.1) katılımcıların, sosyal kişilik özellikler, bireysel özellikler, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu düzeyleri, yaş durumuna göre anlamlı farklılaşırken ($p<0,05$), güven duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler düzeyleri anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile katılımcıların yaşı, sosyal kişilik özellikler, bireysel özellikler, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu grup ortalama düzeylerini etkilerken, güven duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Son olarak grup ortalamaları parametrik çoklu karşılaştırma testi olan Bonferroni metoduyla incelenmiş ve sonuçlar tabloda sunulmuştur.

Tablo 4.5.2. Cinsiyet Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Sosyal Kişilik Özellikler	Kadın	92	24,15	3,91	-1,783	,076
	Erkek	89	25,15	3,57		
Bireysel Özellikler	Kadın	92	38,02	3,85	,151	,880
	Erkek	89	37,94	3,01		

Güven Duygusu	Kadın	92	41,32	6,36	1,400	,163
	Erkek	89	40,07	5,59		
Öfke Duygusu	Kadın	92	30,43	8,05	1,761	,080
	Erkek	89	28,52	6,49		
Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	Kadın	92	44,42	9,84	3,016	,003
	Erkek	89	40,31	8,40		
Umut(suzluk) Duygusu	Kadın	92	34,91	6,22	2,351	,020
	Erkek	89	32,80	5,87		
Korku Duygusu	Kadın	92	38,47	4,83	3,210	,002
	Erkek	89	36,10	5,09		
Güncel Politika/Siyasete İlgili Konusu	Kadın	92	58,98	7,28	-2,210	,028
	Erkek	89	61,47	7,89		
Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık	Kadın	92	37,36	5,41	1,751	,082
	Erkek	89	35,90	5,80		
Toplumsal Hareketler	Kadın	92	19,28	3,22	,937	,350
	Erkek	89	18,82	3,42		

* İki grup karşılaştırmalarında “Bağımsız Örneklem T Test” kullanılmıştır.

Bağımsız örneklem t testi sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.5.2) katılımcıların, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu düzeyleri, cinsiyete göre anlamlı farklılaşırken ($p < 0,05$), sosyal kişilik özellikler, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler düzeyleri anlamlı farklılaşmamaktadır ($p > 0,05$). Diğer bir ifade ile katılımcıların cinsiyeti, sosyal kişilik özellikler, bireysel özellikler, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu grup ortalama düzeylerini etkilerken, güven duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Son olarak kadın katılımcıların; dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu düzeylerinin erkek katılımcılara göre daha yüksek olduğu, erkek katılımcıların, güncel politika/siyasete ilgi konusu düzeyinin kadın katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.5.3. Eğitim Düzey Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu

Değişkenler	Eğitim Düzey	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Sosyal Kişilik Özellikler	Lise ve altı	34	25,59	3,01	,891	,447
	Üniversite	106	24,44	3,66		
	Yüksek Lisans	36	24,33	4,38		
	Doktora	5	24,60	6,11		
Bireysel Özellikler	Lise ve altı	34	38,53	3,18	,382	,766
	Üniversite	106	37,89	3,42		
	Yüksek Lisans	36	37,72	2,48		
	Doktora	5	38,20	9,42		
Güven Duygusu	Lise ve altı	34	39,12	5,79	1,228	,301
	Üniversite	106	40,81	6,18		
	Yüksek Lisans	36	41,64	5,13		
	Doktora	5	42,40	9,21		
Öfke Duygusu	Lise ve altı	34	27,15	6,73	1,591	,193
	Üniversite	106	29,89	7,35		
	Yüksek Lisans	36	30,17	7,07		
	Doktora	5	32,20	12,15		
Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	Lise ve altı	34	40,26	9,29	1,029	,381
	Üniversite	106	42,73	9,59		
	Yüksek Lisans	36	42,86	8,14		
	Doktora	5	46,80	13,18		
Umut(suzluk) Duygusu	Lise ve altı	34	33,47	5,74	,856	,465
	Üniversite	106	33,71	6,03		
	Yüksek Lisans	36	34,17	6,18		
	Doktora	5	38,00	10,20		
Korku Duygusu	Lise ve altı	34	35,44	5,29	2,431	,067
	Üniversite	106	37,42	5,15		
	Yüksek Lisans	36	38,56	4,48		
	Doktora	5	38,60	3,91		

Güncel Politika/Siyasete İlgil Konusu	Lise ve altı	34	60,88	6,59	1,469	,225
	Üniversite	106	59,62	7,34		
	Yüksek Lisans	36	60,39	8,23		
	Doktora	5	66,60	14,74		
Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık	Lise ve altı	34	35,65	5,14	2,043	,110
	Üniversite	106	36,25	6,03		
	Yüksek Lisans	36	38,42	4,55		
	Doktora	5	39,00	5,52		
Toplumsal Hareketler	Lise ve altı	34	18,91	3,53	,529	,663
	Üniversite	106	19,18	3,37		
	Yüksek Lisans	36	18,64	2,96		
	Doktora	5	20,40	3,65		

Üç ve üzeri grup karşılaştırmalarında “ANOVA veya tek yönlü varyans” ve gruplar arası fark için “Post Hoc” kullanılmış ve grup ortalamaları Bonferroni metoduyla incelenmiştir.

Tek yönlü varyans analizi sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.5.3) katılımcıların, sosyal kişilik özellikler, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler düzeyleri eğitim düzeyine göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile katılımcıların eğitim düzeyi, sosyal kişilik özellikler, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu düzeyleri, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.

Tablo 4.5.4. Çalıştığı Sektör Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu

Değişkenler	Çalıştığı Sektör	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Karşılaştırma (Post Hoc)
Sosyal Kişilik	Çalışmıyorum(	2	23,8	3,68	6,09	,00	

Özellikler	1)	7	9	8	1	
	Öğrenciyim(2)	5	23,5	4,00		4>3>1>1
		6	4			
	Devlet(3)	3	24,1	3,92		
		2	3			
	Özel Sektör(4)	6	26,1	3,07		
		6	4			
Bireysel Özellikler	Çalışmıyorum	2	37,9	3,10		
		7	3			
	Öğrenciyim	5	37,9	3,84		
		6	8			
	Devlet	3	37,1	2,68	,948	,41 9
		2	6			
	Özel Sektör	6	38,4	3,58		
		6	1			
Güven Duygusu	Çalışmıyorum	2	39,7	5,48		
		7	8			
	Öğrenciyim	5	41,4	6,21		
		6	6			
	Devlet	3	41,4	5,15	,910	,43 7
		2	4			
	Özel Sektör	6	40,0	6,42		
		6	8			
Öfke Duygusu	Çalışmıyorum	2	28,2	6,99		
		7	2			
	Öğrenciyim	5	30,0	7,97		
		6	2			
	Devlet	3	31,0	6,98	,985	,40 1
		2	0			
	Özel Sektör	6	28,8	7,16		
		6	3			
Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	Çalışmıyorum	2	42,1	9,75		
		7	5			
	Öğrenciyim	5	43,0	9,46		
		6	0			
	Devlet	3	43,2	7,07	,331	,80 3
		2	5			
	Özel Sektör	6	41,5	10,2		
		6	9	0		
Umut(suzluk) Duygusu	Çalışmıyorum(1)	2	35,8	6,36	3,60	,01
		7	1			
	Öğrenciyim(2)	5	34,2	6,75	3	5
		6	9			1>3>2>4

	Devlet(3)	3	35,2	5,36		
		2	5			
	Özel Sektör(4)	6	32,0	5,43		
		6	6			
Korku Duygusu	Çalışmıyorum	2	36,1	4,52		
		7	9			
	Öğrenciyim	5	37,9	5,04		
		6	3			
	Devlet	3	37,7	4,49	,869	,45
		2	5			8
	Özel Sektör	6	37,0	5,59		
		6	2			
Güncel Politika/Siyasete İlgi Konusu	Çalışmıyorum	2	62,3	8,16		
		7	7			
	Öğrenciyim	5	58,4	7,29		
		6	1		2,52	,05
	Devlet	3	62,1	8,49	9	9
		2	6			
	Özel Sektör	6	59,8	7,09		
		6	9			
Toplumsal Duyarlılık/Farkında lık	Çalışmıyorum	2	36,7	5,51		
		7	4			
	Öğrenciyim	5	37,4	6,12		
		6	3			
	Devlet	3	35,7	4,78	,697	,55
		2	2			5
	Özel Sektör	6	36,3	5,68		
		6	8			
Toplumsal Hareketler	Çalışmıyorum(1)	2	17,2	3,53		
		7	6			
	Öğrenciyim(2)	5	18,8	3,34		4>2>3>1
		6	9		5,00	,00
	Devlet(3)	3	18,8	2,67	7	2
		2	1			
	Özel Sektör(4)	6	20,0	3,21		
		6	5			

Üç ve üzeri grup karşılaştırmalarında “ANOVA veya tek yönlü varyans” ve gruplar arası fark için “Post Hoc” kullanılmış ve grup ortalamaları Bonferroni metoduyla incelenmiştir.

Tek yönlü varyans analizi sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.5.4) katılımcıların, sosyal kişilik özellikler, umut(suzluk) duygusu ve toplumsal hareketler düzeyleri, çalıştığı sektör durumuna göre anlamlı farklılaşırken ($p<0,05$), bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık düzeyleri anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile katılımcıların çalıştığı sektör, sosyal kişilik özellikler, umut(suzluk) duygusu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeylerini etkilerken, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Son olarak grup ortalamaları parametrik çoklu karşılaştırma testi olan Bonferroni metoduyla incelenmiş ve sonuçlar tabloda sunulmuştur.

Tablo 4.5.5. Gelir Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu

Değişkenler	Gelir Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Karşılaştırma (Post Hoc)
Sosyal Kişilik Özellikler	3000 TL ve altı	70	23,37	3,92	6,891	,001	3>1
	3001-5000 TL	54	25,44	3,27			
	5001 TL ve üzeri	57	25,44	3,65			
Bireysel Özellikler	3000 TL ve altı	70	37,70	3,30	,647	,525	
	3001-5000 TL	54	38,41	3,48			
	5001 TL ve üzeri	57	37,93	3,62			
Güven Duygusu	3000 TL ve altı	70	40,99	6,20	,178	,837	
	3001-5000 TL	54	40,33	5,70			
	5001 TL ve üzeri	57	40,70	6,15			
Öfke Duygusu	3000 TL ve altı	70	29,69	7,55	,281	,756	
	3001-5000 TL	54	29,87	8,14			

	5001 TL ve üzeri	57	28,89	6,40			
	3000 TL ve altı	70	42,76	9,54			
Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	3001-5000 TL	54	42,94	9,49	,429	,652	
	5001 TL ve üzeri	57	41,46	9,13			
	3000 TL ve altı	70	33,77	6,39			
Umut(suzluk) Duygusu	3001-5000 TL	54	34,76	6,13	,963	,384	
	5001 TL ve üzeri	57	33,16	5,78			
	3000 TL ve altı	70	37,10	4,73			
Korku Duygusu	3001-5000 TL	54	37,61	4,85	,155	,856	
	5001 TL ve üzeri	57	37,26	5,75			
	3000 TL ve altı	70	58,51	6,02			
Güncel Politika/Siyasete İlgi Konusu	3001-5000 TL	54	61,59	7,99	2,926	,056	
	5001 TL ve üzeri	57	60,96	8,83			
	3000 TL ve altı	70	36,54	5,99			
Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık	3001-5000 TL	54	37,00	5,29	,162	,851	
	5001 TL ve üzeri	57	36,42	5,60			
	3000 TL ve altı	70	18,24	3,14			
Toplumsal Hareketler	3001-5000 TL	54	19,63	3,55	3,533	,031	2>3>1
	5001 TL ve üzeri	57	19,51	3,16			

Üç ve üzeri grup karşılaştırmalarında “ANOVA veya tek yönlü varyans” ve gruplar arası fark için “Post Hoc” kullanılmış ve grup ortalamaları Bonferroni metoduyla incelenmiştir.

Tek yönlü varyans analizi sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.5.5) katılımcıların, sosyal kişilik özellikler ve toplumsal hareketler düzeyleri, gelir durumuna göre anlamlı farklılaşırken ($p<0,05$), bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık düzeyleri anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile katılımcıların geliri, sosyal kişilik özellikler ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeylerini etkilerken, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Son olarak grup ortalamaları parametrik çoklu karşılaştırma testi olan Bonferroni metoduyla incelenmiş ve sonuçlar tabloda sunulmuştur.

Tablo 4.5.6. Yaşadığı Şehir Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu

Değişkenler	Yaşadığı Şehir	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Sosyal Kişilik Özellikler	Büyükşehir	160	24,60	3,61	-,402	,688
	Şehir	21	24,95	4,95		
Bireysel Özellikler	Büyükşehir	160	37,99	3,19	,111	,912
	Şehir	21	37,90	5,12		
Güven Duygusu	Büyükşehir	160	40,69	6,02	-,049	,961
	Şehir	21	40,76	6,07		
Öfke Duygusu	Büyükşehir	160	29,36	7,14	-,650	,516
	Şehir	21	30,48	9,07		
Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	Büyükşehir	160	42,18	9,41	-,905	,367
	Şehir	21	44,14	9,05		
Umut(suzluk) Duygusu	Büyükşehir	160	33,62	5,98	-	,124
	Şehir	21	35,81	7,03		
Korku Duygusu	Büyükşehir	160	37,16	5,09	-	,282
	Şehir	21	38,43	5,02		
Güncel Politika/Siyasete İlgi Konusu	Büyükşehir	160	59,99	7,16	-,764	,453
	Şehir	21	61,86	10,91		

Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık	Büyükşehir	160	36,29	5,67	-	,022
	Şehir	21	39,29	4,72	2,314	
Toplumsal Hareketler	Büyükşehir	160	18,99	3,35	-,687	,493
	Şehir	21	19,52	3,12		

* İki grup karşılaştırmalarında “Bağımsız Örneklem T Test” kullanılmıştır.

Bağımsız örneklem t testi sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.5.6) katılımcıların, toplumsal duyarlılık/farkındalık düzeyi, yaşadığı şehir durumuna göre anlamlı farklılaşırken ($p<0,05$), sosyal kişilik özellikler, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal hareketler düzeyleri anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile katılımcıların yaşadığı şehir, toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeylerini etkilerken, sosyal kişilik özellikler, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Son olarak şehirde yaşayan katılımcıların; toplumsal duyarlılık/farkındalık düzeyinin büyükşehirde yaşayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.5.7. Medeni Durum Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu

Değişkenler	Medeni Durum	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Karşılaştırma (Post Hoc)
Sosyal Kişilik Özellikler	Bekar	119	24,04	3,73	4,575	,012	2>3>1
	Evli	56	25,82	3,68			
	Diğer	6	25,50	3,21			
Bireysel Özellikler	Bekar	119	37,97	3,39	,009	,991	
	Evli	56	37,98	2,71			
	Diğer	6	38,17	8,82			
Güven Duygusu	Bekar	119	40,96	6,14	,333	,718	
	Evli	56	40,16	5,46			
	Diğer	6	40,67	8,87			

Öfke Duygusu	Bekar	119	30,43	7,39	3,730	,026	3>1>2
	Evli	56	27,30	6,44			
	Diğer	6	31,33	11,41			
Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	Bekar	119	43,40	9,37	2,748	,067	
	Evli	56	40,02	8,20			
	Diğer	6	44,83	15,96			
Umut(suzluk) Duygusu	Bekar	119	33,74	5,91	,125	,883	
	Evli	56	34,05	6,10			
	Diğer	6	34,83	10,76			
Korku Duygusu	Bekar	119	37,86	4,91	2,106	,125	
	Evli	56	36,20	5,37			
	Diğer	6	36,67	4,89			
Güncel Politika/Siyasete İlgili Konusu	Bekar	119	58,97	6,95	4,683	,010	3>2>1
	Evli	56	62,48	7,59			
	Diğer	6	63,33	15,44			
Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık	Bekar	119	36,92	5,89	,742	,477	
	Evli	56	36,30	5,10			
	Diğer	6	34,33	5,57			
Toplumsal Hareketler	Bekar	119	19,18	3,16	,261	,771	
	Evli	56	18,86	3,61			
	Diğer	6	18,50	4,04			

Üç ve üzeri grup karşılaştırmalarında “ANOVA veya tek yönlü varyans” ve gruplar arası fark için “Post Hoc” kullanılmış ve grup ortalamaları Bonferroni metoduyla incelenmiştir.

Tek yönlü varyans analizi sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.5.7) katılımcıların, sosyal kişilik özellikler, öfke duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu düzeyleri, medeni durumuna göre anlamlı farklılaşırken ($p<0,05$), bireysel özellikler, güven duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler düzeyleri anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile katılımcıların medeni durum, sosyal

kişilik özellikler, öfke duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu grup ortalama düzeylerini etkilerken, bireysel özellikler, güven duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Son olarak grup ortalamaları parametrik çoklu karşılaştırma testi olan Bonferroni metoduyla incelenmiş ve sonuçlar tabloda sunulmuştur.

Tablo 4.5.8. Aile ile Yaşama Durum Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu

Değişkenler	Cevaplar	N	$\bar{X}$	SS	<i>t</i>	<i>p</i>
Sosyal Kişilik Özellikler	Evet	139	24,50	3,85	-,891	,374
	Hayır	42	25,10	3,50		
Bireysel Özellikler	Evet	139	38,28	3,15	2,126	,035
	Hayır	42	37,00	4,20		
Güven Duygusu	Evet	139	40,49	5,76	-,864	,389
	Hayır	42	41,40	6,80		
Öfke Duygusu	Evet	139	29,27	7,16	-,724	,470
	Hayır	42	30,21	8,05		
Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	Evet	139	41,92	9,16	-	,208
	Hayır	42	44,00	9,96		
Umut(suzluk) Duygusu	Evet	139	33,98	6,10	,420	,675
	Hayır	42	33,52	6,29		
Korku Duygusu	Evet	139	37,27	5,01	-,181	,857
	Hayır	42	37,43	5,38		
Güncel Politika/Siyasete İlgi Konusu	Evet	139	60,51	7,51	,978	,330
	Hayır	42	59,19	8,18		
Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık	Evet	139	36,97	5,65	1,438	,152
	Hayır	42	35,55	5,54		
Toplumsal Hareketler	Evet	139	18,99	3,35	-,512	,609
	Hayır	42	19,29	3,26		

* İki grup karşılaştırmalarında “Bağımsız Örneklem T Test” kullanılmıştır.

Bağımsız örneklem t testi sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.5.8) katılımcıların, bireysel özellikler düzeyi, aile ile yaşama durumuna göre anlamlı farklılaşırken ($p<0,05$), sosyal kişilik özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler düzeyleri anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile katılımcıların aile ile yaşama durumu, bireysel özellikler grup ortalama düzeylerini etkilerken, sosyal kişilik özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Son olarak aile ile beraber yaşayan katılımcıların; bireysel özellikler düzeyinin aile ile yaşamayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.5.9. Ailedeki Kişi Sayısı Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu

Değişkenler	Ailedeki Kişi Sayısı	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Sosyal Kişilik Özellikler	1	9	25,78	2,59	1,118	,343
	2	23	25,43	4,05		
	3	49	24,92	3,50		
	4 ve üzeri	100	24,22	3,90		
Bireysel Özellikler	1	9	37,11	1,76	1,956	,122
	2	23	37,70	2,95		
	3	49	37,18	2,96		
	4 ve üzeri	100	38,52	3,82		
Güven Duygusu	1	9	38,89	5,93	,633	,595
	2	23	40,09	6,34		
	3	49	40,33	6,60		

	4 ve üzeri	100	41,19	5,67		
Öfke Duygusu	1	9	27,67	7,97		
	2	23	28,78	8,51		
	3	49	29,47	7,82	,322	,809
	4 ve üzeri	100	29,83	6,87		
Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	1	9	45,22	12,43		
	2	23	41,22	11,13		
	3	49	41,02	8,31	,934	,426
	4 ve üzeri	100	43,10	9,14		
Umut(suzluk) Duygusu	1	9	32,22	7,33		
	2	23	33,78	6,04		
	3	49	33,90	6,06	,239	,869
	4 ve üzeri	100	34,03	6,14		
Korku Duygusu	1	9	37,00	5,10		
	2	23	36,78	6,23		
	3	49	37,49	4,90	,115	,951
	4 ve üzeri	100	37,36	4,96		
Güncel Politika/Siyasete İlgi Konusu	1	9	56,33	5,10		
	2	23	62,70	9,10		
	3	49	60,43	7,03	1,669	,175
	4 ve üzeri	100	59,87	7,72		
Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık	1	9	34,22	5,89		
	2	23	38,22	4,13		
	3	49	36,00	5,78	1,402	,244
	4 ve üzeri	100	36,81	5,80		
Toplumsal Hareketler	1	9	19,56	3,13		
	2	23	19,09	3,07		
	3	49	19,37	3,54	,337	,799
	4 ve üzeri	100	18,85	3,31		

Üç ve üzeri grup karşılaştırmalarında “ANOVA veya tek yönlü varyans” ve gruplar arası fark için “Post Hoc” kullanılmış ve grup ortalamaları Bonferroni metoduyla incelenmiştir.

Tek yönlü varyans analizi sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.5.9) katılımcıların, sosyal kişilik özellikler, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler düzeyleri ailedeki kişi sayısına göre anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile katılımcıların ailedeki kişi sayısı, sosyal kişilik özellikler, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu düzeyleri, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.

Tablo 4.5.10. Dini İnanç Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu

Değişkenler	Dini İnanç	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Karşılaştırm a (Post Hoc)
Sosyal Kişilik Özellikler	Müslüman	14 6	24,8 3	3,88	1,92 7	,14 9	
	Deist	11	22,5 5	3,27			
	İnançsız	24	24,4 6	3,05			
Bireysel Özellikler	Müslüman	14 6	38,0 3	3,24	,104	,90 2	
	Deist	11	37,5 5	3,27			
	İnançsız	24	37,9 2	4,75			
Güven Duygusu	Müslüman	14 6	40,2 8	5,83	2,63 3	,07 5	
	Deist	11	40,6 4	6,38			
	İnançsız	24	43,2 9	6,51			
Öfke Duygusu	Müslüman	14 6	28,6 7	7,01	5,54 4	,00 5	3>2>1
	Deist	11	30,9 1	9,42			

	İnançsız	24	33,8 3	7,16			
	Müslüman	14	41,0 8	8,82			
Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	Deist	11	46,1 8	10,4 1	8,42 5	,00 0	3>2>1
	İnançsız	24	48,7 1	9,46			
	Müslüman	14	34,1 4	6,12			
Umut(suzluk) Duygusu	Deist	11	32,5 5	4,61	,710	,49 3	
	İnançsız	24	32,8 8	6,81			
	Müslüman	14	36,9 7	5,12			
Korku Duygusu	Deist	11	38,0 9	6,99	1,72 6	,18 1	
	İnançsız	24	38,9 6	3,48			
	Müslüman	14	60,7 1	7,70			
Güncel Politika/Siyasete İlgi Konusu	Deist	11	55,2 7	3,20	2,76 6	,06 6	
	İnançsız	24	59,4 2	8,28			
	Müslüman	14	36,6 7	5,69			
Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık	Deist	11	36,9 1	4,59	,050	,95 1	
	İnançsız	24	36,3 3	5,95			
	Müslüman	14	18,7 2	3,30			
Toplumsal Hareketler	Deist	11	19,7 3	3,23	4,41 9	,01 3	3>2>1
	İnançsız	24	20,7 9	3,01			

Üç ve üzeri grup karşılaştırmalarında “ANOVA veya tek yönlü varyans” ve gruplar arası fark için “Post Hoc” kullanılmış ve grup ortalamaları Bonferroni metoduyla incelenmiştir.

Tek yönlü varyans analizi sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.5.10) katılımcıların, öfke duygusu dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu ve toplumsal hareketler düzeyleri, dini inanç durumuna göre anlamlı farklılaşırken ($p<0,05$), sosyal kişilik özellikler, bireysel özellikler, güven duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık düzeyleri anlamlı farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile katılımcıların dini inancı, , öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeylerini etkilerken, sosyal kişilik özellikler, bireysel özellikler, güven duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Son olarak grup ortalamaları parametrik çoklu karşılaştırma testi olan Bonferroni metoduyla incelenmiş ve sonuçlar tabloda sunulmuştur.

Tablo 4.5.11. Grup/Takım Çalışmasında Bulunup Bulunma Durum Değişkeninden Elde Edilen Skorların Farklılaşma Durumu

Değişkenler	Cevaplar	N	$\bar{X}$	SS	<i>t</i>	<i>p</i>
Sosyal Kişilik Özellikler	Evet	148	25,02	3,73	2,926	,004
	Hayır	33	22,94	3,52		
Bireysel Özellikler	Evet	148	38,04	3,49	,470	,639
	Hayır	33	37,73	3,32		
Güven Duygusu	Evet	148	40,59	6,07	-,538	,591
	Hayır	33	41,21	5,82		
Öfke Duygusu	Evet	148	29,41	7,45	-,307	,759
	Hayır	33	29,85	7,10		
Dışlanmışlık ve Hayal Kırıklığı Duygusu	Evet	148	42,49	9,62	,252	,801
	Hayır	33	42,03	8,24		
Umut(suzluk) Duygusu	Evet	148	33,97	6,16	,464	,643
	Hayır	33	33,42	6,06		
Korku Duygusu	Evet	148	37,47	5,11	,947	,345
	Hayır	33	36,55	4,97		
Güncel Politika/Siyasete İlgi Konusu	Evet	148	60,49	8,08	1,073	,285
	Hayır	33	58,91	5,38		

Toplumsal Duyarlılık/Farkındalık	Evet	148	37,18	5,55	2,751	,007
	Hayır	33	34,24	5,46		
Toplumsal Hareketler	Evet	148	19,18	3,20	1,034	,303
	Hayır	33	18,52	3,81		

* İki grup karşılaştırmalarında “Bağımsız Örneklem T Test” kullanılmıştır.

Bağımsız örneklem t testi sonucuna göre (Bkz. Tablo 4.5.11) katılımcıların, sosyal kişilik özellikler ve toplumsal duyarlılık/farkındalık düzeyleri, grup/takım çalışmasında bulunup bulunma durumuna göre anlamlı farklılaşırken ($p < 0,05$), bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal hareketler düzeyleri anlamlı farklılaşmamaktadır ($p > 0,05$). Diğer bir ifade ile katılımcıların grup/takım çalışmasında bulunup bulunma durumu, sosyal kişilik özellikler ve toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeylerini etkilerken, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Son olarak grup/takım çalışmasında bulunan katılımcıların; SKÖ ve toplumsal duyarlılık/farkındalık düzeylerinin grup/takım çalışmasında bulunmayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

4.6. Hipotez Değerlendirmesi

H1: SKÖ, bireysel özellikler, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, ile yaş durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi desteklenmiştir. “Katılımcıların güven duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler ile yaş durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi reddedilmiştir.

H2: “Katılımcıların dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu ile cinsiyet durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” Hipotezi desteklenmiştir. “Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve

toplumsal hareketler ile cinsiyet durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi reddedilmiştir.

H3: “Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler ile eğitim düzeyi anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi reddedilmiştir.

H4: “Katılımcıların SKÖ, umut(suzluk) duygusu ve toplumsal hareketler ile çalıştığı sektör durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi desteklenmiştir. “Katılımcıların bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık ile çalıştığı sektör durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi reddedilmiştir.

H5: “Katılımcıların SKÖ ve toplumsal hareketler ile gelir durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi desteklenmiştir. “Katılımcıların bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık ile gelir durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi reddedilmiştir.

H6: “Katılımcıların toplumsal duyarlılık/farkındalık ile yaşadığı şehir anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” Hipotezi desteklenmiştir. SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal hareketler ile yaşadığı şehir anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi reddedilmiştir.

H7: “Katılımcıların SKÖ, öfke duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu ile medeni durum anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi desteklenmiştir. “Katılımcıların bireysel özellikler, güven duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve

toplumsal hareketler ile medeni durum anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi reddedilmiştir.

H8: “Katılımcıların bireysel özellikler ile aile ile yaşama durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” Hipotezi desteklenmiştir. “Katılımcıların SKÖ, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler ile aile ile yaşama durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi reddedilmiştir.

H9: “Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler ile ailedeki kişi sayısı anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi reddedilmiştir.

H10: “Katılımcıların öfke duygusu dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu ve toplumsal hareketler ile dini inanç durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” Hipotezi desteklenmiştir. “Katılımcıların SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık ile dini inanç durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi reddedilmiştir.

H11: SKÖ ve toplumsal duyarlılık/farkındalık ile grup/takım çalışmasında bulunup bulunma durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” Hipotezi desteklenmiştir. “Katılımcıların bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal hareketler grup/takım çalışmasında bulunup bulunma durumu anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.” hipotezi reddedilmiştir.

5. TARTIŞMA

Duyguların, insanların toplumsal hareketlere katılımına etkilerinin incelendiği çalışmanın bu bölümünde elde edilen nicel bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar mevcut literatür bulgularıyla tartışılmaktadır.

Çalışmanın sonucunda katılımcıların yaşı, SKÖ, bireysel özellikler, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu grup ortalama düzeylerini etkilerken, güven duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Bu sonuç mevcut literatür bulgularıyla da desteklenmektedir.

Kaya (2017) araştırmasında sosyal kişilik özelliklerinin yaşa göre değiştiğini, Özmen ve arkadaşları (2016) yaş ile öfke duygusu arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, Soy ve Zorlu (2020) yaş ile sosyal dışlanmışlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu, Ünlüer (2009) yaş ile umutsuzluk düzeyi arasında anlamlı bir korelasyon olduğunu, Talo Yıldırım ve arkadaşları (2013) yaş ile korku arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Öte yandan toplumsal duyarlılık/farkındalık eğiliminin yaşla birlikte arttığı genel olarak kabul edilmektedir (Fabes vd., 1999). Literatür bulgularıyla ilgili araştırmamız sonucunda ortaya çıkan farklılığın katılımcıların demografik dağılımından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmanın sonucunda katılımcıların cinsiyeti, SKÖ, bireysel özellikler, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu grup ortalama düzeylerini etkilerken, güven duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Bu sonucu destekler nitelikteki bir çalışmada Kaya (2017) sosyal kişilik özelliklerinin cinsiyete göre değiştiğini bulgulamıştır. Başka bir çalışmada ise Talo Yıldırım ve arkadaşları (2013) korku duygusunun cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiğini tespit etmiştir. Araştırma sonuçlarıyla örtüşen

diğer bir çalışmada ise Şahin (2015) öfke duygusu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bildirmektedir.

Benzer şekilde Buss ve Perry'e (1992) göre de öfke ve saldırganlık duygusu açısından kadınlar ve erkekler arasında önemli farklılıklar vardır. Cirit (2016) kadınların erkeklere kıyasla daha fazla toplumsal hareketlere katıldığını tespit etmiştir. Araştırmamız sonucunun aksine toplumsal duyarlılık/farkındalık açısından cinsiyet farklılıkları incelendiğinde genellikle kızların erkeklere göre daha olumlu sosyal davranışlar sergiledikleri kabul edilmektedir (Fabes vd., 1999). Literatür verileri ile çalışmamızın sonuçları arasındaki farkın katılımcıların demografik dağılımı ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın sonucunda katılımcıların eğitim düzeyi, SKÖ, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu düzeyleri, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.

Bu sonuçlarla paralellik gösteren bir çalışmada Duman ve arkadaşları (2011) güven duygusu düzeyinin eğitim durumuna göre farklılık göstermediğini belirlemiştir. Gencer (2020) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise korku puan ortalamalarında eğitim düzeyine anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Bozkan (2019) ise eğitim durumunun, toplumsal duyarlılık/farkındalık üzerinde farklılık yaratmadığını tespit etmiştir. Cirit (2016) de medeni durum ile toplumsal hareketleri takip etme arasında bir ilişki olmadığını vurgulamıştır. Bu sonuçların aksine Kaya (2017) sosyal kişilik özelliklerinin eğitim durumuna göre değiştiğini bulgulamıştır.

Benzer şekilde Soy ve Zorlu (2020) eğitim durumu ile sosyal dışlanmışlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu bildirmektedir. Özpolat'ın (2022) çalışmasında da eğitim seviyesi arttıkça öfke puanında düşüş gözlemlenmiştir.

Literatür bulgularıyla ilgili araştırmamız sonucunda ortaya çıkan farklılığın katılımcıların demografik dağılımından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmanın sonunda katılımcıların çalıştığı sektör, SKÖ, umut(suzluk) duygusu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeylerini etkilerken; bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.

Abraham'ın (2000) çalışması da çalışılan sektör ile kişilik özellikleri arasında bir ilişki olduğunu doğrulamaktadır. Telli ve arkadaşları (2012) umutsuzluk ile duygusal tükenmenin çalışılan sektöre göre farklılık gösterdiğini tespit etmiştir. Bu sonucun aksine Bozkan (2019) ise çalışılan sektörün, toplumsal duyarlılık/farkındalık üzerinde farklılık yarattığını tespit etmiştir. Gül (2021) de öfke ile çalışılan sektör arasında bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Bu sonuçlar çalışmamızın sonuçlarının mevcut literatür bulguları ile büyük oranda örtüştüğünü göstermektedir.

Çalışmanın sonunda katılımcıların geliri, skö ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeylerini etkilerken, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.

Doğanay ve arkadaşları (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada yapılan analizler sonunda da güncel politikaya ve siyasete ilginin gelir durumuna göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Özpolat'ın (2022) çalışmasında da gelir seviyesi ile öfke puanları arasında ilişki olmadığı belirlenmiştir. Duran ve arkadaşları (2016) da gelir durumu ile öfke puanları arasında istatistiki olarak bir farklılık olmadığını bildirmektedir.

Bu sonuçların aksine Kaya (2017) sosyal kişilik özelliklerinin gelir durumuna göre değişmediğini bulgulamıştır. Soy ve Zorlu (2020) dışlanmışlık duygusunun gelir

durumuna göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu sonuçlar çalışmamızın sonuçlarının mevcut literatür bulguları ile büyük oranda örtüştüğünü göstermektedir.

Çalışmanın sonunda katılımcıların yaşadığı şehir, toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeylerini etkilerken, skö, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Son olarak şehirde yaşayan katılımcıların; toplumsal duyarlılık/farkındalık düzeyinin büyükşehirde yaşayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Gezer ve arkadaşlarının (2017) çalışmalarında yaşanan yer ile sosyal beceri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmezken Zel'e (2007) göre bireyin yaşadığı yer sosyal kişilik özelliklerini etkilemektedir. Goodenough (1931) yaşanan yer ile öfke düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğunu tespit etmiştir. Doğanay ve arkadaşları (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada yapılan analizler sonunda da güncel politikaya ve siyasete ilginin yaşanan yere göre farklılaştığı belirlenmiştir. Literatür verileri ile çalışmamızın sonuçları arasındaki farkın katılımcıların demografik dağılımı ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın sonunda katılımcıların medeni durum, skö, öfke duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu grup ortalama düzeylerini etkilerken, bireysel özellikler, güven duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Bu sonuçla örtüşen bir çalışmada Çelebi (2021) katılımcıların sosyal kişilik özelliklerinin medeni durumlarına göre değiştiğini bildirmektedir. Başka bir çalışmada ise Soy ve Zorlu (2020) medeni durum ile sosyal dışlanmışlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını vurgulamaktadır.

Bozkan (2019) da medeni durumun toplumsal duyarlılık/farkındalık üzerinde farklılık yaratmadığını tespit etmiştir. Özpolat (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmada medeni durum açısından evli ve dul olan grupların öfke ortalama puanlarının bekârlara oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Talo Yıldırım ve arkadaşları (2013)

medeni durum ile korku arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını tespit etmiştir.

Beserek (2021) ise güncel politika ve siyasete ilginin medeni duruma göre değiştiğini bildirmektedir. Bu sonuçlar araştırmamız sonuçlarıyla mevcut literatür bulgularının örtüştüğünü göstermektedir.

Çalışmanın sonunda katılımcıların aile ile yaşama durumu, bireysel özellikler grup ortalama düzeylerini etkilerken, skö, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.

Son olarak aile ile beraber yaşayan katılımcıların; bireysel özellikler düzeyinin aile ile yaşamayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucu destekleyen bir çalışmada aile ile birlikte yaşamının bireysel özelliklerin şekillenmesinde etkili olduğu belirtilmektedir (Tatlılıoğlu, 2014, s.??).

Başka bir çalışmada ise Şentürk (2012) Ailenin varlığının çocuğa aidiyet duygusu vererek özgüven sağladığını belirtmektedir. Gönültaş ve Atıcı (2014) ortaokul son sınıf öğrencilerinde öfke ve saldırganlık düzeylerini incelemişler ve öğrencilerin öfke düzeylerinin aile yanında yaşayıp yaşamadığına göre anlamlı bir farklılık göstermediğini bulmuşlardır. Bu sonuçlara göre araştırmamız sonuçları literatür bulgularıyla desteklenmektedir.

Çalışmanın sonunda katılımcıların ailedeki kişi sayısı, skö, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu düzeyleri, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir. Özmen ve arkadaşları (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada kardeş sayısının sürekli öfke, öfke içte ve öfke kontrol düzeyini etkilemediği

bildirilmektedir. Öcal ve Kemer kaya (2014) da dışlanmışlık duygusu ile ailedeki birey sayısı değişkenleri arasında herhangi bir ilişki olmadığını tespit etmiştir.

Bu sonuçların aksine Tüm kaya ve arkadaşlarına (2010) göre ailedeki birey sayısı kişinin umutsuzluk düzeyini etkilemektedir. Başka bir çalışmada ise Serinkan ve Barutçu (2006) ailede bulunan birey sayısı ile kişilik özellikleri arasında farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlara göre araştırmamız sonuçları literatür bulgularıyla kısmen örtüşmektedir.

Çalışmanın sonunda katılımcıların dini inancı, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeylerini etkilerken, skö, bireysel özellikler, güven duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.

Bu sonucu destekleyen bir çalışmada Yeğin'e (2010) göre öfkeden kaynaklanan olumsuz düşünce ve davranışlar hem psikolojik hem de sosyal yaşamı olumsuz etkiler. Bu bağlamda psikoloji öfke duygularıyla başa çıkmak için çözümler bulmaya çalışırken din de bazı öneriler ve tavsiyeler sunmaktadır.

Maneviyat ve sağlık arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar, genellikle manevi uygulamaların kötü alışkanlıkları engellediği ve insanları doğal olarak sağlıklı bir yaşama yönlendirdiği konusunda hemfikirdir. Manevi yönü gelişmiş hastaların fiziksel, duygusal ve sosyal yönden daha sağlıklı olduğunu gösteren birçok araştırma bulgusu vardır (Callahan, 2010; Klimes, 2005; Levin ve Schiller, 1987).

Turan (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmada dindarlığın kişilik özellikleri üzerinde etkili olduğu bildirilmektedir. Gökçe ve arkadaşları (2017) ise dini inancın güncel politikaya ve siyasete ilgiyi etkilediği ortaya konulmuştur.

Çalışmada son olarak katılımcıların grup/takım çalışmasında bulunup bulunma durumu, skö ve toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeylerini etkilerken, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.

Selvi ve Şentürk'e (2016) göre toplumsal duyarlılık çalışmaları takım çalışması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu sonuçlarla ilgili literatürde teorik ve görgül çalışmaya rastlanmamıştır.

Anket verilerine ek olarak, 25 katılımcının tamamının 18-35 yaş arasında olması, toplumsal harekete katılımı yaş faktörünün etkisinin değerlendirmesinde, anket verilerimizi destekler niteliktedir.

Anket verilerine ek olarak, 25 katılımcı ile yapmış olduğumuz görüşmede, katılımcıların dini inançlarının toplumsal harekete katılıp katılmama düzeyinde bir fark yaratmaması, anket verilerimizi desteklemektedir.

Anket verilerine ek olarak 25 katılımcının 22 tanesinin lisans mezunu olması, 3 tanesinin ise lisans üstü eğitime sahip olması, toplumsal hareketlere katılımı eğitim faktörünün değerlendirmesinde, anket verilerimizi destekler niteliktedir.

Anket verilerine ek olarak, 25 katılımcı ile yapmış olduğumuz görüşmede katılımcılara; “Bir toplumsal harekete katılmanızda öfke duygusunun sizde itici güç olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna, 20 katılımcının pozitif yönde cevap vermesi, anket verilerimizi desteklemektedir.

Anket verilerine ek olarak, 25 katılımcı ile yapmış olduğumuz görüşmede katılımcılara; “Bir toplumsal harekete katılmanızda, toplumu veya sizi ilgilendiren bir konuda hayal kırıklığı yaşamış olmanızın itici güç olduğunu düşünüyor musunuz? Sorusuna 14 kişinin pozitif yönde cevap vermesi, anket verilerimizi desteklemektedir.

Anket verilerine ek olarak, 25 katılımcı ile yapmış olduğumuz görüşmede katılımcılara; “Bir toplumsal harekete katılmanızda, korku duygusunun size frenleyici bir etki yaptığını düşünüyor musunuz?” sorusuna, 23 katılımcının pozitif yönde cevap vermesi, önemli ölçüde anket verilerimizi desteklemektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun, bir toplumsal harekete katılmasının sonucunda kendisine veya yakınlarından birine “ceza-i yaptırım” uygulanma korkusu yaşadıkları en büyük korku olmuştur. Katılımcılar, bir toplumsal harekete katılıp katılmamaya bu sonucu düşünerek karar verdiklerini belirtmektedirler. Buna ek olarak; yaptığımız görüşmeler sonucunda bekar katılımcıların evli katılımcılara göre daha katılımcı olduğu, eğer evli olsalardı katılmama ihtimallerinin olduklarını da belirtmeleri, yine anket verilerimizi destekler niteliktedir. Katılımcılarımızdan 3 tanesi ise, evlendikten sonra toplumsal hareketlere katılmayı bıraktıklarını beyan etmişlerdir.

Buna ek olarak, bir katılımcımızın: *“Bu görüşmeyi yapıp yapmama konusunda bile çok kararsız kaldım mesela. Sana karşı duyduğum güvensizlikten değil bu arada, ne bileyim belki bilgisayarlarımızı takip ediyorlardır, telefonlarımız dinliyorlardır. Bu bile beni korkutuyor mesela.”* yorumu ile korkunun frenleyici bir etki yaptığını belirtmiştir.

Anket verilerine ek olarak, 25 katılımcı ile yapmış olduğumuz görüşmede; “Toplumsal hareketleri tehlikeli buluyor musunuz?” sorusuna katılımcıların 7 tanesinin tehlikeli bulması, anket verilerimizi destekler niteliktedir. Buna ek olarak, katılımcılarımızdan bir tanesi: *“Toplumsal hareketleri, içinde gerçekleştiği ülkelerin iktidarlara açısından tehlikeli buluyorum. Sonuçta onların aldıkları bir karara veya bir uygulamaya karşı yapılan bir hareket olduğundan dolayı, onlar açısından tehlikelidir. Toplum açısından bir tehlikesi yoktur.”* diyerek, farklı bir görüş belirtmiştir.

Anket verilerine ek olarak, 25 katılımcı ile yapmış olduğumuz görüşmede; “Toplumsal hareketleri, ülkede veya dünyada değişim için gerekli buluyor musunuz?” sorusuna, 21 katılımcının pozitif yönde cevap vermesi, anket verilerimizi destekler niteliktedir. Buna ek olarak katılımcılarımızdan 2 tanesi birbirlerine benzer şekillerde: *“Bir*

toplumda değişim gerçekleşecekse zaten gerçekleşir, illa bir toplumsal hareket meydana gelmesine gerek yoktur.” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Anket verilerine ek olarak, 25 katılımcı ile yapmış olduğumuz görüşmede; “Toplumsal hareketlerin yalnızca belirli sınıflar tarafından yapıldığını mı düşünüyorsunuz?” sorusuna, 22 katılımcının negatif yönde yanıt vermesi, anket verilerimizi destekler niteliktedir. Spesifik olarak, katılımcılardan 13 tanesi verdikleri cevaplarda kendilerini; biz halkız, ben normal bir vatandaşım, ben standart bir bireyim ve benzeri şeklinde tanımlamaları, toplumsal hareketlerdeki sınıfsızlık olgusunu destekler niteliktedir.

Anket verilerine ek olarak, 25 katılımcı ile yapmış olduğumuz görüşmede; “Toplumsal hareketlerin gerek dünyada gerek Türkiye’de bir değişim yaratabileceğini düşünüyor musunuz?” sorusuna 16 katılımcının pozitif yanıt vermesi, 3 katılımcının da ne pozitif ne negatif bir yaklaşımda bulunması anket verilerimizi destekler niteliktedir.

Anket verilerine ek olarak, 25 katılımcı ile yapmış olduğumuz görüşmede; “Toplumsal hareketlerde ortak duygular olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna, 23 kişinin pozitif yönde yanıt vermesi, anket verilerimizi destekler niteliktedir. Katılımcılardan 11 tanesi, Gezi Parkı eylemlerini refere ederek ortak duygulara vurgu yapmışlardır.

Katılımcılardan bir tanesi: *“Gezide gördük işte, pankartları indirin biz halkız falan diyorduk aynı hislerle. Orda herkesin ortak öfkesi vardı herkes bir şeylere sinirliydi. Ben özgürlüklerin kısıtlanmasına sinirliydim, bir başkası ekonominin kötü gitmesine. Bardağın taşma noktası olmuştu o artık. Tabii ki ortak duygular var. Ortak duygu olmadan toplumsal bir hareket meydana gelmez ki zaten.”* şeklinde açıklama yapmıştır.

Katılımcılardan bir tanesi de: *“Ben ortak duygularla orada toplanıldığını pek düşünmüyorum, tabii ki illa etkisi vardır duyguların ama tamamen ortak duygularla orada bulunulduğunu düşünmüyorum yani. Ben kendimce bir sebepten dolayı katılmışımdır, bir başkası hak arayışındadır, bir başkası öfkeyle ordadır. Bunu bilemeyiz.”* şeklinde yorum getirmiştir.

6. SONUÇ

Araştırmaya katılan katılımcıların kişisel özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde;

Katılımcıların %31,5'inin 25 yaş ve altı, %41,4'ünün 26-35 yaş aralığında ve %27,1'inin 36 yaş ve üzeri olduğu, %50,8'inin kadın ve %49,2'sinin erkek olduğu, %18,8'inin lise ve altı, %58,6'sının üniversite, %19,9'unun yüksek lisans, %2,8'inin doktora eğitim düzeyine sahip olduğu, %14,9'unun çalışmadığı, %30,9'unun öğrenci olduğu, %17,7'sinin devlet memuru olduğu ve %36,5'inin özel sektör de çalıştığı, %38,7'sinin 3000 TL ve altı, %29,8'inin 3001-5000 TL aralığında ve 5001 TL ve üzeri gelire sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların kişisel özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde;

Katılımcıların %88,4'ünün büyükşehirde yaşadığı ve %11,6'sının şehirde yaşadığı, %65,7'sinin bekar, %30,9'unun evli olduğu ve %3,3'ünün diğer medeni duruma sahip olduğu, %76,8'inin aile ile beraber yaşadığı ve %23,2'sinin aile ile beraber yaşamadığı, %5,0'inin ailedeki kişi sayısının 1 olduğu ve %55,2'sinin 4 ve üzeri ailedeki kişi sayısının olduğu, %80,7'sinin Müslüman, %6,1'inin deist ve %13,3'ünün inançsız olduğu, %81,8'inin grup/takım çalışmasında bulunduğu ve %18,2'sinin grup/takım çalışmasında bulunmadığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar dağılımları incelendiğinde;

Katılımcıların %20,4'ünün sahip olduğu fikirler yüzünden, çevresindeki bazı insanların görüşmeyi bıraktığı ve %79,6'sının sahip olduğu fikirler yüzünden çevresindekilerle bir sorun yaşamadığı, %72,4'ünün korkuları olduğu ve %27,6'sının korkuları olmadığı, %40,3'ünün korkuları olmasa yapmak istediği bir çok şey olduğu ve %21,5'inin korkuları olmasa da yapmak istediği çok şeyin olmadığı, %15,5'inin partiye üye olduğu ve %84,5'inin herhangi partiye üye olmadığı, %41,4'ünün bazı partilere yakınlık duyduğu ve %58,6'sının herhangi partiye yakınlık duymadığı, %41,4 'ünün haberleri günde 1-2 kez takip ettiği ve %1,7'sinin ayda bir kaç kez haber takip ettiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar dağılımları incelendiğinde;

Katılımcıların, %53,0'ünün toplumsal hareketleri ülke için tehlikeli bulma konusunda kararsız olduğu ve %17,7'sinin toplumsal hareketleri ülke için tehlikeli buldukları, %48,1'inin toplumsal hareketleri dünya için tehlikeli bulma konusunda kararsız olduğu ve %17,7'sinin toplumsal hareketleri dünya için tehlikeli buldukları, %66,3'ünün toplumsal hareketleri ülkede sosyal ve siyasal değişim için gereklilik konusunda kararsız olduğu ve %9,9'unun toplumsal hareketleri ülkede sosyal ve siyasal değişim için gerekli olmadığı görüşünde olduğu, %40,9'unun Türk toplumunun yaşanan olaylara tepki gösterdiği görüşüne sahip olduğu ve %59,1'inin Türk toplumunun yaşanan olaylara tepki göstermediği görüşüne sahip olduğu, %56,9'unun toplumsal hareketlerin belirli gruplar tarafından yapıldığını düşündüğü ve %21,0'inin toplumsal hareketlerin belirli gruplar tarafından yapıldığı konusundaki düşüncesinin kararsız olduğu, %54,7'sinin toplumsal hareketlerin sadece iktidara karşı yapılmadığını düşündüğü ve %20,4'ünün toplumsal hareketlerin sadece iktidara karşı yapılıp yapılmama konusunda kararsız olduğu, %60,2'sinin toplumsal hareketlerin olmasının iyi bir şey olduğunu düşündüğü ve %9,9'unun toplumsal hareketlerin olmasının kötü bir şey olduğunu düşündüğü görülmektedir.

Araştırma grubunu teşkil eden katılımcıların demografik özellikleri dağılımlarına göre değişkenlerden elde edilen ortalama puanlar arasındaki farklılaşmalar ele alındığında;

- Katılımcıların yaşı, skö, bireysel özellikler, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu grup ortalama düzeylerini etkilerken, güven duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.
- Katılımcıların cinsiyeti, skö, bireysel özellikler, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu grup ortalama düzeylerini etkilerken, güven duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.

- Katılımcıların eğitim düzeyi, skö bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu düzeyleri, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.
- Katılımcıların çalıştığı sektör, skö, umut(suzluk) duygusu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeylerini etkilerken, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.
- Katılımcıların geliri, skö ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeylerini etkilerken, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.
- Katılımcıların yaşadığı şehir, toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeylerini etkilerken, skö, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.
- Katılımcıların medeni durum, skö, öfke duygusu ve güncel politika/siyasete ilgi konusu grup ortalama düzeylerini etkilerken, bireysel özellikler, güven duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.
- Katılımcıların aile ile yaşama durumu, bireysel özellikler grup ortalama düzeylerini etkilerken skö, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.

- Katılımcıların ailedeki kişi sayısı, skö, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu düzeyleri, toplumsal duyarlılık/farkındalık ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.
- Katılımcıların dini inancı, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeylerini etkilerken, skö, bireysel özellikler, güven duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.
- Katılımcıların dini inancı, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeylerini etkilerken skö bireysel özellikler, güven duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.
- Katılımcıların grup/takım çalışmasında bulunup bulunma durumu, skö ve toplumsal duyarlılık/farkındalık grup ortalama düzeylerini etkilerken, bireysel özellikler, güven duygusu, öfke duygusu, dışlanmışlık ve hayal kırıklığı duygusu, umut(suzluk) duygusu, korku duygusu, güncel politika/siyasete ilgi konusu ve toplumsal hareketler grup ortalama düzeyini etkilemediği belirlenmiştir.

Sonuç olarak; toplumsal hareketlere katılımı demografik özelliklerin büyük bir fark yaratmadığını; ancak duyguların önemli bir rol oynadığını tespit etmiş olduk. Toplumsal hareketler, geçmişten günümüze yapısal ve teorik olarak evrilmiş olsa da toplumsal harekete katılımı duyguların oynadığı roller, geçmişten günümüze etkisini devam ettirmektedir.

KAYNAKÇA

- Abraham, R. (2000). Organizational cynicism: Bases and consequences. *Genetic, social, and general psychology monographs*, 126(3), 269.
- Ahmed, S. (2017). *Duyguların kültürel politikası*. (S. Komut, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Anık, C. (2014). *İletişim sosyolojisi kuramsal temeller*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Balkız, B. (1999). Çağdaş toplumsal hareketin teorisi ve siyaseti. *Sosyoloji Dergisi*, 1(7), 125-135.
- Başak, S. (2010). Genelleşmiş güven ve toplumsal cinsiyet. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1).
- Bayram, A. A. (2011). Topluluk, iktidar ilişkileri, birey ve müzakereci demokrasi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 61(62), 111-119.
- Beserek, S. N. (2021). Konya ilinde yaşayan 25-34 yaş arası genç yetişkin bireylerin twitter’da siyasal katılım davranışlarının değerlendirilmesi.
- Bon, G. L. (1997). *Kitleler psikolojisi*. Hayat Yayınları.
- Bozkan, R. E. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin toplumsal duyarlılıklarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Buechler, Steven M. (2000). *Social movements in advanced capitalism: the political economy and cultural construction of social activism*. New York: Oxford University Press.
- Bush, C., ve Morris, M. (2008). *Rochelle, imparatorluklar parçalanıyor, hareketler çöküyor: sistem karşıtı mücadele, 1917-1968*. (D. Keskin, Çev.). İstanbul: Versus Yayınları.
- Callahan, A. M. (2010). Social work and spirituality (transforming social work practice), by Ian Mathews: (2009). Learning Matters Ltd.
- Cirit, İ. (2016). Sosyal medya kullanıcılarının toplumsal hareketlere yönelik yaklaşımları üzerine bir araştırma research on approach for social movement of social media users. *Uluslararası Hakemli İletişim Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 29.
- Cohen, J. (2016). Strateji ya da kimlik: yeni teorik paradigmlar ve sosyal hareketler. K. Çayır (Haz.), *Yeni sosyal hareketler içinde* (ss. 101-120). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Collins, R. (2001). Social movements and the focus of emotional attention. In J. Goodwin, J. M. Jasper, ve F. Polletta (Eds.), *Passionate politics: emotions*

and social movements içinde (ss. 27–44). ABD: University of Chicago Press.

- Collins, R. (2014). Interaction ritual chains and collective effervescence. In V. C. Scheve ve M. Salmella (Eds.), *Collective Emotions: Perspectives from psychology, philosophy, and sociology* içinde (ss. 299–311). İngiltere: Oxford University Press.
- Çayır, K. (2016). Toplumsal sahnenin yeni aktörleri: yeni sosyal hareketler. K. Çayır (Ed.), *Yeni sosyal hareketler* içinde (ss. 11-30). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Çelebi, G. Y. (2021). Kadınların kişilik özellikleri ile psikolojik sağlamlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mavi Atlas*, 9(1), 132-146.
- Çetinkaya, Y. D. (2008). Tarih ve kuram arasında toplumsal hareketler. Y. D. Çetinkaya (Ed.), *Toplumsal hareketler tarih, teori ve deneyim* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çetinkaya, Y. D. (2008). Tarih ve kuram arasında toplumsal hareketler. Y. D. Çetinkaya (Ed.), *Toplumsal hareketler -tarih, teorisi ve deneyim* içinde (ss. 15-61). İstanbul: İletişim Yayınları.
- De Tarde, G. (2004). *Monadoloji ve sosyoloji* (Ö. Doğan, Çev.). İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Dede, A. (2015). *Yeni dünyanın dinamiği: yeni toplumsal hareketler*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Konya.
- Della Porta, D. ve Diani M. (2020). *Toplumsal hareketler*. (P. Çakır ve C. Gülbudak, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Demiroğlu, T. E. (2014). Yeni toplumsal hareketler: bir literatür taraması. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(1), 133-144.
- Doğanay, A., Çuhadar, A., & Sarı, M. (2007). Öğretmen adaylarının siyasal katılımcılık düzeylerine çeşitli etmenlerin etkisinin demokratik vatandaşlık eğitimi bağlamında incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 50(50), 213-246.
- Duman, S., Baştuğ, G., Taşkın, Ö., & Akandere, M. (2011). Bedensel engelli sporcularda kendine güven duygusu ile yaşam doyum düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1364-1373.
- Duran, S., Karadaş, A., & Kadder, E. (2016). Hemşirelik öğrencilerinin tolerans düzeyleri ile öfke kontrolleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(3), 39-44.
- Edwards, B. ve Kane, M. D. (2016). *Resource mobilization theory*. G. Ritzer (Ed.), In *The blackwell encyclopedia of sociology* içinde.

- Edwards, G. (2014). *Social movements and protest*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eyerman, R. (2005). How social movements move: emotions and social movements. In H. Flam ve D. King (Eds.), *Emotions and social movements* içinde (ss. 41–56). Routledge.
- Fabes, R. A., Carlo, G., Kupanoff, K., & Laible, D. (1999). Early adolescence and prosocial/moral behavior I: The role of individual processes. *The Journal of Early Adolescence*, 19(1), 5-16.
- Garner, R. (1996). *Comtemporary movements and ideologies*. New York: McGraw-Hill Inc.
- Gencer, N. (2020). Pandemi sürecinde bireylerin koronavirüs (Kovid-19) korkusu: Çorum örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Dergisi*, (4), 1153-1173.
- Gezer, E. D., Aslan, C. S., Dalkıran, O., & Kılıçgil, E. (2017). Farklı spor branşlarındaki elit sporcuların sosyal beceri düzeylerinin seçilmiş değişkenler açısından karşılaştırılması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi*, 9(22), 251-258.
- Gladwin, M. (1994). The theory and politics of contemporary social movements. *Politics*, 14(2), 59-65
- Goodenough, J. R. (1931). *Anger in Young Children, Incitute of Child Welfare Monograph Series*. No.9. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Goodwin, J., Jasper, J., ve Polletta, F. (2000). The return of the repressed: the fall and rise of emotions in social movement theory. *mobilization: an international quarterly*, 5(1), 65–83.
- Gökçe, A. F., Özdemirci, İ., & Ceylan, İ. H. (2017). Üniversite öğrencilerinin siyasal katılım seviyesi: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 289-319.
- Gönültaş, O., & Atıcı, M. (2014). Ortaokul son sınıf öğrencilerinin öfke düzeyleri ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 370-386.
- Groves, J. M. (1995). Learning to feel: the neglected sociology of social movements. *The Sociological Review*, 43(3), 435–461.
- Gurr, T. R. (1970). *Why men rebel*. Princeton: Princeton University Press
- Gül, N. (2021). Mavi yakalı ve beyaz yakalı çalışanların tükenmişlik ile öfke yönetimleri ilişkisi. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 58-66.
- Hochschild, A.R. (1979). *The managed heart*. University of California Press.

- Hoffer, E. (2017). *Kesin inançlılar-kitle hareketlerinin anatomisi*. Tur Yayınları.
- Işık, G. (2011). Toplumsal hareketler: tarih-kuram-kapsam. G. Işık (Ed.), *Toplumsal hareketler: politikadan edebiyata, sanattan sinemaya, medyadan toplumsal algıya teorik ve pratik analizler ve yansımalar* içinde (ss. 1-44). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Jasper, J. J. (2014). Emotions, sociology, and protest. In V. C. Scheve ve M. Salmella (Eds.), *Collective emotions: perspectives from psychology, philosophy, and sociology* içinde. İngiltere: Oxford University Press.
- Jasper, J. M. (1997). *The art of moral protest: culture, biography, and creativity in social movements*. University of Chicago Press.
- Jasper, J. M. (2000). *Ahlaki protesto sanatı, toplumsal hareketlerde kültür, biyografi ve yaratıcılık*. (S. Öner, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jenkins, C. J. (1983). Resource mobilization theory and the study of social movements. *Annual Review of Sociology*, 9(1), 527-553.
- Kaya, E. Ü. (2017). Üniversite öğrencilerinde kişilik özelliklerinin kişisel değişkenlere göre farklılıklarının incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), 169-190.
- Klimes, R. (2005). Spiritual care: help in distress. *LearnWell Institute, Inc, a California nonprofit public benefit corporation*.
- Levin, J. S., & Schiller, P. L. (1987). Is there a religious factor in health?. *Journal of religion and health*, 26(1), 9-36.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (O. Akınbay ve D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Meran, R. (2021). *Türkiye’de toplumsal hareketler ekonomi ilişkisi: gezi parkı olayları*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Moss, D. M., ve Snow, D. A. (2016). Theorizing social movements. *Handbooks of Sociology and Social Research*, 547–569.
- Ness, J. V., ve Summers-Effler, E. (2019). Emotions in social movements. In D. A. Snow, S. A. Soule, H. Kriesi, ve H. J. McCammon (Eds.), *The wiley blackwell companion to social movements* içinde. Wiley-Blackwell.
- Offe, C. (2016). Yeni sosyal hareketler: kurumsal politikanın sınırlarının zorlanması. K. Çayır (Ed.), *Yeni sosyal hareketler* içinde (ss. 47-74). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Opp, K.D. (2013). Rational choice theory and social movements. *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements* içinde. Wiley-Blackwell.

- Öcal, A. & Kemer kaya, G. (2014). Yetiştirme yurtlarında kalan 6.-8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyalleşme Becerilerinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(4), 1567-1584.
- Özmen, D., Özmen, E., Çetinkaya, A., & Akil, I. Ö. (2016). Ergenlerde sürekli öfke ve öfke ifade tarzları. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(1).
- Özpolat, A. (2022). Öfke duygusunun demografik değişkenler, siyasal bağnazlık ve korku biçimleri ile ilişkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 1323-1344.
- Satz, D. ve Ferejohn, J. (1994). Rational choice and social theory. *The Journal of Philosophy*, 91(2), 71-87.
- Selvi, Ö., & Şentürk, Z. A. (2016). Sosyal sorumluluk projelerinin uygulanmasında toplumsal duyarlılık projesi dersinin önemi: Gaziantep Üniversitesi Örneği. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 18(1), 139-160.
- Serinkan, C., & Barutçu, E. (2006). Pamukkale Üniversitesi İİBF öğrencilerinin kariyer planları ve sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerine ilişkin Bir Araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 317-339.
- Slattery, M. (2017). *Sosyolojide temel fikirler*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Soy, İ. T., & Zorlu, S. (2020). Madde bağımlılığı tanısı almış bireylerde benlik saygısı ve sosyal dışlanma algıları arasındaki ilişki. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 36(2), 73-86.
- Şahin, H. (2005). Öfke ve öfke denetiminin kuramsal temelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(10), 1-22.
- Şentürk, Ü. (2012). Parçalanmış aile çocuklarının eğitimdeki başarı/başarısızlık durumu (Malatya örneği 2006). *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(29), 105-126.
- Talo Yıldırım, T., Acun Kaya, F., & Uysal, E. (2013). Diş hekimi korkusu ile cinsiyet, yaş, medeni durum, diş hekimine gitme sıklığı, eğitim, sosyo-ekonomik ve periodontal durum arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Dental Sciences*, 19(2).
- Tatar, T. (2013). Yeni toplumsal hareketler ve küresel projeler. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 5(13), 10-19.
- Tatlılıoğlu, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Kuramı'na göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 2014(XVII).

- Telli, E., Ünsar, A., & Oğuzhan, A. (2012). Liderlik davranış tarzlarının çalışanların örgütsel tükenmişlik ve işten ayrılma eğilimleri üzerine etkisi: Konuyla ilgili bir uygulama. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 2(2), 135-150.
- Touraine, A. (2017). *Eşitliklerimiz ve farklılıklarımızla birlikte yaşayabilecek miyiz?*. (O. Kunal, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Turan, Y. (2009). *Kişilik özellikleri ve dinsel yönelimler üzerine bir araştırma* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Tümekaya, S., Aybek, B., & Çelik, M. (2010). Yoksul ailelerden gelen ergenlerde psiko-sosyal bir olgu olarak umutsuzluk ve boyun eğici davranışların incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 970-984.
- Uysal, A. (2016). *Toplumsal hareketler sosyolojisi*. İstanbul: Tezkire Yayınları.
- Ünlüer, E. (2009). *2-6 yaş arası otistik çocuğa sahip annelerin algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi).
- Yaylacı, F. (2018). Toplumsal hareketler ve kuramsal yaklaşımlar. B. Kartal ve B. Kümbetoğlu (Ed.), *Yeni toplumsal hareketler içinde* (ss. 31-102). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Yeğin, H. İ. (2010). Öfke duygusu ve dinî açıdan baş edebilme yolları. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(2), 235-258.
- Yıldırım, Y. (2013). *Sosyal forumdan öfkeliilere*. İstanbul: İletişim Yayınları.

T.C. ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL DEĞERLENDİRME FORMU

Toplantı No: 21

Araştırmanın Yürütücüsü: Nur BAŞTRİYAKİ

Araştırmanın Başlığı: Toplumsal Hareketlere Katılımda Duyguların Rol ve Etkileri

Karar Tarihi: 07-09-2021

Kurul Görüşü: Kabul Edilmiştir. Araştırmanın/Projenin uygulanabilirliği konusunda bilimsel araştırmalar etiği açısından bir sakınca yoktur.

SONUÇ: Kabul Edilmiştir. Araştırmanın/Projenin uygulanabilirliği konusunda bilimsel araştırmalar etiği açısından bir sakınca yoktur.

Başkan

Prof. Dr. Murat ARI

İMZA

Üye

Prof. Dr. Ali YİĞİT

İMZA

Üye

Prof. Dr. Ela Özkan CANBOLAT

İMZA

Üye

Doç. Dr. Haydar KOÇ

İMZA

Üye

Öğr. Gör. Fatma Tayhan KARTAL

İMZA

Üye

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AKYOL

İMZA

Üye

Avukat Mehmet ÇAKMAK

İMZA

Belge Doğrulama Adresi:

<https://etikkurul.karatekin.edu.tr/dogrulama/dc231676fd5f4832>

Çankırı Karatekin Üniversitesi

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLERİ

Adı Soyadı: Nur BAŞTİRYAKİ

Doğum Yeri:

Doğum Tarihi:

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite:

Fakülte: İktisadi ve idari bilimler fakültesi

Bölüm: Siyaset bilimi ve Uluslararası ilişkiler

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce: YDS 70

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum:

Görevi/Pozisyonu: Müşteri Yönetimi

Tecrübe Süresi: 10 ay

KATILDIĞI

Kurslar: İngilizce dil kursu, İspanyolca dil kursu, Uluslararası siyaset uzmanlığı, Konrad Avrupa Birliği Programı.

Projeler: Yok

İLETİŞİM

